

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Československo v dobách studené války ve
vzpomínkách pamětníků
Jaroslava Čejková**

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

Československo v dobách studené války

Jaroslava Čejková

Vedoucí práce:

PaedDr. Naděžda Morávková, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Konzultant:

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2005

OBSAH

1. ÚVOD.....	6
2. V ATMOSFÉŘE STUDENÉ VÁLKY.....	9
3. VLIV STUDENÉ VÁLKY NA POVÁLEČNÝ VÝVOJ V ČESKOSLOVENSKU	14
4. ČESKOSLOVENSKO V DOBÁCH STUDENÉ VÁLKY VE VZPOMÍNKÁCH BÝVALÝCH ČLENU PTP – RICHARDA SMOLY A WALTERA FISCHLA	18
4.1. ZÁKLADNÍ INFORMACE O PTP	18
4.2. R. SMOLA – JEHO OBECNÝ VÝKLAD O PTP	22
4.3. R.SMOLA – VZPOMÍNÁNÍ NA DOBU PŘED NÁSTUPEM A PO NÁSTUPU DO ŘAD PTP.....	26
4.4. R. SMOLA - VZPOMÍNKY NA ZATČENÍ OTCE	29
4.5. R.SMOLA – VZPOMÍNÁNÍ NA NÁSTUP NA VÝJIMEČNÉ VOJENSKÉ CVIČENÍ	30
4.6. R. SMOLA – JEHO VZPOMÍNÁNÍ NA PRÁCI V DOLECH.....	32
4.7. R. SMOLA – VÝKLAD O FINANČNÍ PROBLEMATICE VOJÁKŮ PTP	34
4.8. R. SMOLA – VYPRÁVĚNÍ O ZÁVĚREČNÉ FÁZI SVÉHO PŮSOBENÍ V ŘADÁCH PTP.....	35
4.9. R. SMOLA – VZPOMÍNÁNÍ NA UDÁLOSTI SPOJENÉ S MĚNOVOU REFORMOU	36
4.10. R.SMOLA – VYPRÁVĚNÍ O NÁSILNÉM VYSTĚHOVÁNÍ JEHO RODINY	38
4.11. R. SMOLA - VZPOMÍNKY NA DOBU PO NÁVRATU Z PTP	39
4.12. AUTORČINA ÚVAHA NAD VZPOMÍNKAMI R. SMOLY	41
4.13. W. FISCHL – JEHO VZPOMÍNÁNÍ NA DOBU PŘED NÁSTUPEM DO PTP ...	41
4.14. W.FISCHL – VZPOMÍNKY NA SVÉ PŮSOBENÍ V ŘADÁCH PTP	44
4.15. W. FISCHL – JEHO ZKUŠENOSTI S POMĚRY A ORGANIZACÍ V PTP	48
4.16. AUTORČIN POKUS O POROVNÁNÍ ROZDÍLNÝCH POMĚRŮ PANUJÍCÍCH V JEDNOTKÁCH PTP	48
4.17. W. FISCHL – JEHO VZPOMÍNÁNÍ NA ZÁVĚR POBYTU V PTP A NA DOBU PO NÁVRATU Z PTP	50
4.18. AUTORČINO VLASTNÍ ZHODNOCENÍ PROBLEMATIKY PTP	52
5. ČESKOSLOVENSKO V DOBÁCH STUDENÉ VÁLKY VE VZPOMÍNKÁCH BÝVALÉHO POLITICKÉHO VĚZNĚ – JIŘÍHO ROČKA	53
5.1. ZÁKLADNÍ INFORMACE O TNP	53
5.2. J. ROČEK – VZPOMÍNKY NA ZATČENÍ A VÝSLECHY STB.....	56
5.3. NÁSTROJE A METODY VYŠETŘOVÁNÍ.....	59

5.4. J.ROČEK – VZPOMÍNÁNÍ NA POBYT VE VĚZENÍ NA PANKRÁCI	61
5.5. ZMĚNY V JUSTICI A POLITICKÝ PROCES SE STANISLAVEM BROJEM.....	63
5.6. J. ROČEK – VZPOMÍNKY NA POBYT V TNP	66
5.7. J. ROČEK – JEHO POPIS OSTRAHY TNP A VZPOMÍNKA NA ÚTĚK SPOLUVĚZŇŮ.....	72
5.8. NELEGÁLNÍ PŘECHODY HRANIC	73
5.9. J. ROČEK – VZPOMÍNÁNÍ NA PŘÁTELE Z TNP	75
5.10. KOMUNISTICKÁ PERZEKUCE VOJENSKÝCH DŮSTOJNÍKŮ A ČLENŮ ZAHRANIČNÍHO A DOMÁCÍHO FAŠISTICKÉHO ODBOJE	77
5.11. J. ROČEK – VZPOMÍNKY NA KONEC VÝKONU TRESTU A NA DOBU PO NÁVRATU Z TNP.....	79
5.12. AUTORČINA ÚVAHA NAD VZPOMÍNKAMI PAMĚTNÍKA JIŘÍHO ROČKA	80
6. KOLEKTIVIZACE ANEB LIKVIDACE SELSKÉHO STAVU V ČESKOSLOVENSKU – VE VZPOMÍNKÁCH PAMĚTNICE ANNY KRÁTKÉ	81
6.1. ZÁKLADNÍ INFORMACE O LIKVIDACI SOUKROMÝCH ZEMĚDĚLCŮ A ROLNÍKŮ	81
6.2. A. KRÁTKÁ – OSOBNÍ VZPOMÍNKY NA POČÁTKY KOLEKTIVIZACE	84
6.3. AUTORČINA ÚVAHA NAD VZPOMÍNKAMI PAMĚTNICE ANNY KRÁTKÉ	89
7. ZÁVĚR.....	90
8. ZUSAMMENFASSUNG	95
9. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENU	97

1. ÚVOD

Téma mé diplomové práce Československo v dobách studené války ve vzpomínkách pamětníků jsem si zvolila hned z několika důvodů. Tím nejpodstatnějším pro mne byla potřeba prohloubení a rozšíření mých znalostí o době, která byla pro vývoj naší republiky zcela zásadní, protože si myslím, že podstatná část problémů, jež naši společnost trápí, a jsme či budeme nuceni složitým způsobem řešit, má počátky právě v době padesátých let. Nyní mám na mysli problémy způsobené slabší morálkou a ne právě vyvinutým smyslem pro čest, spravedlnost a zodpovědnost naší společnosti, které začaly umdlévat v době nástupu komunistů k moci a nyní je jen těžko přivádíme k životu. Proto jsem se rozhodla nalézt dosud žijící pamětníky, kteří mi budou ochotni převyprávět své osobní prožitky a vylíčit mi atmosféru doby komunistického převratu tak, jak ji sami pociťovali a zakoušeli. Možná z jejich svědectví budu schopna lépe pochopit projevy naší společnosti. Dalším důvodem, pro nějž jsem si téma mé práce zvolila je záliba v naslouchání vzpomínek starší generace, neboť si myslím, že se v nich ukrývá velká životní moudrost, kterou by se měl člověk řídit, když nechce v životě moc bloudit. A posledním, neméně důležitým důvodem pro výběr tématu je potřeba připomenout lidem zvěrstva, kterých se dopustil komunistický režim na našich občanech, aby nás náhodou nikdy nenapadlo připustit opakování této smutné historie našeho národa.

Ve své práci jsem se rozhodla využít metodu orální historie, která je využívána širokým okruhem badatelů, jak z řad vědeckých pracovníků, tak i laiků, provádějících výzkumnou činnost v nejrůznějších společenských a humanitních oborech. Tato metoda představuje řadu propracovaných, ale stále se vyvíjejících a dotvářejících postupů, jejichž pomocí jsou získávány nové poznatky ve zkoumané oblasti, a to formou ústního sdělení konkrétního jedince, který v rozhovoru poskytuje své individuální názory, osobní prožitky, důvody svého rozhodování ve složitých i každodenních situacích či osobní

motivaci. Cílem této metody není získávání faktů, ale obohacení badatelových poznání o osobě vypravěče, případně o dané události, procesu nebo době, kterou vypravěč prožil.¹

Můj výzkum je mikrohistorií, dějinami jedinců, jejich reflexe minulosti, obrazem osobních dějin. Nebudu sledovat univerzální interpretaci minulosti, ta mi bude sloužit jen jako kontext, pozadí, na kterém se osobní příběh odehrává a se kterým se někdy setkává a někdy rozchází.

Nejdůležitější etapou mé práce bylo nashromáždit, zpracovat a vytěžit co největší množství relevantních orálních pramenů, vhodných pro zpracování tématu Československo v dobách studené války, tedy období padesátých let, proto jsem se musela intenzivně zabývat vyhledáváním pamětníků této doby, což nebylo tak jednoduché, neboť stále žijících osob, pamětníků dané doby, schopných a ochotných poskytnout kvalitní orální svědectví, které bude zaznamenáváno na diktafon, není již bohužel mnoho. Hned zpočátku mé badatelské činnosti, jsem se musela vypořádat s odmítnutím žádosti o přislíbený rozhovor, ze strany pamětníka, pro mou práci nesmírně důležitého. Jednalo se o bývalého politického vězně, jenž v inkriminované době působil jako agent – chodec. Jeho zamítnutí bylo následkem předchozí neblahé zkušenosti s badatelem, který získané informace od pamětníka, uveřejnil bez jeho svolení na internetu. Jinou vhodnou osobu, vykonávající v padesátých letech špionážní činnost pro západní zpravodajské složky, jsem již nenalezla, a proto jsem musela vyhledat a oslovit pamětníky z jiné oblasti, přičemž jsem se rozhodla, že společným kritériem oslovených osob bude jejich osobní zkušenost s komunistickou persekucí, směřovanou vůči jejich osobě.

Podle povahy perzekuce páchané komunistickým režimem na konkrétních jedincích, jsem si zvolila tématické otázky, na které jsem pomocí zpracování osobních svědectví jednotlivých pamětníků, získaných metodou orální historie, nalézala odpovědi, které jsem poté komparovala s objektivně

¹ VANĚK, Miroslav. *O orální historii s jejími protagonisty a zakladateli*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2009. ISBN 78-80-7285-107-2.

zjištěnými fakty z dostupné literatury a tisku, přičemž cílem mé práce bylo korigování faktografie o cenné údaje vyplývající z individuální reflexe konkrétního člověka zkoumané doby, události, či procesu.

Pro mou práci mi poskytli cenná osobní svědectví tito čtyři pamětníci:

Ing. Richard Smola, bývalý příslušník vojenských těžkých pomocných technických praporů, syn podnikatele, který zažil zatčení svého otce z politických důvodů, vystěhování své rodiny do polorozpadlého baráku na malé vsi a pamětník měnové reformy.

Ing. Walter Fischl, bývalý příslušník vojenských lehkých technických praporů, který byl komunistickou stranou stíhán pro svůj původ ze smíšeného manželství a pro jehož politickou nespolehlivost mu nebyl umožněn pracovní postup.

Jiří Roček, bývalý politický vězeň, který byl vyšetřován StB a následně odsouzen jako politický vězeň za to, že poskytl azyl svému příteli, stíhanému komunisty pro jeho protikomunistické smýšlení. Pamětník strávil část svého trestu ve vězení na Pankráci a část na pracích v TNP, kde se setkal s též odsouzenými členy protifašistického odboje a v době jeho pobytu v TNP byl svědkem útěku vězňů.

Anna Krátká, pamětnice, která se svým manželem provozovala soukromé zemědělství a která na vlastní kůži zažila likvidaci selského stavu na vesnici.

Cílem mé diplomové práce je personalizace faktografie událostí v Československu v dobách studené války, týkajících se zejména problematiky PTP, výjimečných vojenských cvičení, TNP, akce „B“ – buržoazie, měnové reformy v padesátých letech, nástrojů a metod vyšetřování politických vězňů, život odsouzenců, změn v justici, které měly za následek vykonstruování politických procesů, nelegální přechody přes hranice atd., o osobní individuální prožitky výše uvedených pamětníků, které začlením do souvislostí a komparuji je s objektivně zjištěnými fakty z dostupných pramenů. Výsledkem mé práce

bude obohacení faktografie o Československu v dobách studené války, o prožitou historii konkrétních osob.

2. V ATMOSFÉŘE STUDENÉ VÁLKY

V této kapitole se pokusím rozebrat politické vlivy, které měly za následek rozdělení Evropy po 2. světové válce na tzv. Východní a Západní Evropu. Toto rozpolcení Evropy mělo přímý vliv i na poválečný hospodářsko-politicko-kulturní vývoj v Československu, a proto si myslím, že je velmi důležité mít všeobecný přehled o rozhodujících krocích, které způsobily hospodářskou i morální zaostalost naší země, jež nám dosud činí nemalé potíže k dostižení úrovně vyspělosti států Evropské unie, patřících kdysi do tzv. Západní Evropy.

Západní Evropa byla ovlivňována politikou Spojených států amerických a Velké Británie, jakožto představiteli vítězných mocností ve 2. světové válce. Východní Evropa, či také východní blok, náležel pod sféru vlivu další z vítězných mocností, a to Sovětského svazu. Je nutno podotknout, že v tomto státu vládl politický systém, založený na moci komunistické strany, tzv. diktatuře proletariátu. Toto politické uspořádání neuznávalo uvnitř své země žádné demokratické principy, ačkoliv se jimi při stycích s ostatním demokratickým světem hojně ohánělo.

V čele Sovětského svazu stál, po 2. světové válce, v době, kdy docházelo k politickému rozdělování Evropy, Josif Vissarionovič Džugašvili, známý též jako Stalin. Byl to vůdce s absolutní mocí a neotřesitelným postavením ve své zemi, obklopený lidmi, kteří přesně plnili veškeré jeho příkazy, často pod hrozbou tvrdých trestů.

Po válce se v zemích východního bloku začal, po vzoru Sovětského svazu, budovat režim neomezené vlády jedné strany - komunistické. Ve většině států se to za velkého přispění místních posluhovačů Sovětského svazu dokonale podařilo, výjimkou byla snad jen Jugoslávie, ve které měl

komunismus trochu odlišnou tvář, než si Stalin představoval. V zemích západního bloku, lépe Západní Evropy, se utvářely demokratické systémy na principu demokracie Spojených států.

V tomto období rozdělování Evropy na Západ a Východ, se z důvodu rozdílných politických smýšlení jednotlivých bloků, a z toho pramenícího ochlazování vzájemných vztahů, začal objevovat termín „ Studená válka“. Pojem, jehož obsah změnil v reálu životy mnoha milionům lidí na dlouhá desetiletí.

Evropa se nadobro rozdělila, dle sfér vlivu, až po 2. světové válce, ale její „porcování“ se započalo již v průběhu války, kdy se při osvobozovacích akcích dostávaly osvobozené země pod dohled, tehdy ještě spojeneckých, vítězných mocností. Toto platí především o Sovětském svazu, jehož praktiky byly v tomto velmi nekompromisní. Plán rozdělení vlivu v zemích poválečné Evropy byl vyjednáván na schůzkách spojenců již za války, ale ke konečnému rozhodnutí došlo až po 2. světové válce a bylo podstatně ovlivněno rychlostí postupu osvobozovacích armád. Předem byly domluveny dané hranice osvobozeného území, ke kterým mohla spojenecká vojska jednotlivých zemí postoupit a kde musela akci zastavit, byla vytyčena tzv. demarkační linie.

Při postupu západních spojenců, kteří se do středu Evropy probíjávali rychleji, bylo Stalinem vyžadováno striktní dodržování této dohody, i když si čekání na příchod Rudé Armády vyžádalo mnoho zbytečných ztrát na lidských životech, které mohly být ušetřeny, kdyby bylo dovoleno demarkační linii překročit a rychleji území obsazené německými vojáky osvobodit.

7.2.-11.2.1945 došlo na Jaltě ke konferenci Velké trojky – Stalina, Roosevelta a Churchilla. Obsahem jednání bylo uspořádání poválečné Evropy a řešení problémů s tím spojených. Dalším bodem Jaltské konference bylo vypracování a schválení „ Prohlášení o osvobozené Evropě“, ve kterém se tři mocnosti – Velká Británie, USA a Sovětský svaz – dohodly na společném zajištění řešení politických a hospodářských problémů osvobozené Evropy, dle demokratických zásad, vedoucího k zajištění a udržení míru v Evropě a bylo

zde i zakotveno právo každého národu zvolit si vládní formu, v níž chce žít, a že musí být obnovena státní svrchovanost i samostatná vláda všech národů. Ale tento dokument zůstal jen pouhou deklarací, neboť nebylo konkrétních bodů, které by jej uvedly do života.

Spojené státy, v čele s prezidentem Rooseveltem, byly zaskočené konfrontační politikou Stalinova kabinetu ve východní Evropě. Bylo zcela zřejmé, kam spěje vývoj v Polsku, Bulharsku, Rumunsku, kde moc začínali přebírat komunisté a jejich přívrženci.² Záhy na to umírá prezident Roosevelt a jeho nástupce Harry Truman se pokouší o změny ve vyjednávací taktice se Stalinem. Nechce dále připustit, aby vztahy se Sovětským svazem probíhaly tak jednostranně – téměř vždy ve prospěch Stalina.

K prvnímu vyhocení vztahů mezi Spojenými státy a Sovětským svazem došlo v květnu 1945, kdy Trumanova administrativa zastavila dodávky v rámci Zákona o půjčce a pronájmu a snažila se o uznání prozatímních vlád v Bulharsku a Rumunsku, rozšířených o nekomunistické zástupce.

V druhé polovině roku 1945 se stupňovaly rozpory mezi Spojenými státy a Sovětským svazem, začínala se projevovat konfrontační politika. Spojené státy požadovaly uskutečnění svobodných voleb ve východní a střední Evropě a snažily se o prosazení volného obchodu. Postoj Spojených států vyvolal v Moskvě obavy, jestli jsou Američané ochotni uznat sovětský zájem o tuto oblast, jak bylo předběžně domluveno mezi Teheránem a Jaltou.³ Po ukončení války, v září roku 1945, byla celá Evropa zpustošena, v celé oblasti byl nedostatek surovin a obyvatelstvo trápil hladomor. Všeobecný hospodářský chaos dával prostor pro šíření komunistických iluzí o sociálně spravedlivém světě, čehož Stalin využil a začal uplatňovat svou politiku pro ovládnutí co největší části Evropy. Velká Británie a Spojené státy sledovaly záměry Sovětského svazu s velkým rozčarováním. Napětí mezi bývalými spojenci se

² NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20.století. (I)*. 1. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000. 271 s. ISBN 80-902261-4-0 s 184.

³ Tamtéž, s 186.

začalo prohlubovat. V tomto období se začal poprvé objevovat termín „COLD WAR“ – Studená válka. V této době již Spojené státy vlastnily jadernou bombu a Sovětský svaz si dobře uvědomoval své velmi omezené možnosti, kdyby bylo nutné čelit případnému válečnému konfliktu ze strany USA.⁴

Snaha Sovětského svazu o získání co největší části Evropy pod svoji kontrolu, donutila britského premiéra W. Churchilla k vyjádření svých obav v severoamerickém Fultonu. Ve svém projevu obvinil Sovětský svaz z vměšování se do vnitřních záležitostí států střední a jihovýchodní Evropy a vyzval Spojené státy k vytvoření spolku, coby protiváhy Sovětskému svazu.⁵

Americký prezident Truman, jenž si byl vědom skutečnosti, že se totalitní režimy nejlépe rozvíjejí v prostředí, které je stíháno nouzí, požádal Kongres o finanční podporu Řecka a Turecka, aby zamezil dalšímu rozvoji vlivu Sovětského svazu. Později byla ekonomická pomoc poskytnuta též dalším zemím v západní okupační zóně – Německu, Rakousku a Itálii. Tzv. Trumanovou doktrínou byl odstartován nový směr politiky Spojených států, jež si kladl za cíl konec šíření komunismu v Evropě. V návaznosti na Trumanovu doktrínu byl o rok později realizován plán hospodářské pomoci na obnovu Evropy, který byl nazván Marschallův plán.

Tato pomoc byla nabídnuta všem státům v poválečné Evropě, tedy i Sovětskému svazu. Jelikož Sovětský svaz chápal zprvu tuto pomoc jako někdejší Zákon o půjčce a pronájmu, o nabízené pomoci uvažoval a vyzval i Prahu, Bělehrad a Varšavu k projevení zájmu, ale poté, co zjistil, že je Marschallův plán chápán jako projekt hospodářské rekonstrukce Evropy, tuto pomoc odmítl a to samé požadoval i od zemí v jejichž vládách měl své přísluhovače. Stalinovým cílem bylo donutit Spojené státy, Velkou Británii a Francii k vyklizení pozic v Evropě, aby mohl lépe prosazovat komunismus v zemích, které by ještě mohly konvertovat k demokracii. Marschallův plán

⁴ NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20.století. (I)*. 1. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000. 271 s. ISBN 80-902261-4-0 s 187.

⁵ Tamtéž, s 198.

dokázal hospodářsky rozvinout Západní Evropu a zamezit tak šíření Stalinovy totalitní ideologie.⁶

Západní Evropa si byla vědoma toho, že se Sovětský svaz, ač vyčerpan 2. světovou válkou, stává pro demokracii čím dál větší hrozbou. Viděla, jak v Československu proběhl komunistický puč, zvyšoval se nátlak na Dánsko a v Rakousku a Maďarsku operovala Rudá Armáda. Obavy z expanze komunismu daly základ k jednání se Spojenými státy a posléze i k vzniku společného Severoatlantického paktu NATO, založenému na společné obraně.⁷

V tomto období byla již Evropa definitivně rozdělena na Západní a Východní. V Západní Evropě fungovaly demokratické principy a země Východní Evropy se staly vazaly Sovětského svazu. Stalin v těchto zemích uplatňoval svou totalitní komunistickou politiku a nemilosrdně likvidoval své odpůrce.

V období „Studené války“ docházelo neustále ke konfrontaci dvou světů – demokratického a totalitního, a protože Sovětský svaz soustředil veškerý svůj průmysl na zvyšování zbrojní produkce, ovládala období poválečné obnovy Evropy hrozba neustálého vojenského konfliktu. Avšak i přes značně zdevastované hospodářství, docházelo k rychlé obnově západní části Německa a Západní státy, v čele s USA zvažovaly, jak nejlépe začlenit SRN do svých hospodářských a vojenských struktur. Po složitých jednáních bylo SRN přijato do NATO. Na straně Východního bloku vyvolala tato událost reakci, v podobě vytvoření spolku Varšavské smlouvy, jež měla být protiváhou Severoatlantickému paktu. Spolek tvořily tyto země: Sovětský svaz, Československo, Maďarsko, Rumunsko, Polsko, NDR, Bulharsko a Albánie.⁸

⁶ NÁLEVKKA, Vladimír. *Světová politika ve 20.století. (I)*. 1. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000. 271 s. ISBN 80-902261-4-0 s 210-215, Tamtéž, s 210-215.

⁷ PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. 2. vyd. Praha: nakladatelství Albatros, 2001. ISBN 80-00-00987-0 s. 292.

⁸ ORT, Alexandr. *Česká zahraniční politika*. Plzeň: nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-35-0 s. 177-178.

V roce 1953 Stalin umírá a v Sovětském svazu se začíná měnit politická garnitura a s ní přichází i částečná změna myšlení politiků v Sovětském svazu. Nový představitel KSSS, Nikita Sergejevič Chruščov, sice odsoudil Stalinův kult osobnosti, veřejně kritizoval a částečně poodhalil zločiny páchané za jeho režimu, ale jeho politika byla stále pevná a nekompromisní, a v zemích Východního bloku neváhal použít tvrdou vojenskou sílu k potlačení jakéhokoliv odporu vůči komunistickému režimu. V této době došlo k úplnému završení rozdělení Evropy na dva nesmiřitelné ideologické bloky – demokratický a komunistický.

3. VLIV STUDENÉ VÁLKY NA POVÁLEČNÝ VÝVOJ V ČESKOSLOVENSKU

Smyslem této kapitoly je přiblížit atmosféru doby a objasnit důvody, vedoucí k postupnému ovládnutí moci komunistickou stranou, a které vyústily v únoru 1948 v komunistický převrat v Československu.

Zásadním zlomem ve vědomí národa byla velmi trpká zkušenost se zradou západních mocností v Mnichově, která zapříčinila orientaci Československa na spojení se Sovětským svazem, neboť v něm viděla jedinou možnost nezávislosti Československa a zároveň záruku ochrany před německou invazí. Toto přesvědčení u většiny obyvatel upevňoval prezident Edvard Beneš, jenž představoval symbol demokratického předválečného státu.

Zklamání z výsledků Mnichovského jednání a také vývoj války, byly nejpravděpodobnější příčinou Benešovy nové koncepce zahraničně politické orientace Československa a uzavření spojenecké smlouvy se Sovětským svazem v roce 1943, bylo jejím potvrzením. Prezident zřejmě předpokládal, že uzavření této dohody zabrání SSSR vměšovat se do vnitřních záležitostí státu, což bylo i obsahem jednoho z článků dohody. Beneš se také v Moskvě setkal s vedením komunistické strany a jejich jednání se zabývalo možnostmi aktivní

činnosti domácího odboje, též otázkou přestavby londýnské vlády a o jejím doplnění členů z řad komunistů a základními záležitostmi uspořádání nového státu.⁹

O příštím osudu Československa bylo rozhodnuto na jednáních v Moskvě, která probíhala koncem 2. světové války mezi Benešovým křídlem a moskevským vedením KSČ v čele s Klementem Gottwaldem. Výsledkem jednání byla dohoda o vytvoření Národní fronty, z obavy z působení extrémistických stran v politickém boji, na jejímž základu byla vytvořena nová vláda Čechů a Slováků. Byla seskupením šesti politických stran, které měly naplňovat politické potřeby všech vrstev obyvatelstva. Dne 5. dubna 1945 schválila vláda Košický vládní program, který v podstatě odpovídal vědomí i požadavkům většiny národa. Program předpokládal hluboké zásahy do sociální a hospodářské struktury československé společnosti a byl označován za program národní a demokratické revoluce. Ekonomická část programu se týkala rychlé obnovy poválečného hospodářství, převedení zabaveného majetku zrádců pod národní správu, přičemž na zkonfiskované půdě měla proběhnout pozemková reforma, počítající s rozdělením půdy bezzemkům a drobným rolníkům a zemědělcům. Požadavek znárodnění nebyl v programu vysloveně uveden, ale všeobecně se s ním počítalo. O jeho rozsahu mělo být rozhodnuto po osvobození státu.¹⁰

Národní fronta rozhodovala o vzniku další politické strany a mimo toto uskupení nemohla oficiálně působit žádná politická strana. Účast politické strany v tomto seskupení byla podmíněna souhlasem s politickou linií a programem Národní fronty. Tato opatření vedla k vyloučení opozice. Komunisté měli v Národní frontě vedoucí postavení a pro zvýšení svého vlivu ještě rozdělili komunistickou stranu na českou a slovenskou. Z orgánu, který měl pouze zabezpečit účast demokratických stran v politice, se brzy stalo mocenské centrum, které přijímalo dohody a politická rozhodnutí. Vládní

⁹ MENZL, Vojtěch. *Křížovky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. Praha: Naše vojsko, 1990. ISBN 80-2060180-5 s. 172-174.

¹⁰ Tamtéž, s. 183-185.

usnesení byla podrobena hlasováním v Národní frontě a důvěru vládě fakticky neuděloval parlament, ale rozhodnutí národní fronty. Toto porušení základních demokratických pravidel vedlo k plíživé sovětizaci poválečného Československa.¹¹ Řada levicových rozhodnutí, přijatá vládou NF, vedla západní mocnosti k tomu, že viděly nedemokratický vývoj v Československu a rozhodly se nespolupracovat a nebránit jej proti případné Sovětské okupaci. Pro USA bylo hlavním důkazem tohoto vývoje znárodňování. Přípravy komunistů na únor 1948 započaly v polovině roku 1947, což o dva roky později Gottwald otevřeně přiznal. Předsednictvo KSČ, 21. srpna 1947, chválilo plán, jak upevňovat a stupňovat aktivitu KSČ a to spojováním levicových skupin v nekomunistických stranách a vytvořením Socialistického bloku. Tento postup byl narušen usnesením sociální demokracie o paktu o společném postupu s komunisty. KSČ zareagovala usnesením z 16. září 1947, na základě kterého se vytvářely pracovní skupiny pro jednotlivé politické strany. Šlo podstatě o politickou korupci. Kdy vedení KSČ nabídlo druhořadým politikům nekomunistických stran ministerská křesla za informace o vývoji uvnitř jejich stran.¹² Hlavním jejich cílem bylo zajistit si vítězství ve volbách, ještě před volbami. Komunisty ovládaná státní bezpečnost připravila řadu provokací vůči ostatním ministrům ostatních stran, za účelem jejich zastrašení. Kam bude směřovat další vývoj Československa si, již 2. října 1947, na zasedání ÚV KSČ, zapsal do svých poznámek generální tajemník Komunistické strany Slovenska Štefan Baštovanský: *„Boj proti americkému imperialismu nemechanicky. Nezapomínat Masaryk plus Beneš plus kulturní spojení se Západem, tradice československého odboje. Akce proti protistátním skupinám, učitelé faráři, úředníci, důstojníci. Východisko spiknutí na Slovensku (Ursíny, Ďurčanský, Sindor – ochrana ze Západu). Na Slovensku: blok politických stran plus odbory plus odbojové organizace plus část Demokratické*

¹¹MENZL, Vojtěch. *Křížovatky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. Praha: Naše vojsko, 1990. ISBN 80-2060180-5 s. 213-215.

¹²PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. 2. vyd. Praha: nakladatelství Albatros, 2001. ISBN 80-00-00987-0 s. 252-253.

*strany. Určit poměr znárodněného a soukromokapitalistického sektoru v hospodářství ve prospěch znárodněného.*¹³

Na protest proti postupu komunistického ministra vnitra Václava Noska, který provedl čistku ve vedení pražské policie, podalo 20. února 1948 12 ministrů nekomunistických stran demisi v domnění, že donutí komunisty k ústupu. Komunisté však vyvolaly celonárodní akce na svou podporu, vytvářeli nátlak na obyvatelstvo prostřednictvím rozhlasu. Vyzývali k okamžitému ustavování akčních výborů Národní fronty ve všech obcích, závodech a institucích. Z těchto nových orgánů měly být vyloučeni všichni odpůrci komunistů. Komunisté začali vytvářet vlastní ozbrojené složky, složené z řad dělníků – Lidové milice, které měli za úkol vytvářet atmosféru strachu pro případnou opozici. Ochromili nekomunistické strany tím, že jim nedovolili projevy na veřejnosti a zakázali jim vydávat tisk. Nekomunistické strany byli ochromeny a neměli žádný prostředek obrany.¹⁴ Dne 25. února 1948 se prezident Beneš podvolil tlaku komunistů a veřejnosti, která za nimi stála, přijal demisi nekomunistických ministrů a jmenoval nové ministry vlády, jejichž návrh mu předal Gottwald. Komunisté v nové vládě získali většinu a vývoj dalších událostí v Československu probíhal plně v jejich režii. Závěrečnou tečkou únorových událostí bylo vyslovení důvěry, šerého se zúčastnili všichni nově jmenovaní ministři, až na Jana Masaryka, který byl krátce před tím „vyskočen z okna“. Prezident Beneš se vývojem událostí v Československu nikdy nesmířil a začátkem června 1948 abdikoval, místo něj byl prezidentem zvolen Klement Gottwald. Volby, které poté následně proběhly, již byly jen formální, neboť komunisté si v nich podvodným způsobem zajistili své vítězství. Při oslavách Sokolského sletu a při pohřbu

¹³ PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. 2. vyd. Praha: nakladatelství Albatros, 2001. ISBN 80-00-00987-0 s. 254.

¹⁴ KAPLAN, Karel. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta, 1993. s. 151.

prezidenta Beneše, projevili někteří účastníci nesouhlas s novým režimem, ale byli komunisty pozatýkáni.¹⁵

Únorem 1948 nastoupilo Československo na cestu budování socialismu, pod vedením komunistické strany, jež byla loutkou, kterou pevně vedl Sovětský svaz, přičemž bez skrupulí smetla vše, co jí stálo překážkou. Proti skutečným i domnělým odpůrcům komunistického režimu, bylo tvrdě a nekompromisně zakročeno. Z oprávněných obav před postihem emigrovalo velké množství občanů a též řada nekomunistických politiků, odpůrci režimu, kteří zůstali, byli perzekuováni a velké množství z nich bylo při politických soudních procesech odsouzeno k mnohaletému vězení, či dokonce popraveno, jako například gen. Heliodor Píka, národně socialistická poslankyně Milada Horáková a mnozí další. Komunisté označili velké množství politicky nespolehlivých občanů a jejich potomků, kteří poté byli, po vzoru Sovětského svazu, internováni na „převýchovu“ do táborů nucených prací či museli narukovat do vojenských pomocných technických praporů, případně byli potrestáni jinak. Svědectví o komunistickém útlaku, páchaném na konkrétních občanech, popisují v následujících kapitolách.

4. ČESKOSLOVENSKO V DOBÁCH STUDENÉ VÁLKY VE VZPOMÍNKÁCH BÝVALÝCH ČLENU PTP – RICHARDA SMOLY A WALTERA FISCHLA

4.1. Základní informace o PTP

Komunistická strana nastolila režim plný lží, násilí a porušování lidských práv. Jedním z mnoha důkazů jejího nezákonného a diskriminujícího působení je vznik pomocných technických praporů (PTP) dne 1. září 1950 jako zvláštních samostatných vojenských jednotek. Postupně bylo zřízeno více než

¹⁵ MENZL, Vojtěch. *Křižovatky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. Praha: Naše vojsko, 1990. ISBN 80-2060180-5 s. 235-237.

dvacet PTP, mezi nimi i několik důlních.¹⁶ Přípravy vzniku těchto útvarů se započaly již v říjnu 1948, kdy pod vedením sovětských poradců postupně docházelo k organizačním změnám v armádě podle vzoru Sovětského svazu. V řadách členů velení armády probíhaly politické prověrky a všichni ti, jimž KSC nevěřila, museli armádu opustit. Jednalo se převážně o vojáky, kteří se zejména před únorem 1948 netajili svým demokratickým nebo antikomunistickým smýšlením a kteří byli často spojení s naším vojenským odbojem na Západě (např. Heliodor Píka, Karel Janoušek, Alois Liška, Karel Kuttelwascher či František Moravec). Byly také hledány formy a způsoby řešení problému vojáků základní služby a vojáků v záloze, kteří byli shledáni politicky „nespolehlivými“. Počátečním řešením bylo vytvoření tzv. silničních praporů u ženijních pluků, přičemž úkolem jejich příslušníků bylo vykonávání různých prací v zemědělství, ve stavebnictví, v pískovně, v kamenolomu, či v hutích. Tyto jednotky, o počtu asi 600 mužů, byly rozmístěny v Mimoni, ve Strašicích (Svatá Dobrotivá), na Libavě a v Letišti.¹⁷ Dalším důležitým bodem, kterým se armáda musela zabývat, bylo vhodné umístění tisíců branců, kteří nesvědčili komunistickému režimu. Již dne 14. června 1950 předložil náčelník hlavního štábu generál Jaroslav Procházka, pod vedením dr. Alexeje Čepičky, zastávajícího funkci ministra národní obrany, a za spoluúčasti Obranného zpravodajství armády (OBZ) vedeného Bedřichem Reicinem¹⁸, návrh na zřízení specifických útvarů (PTP), vojenské obdoby civilních táborů nucených prací. Pomocné technické prapory měly plnit funkci internace a převýchovy politicky „nespolehlivých“ vojáků, a zároveň zajištění levné pracovní síly pro vybraná hospodářská odvětví. K tomuto účelu vydalo dne 7. července 1950 ministerstvo národní obrany zvláštní směrnice, ve kterých byla uvedena

¹⁶ HOLEC, František. *Svědectví o organizaci a životě PTP. Sborník příspěvků přednesených na konferenci o PTP 19. a 20. června 2002 v Praze*. Praha: Ústřední rada PTP-VNTP, 2003, s. 3.

¹⁷ DROBÍLEK, Augustin a kol. *Hořké vzpomínání*. Praha: Ústřední rada PTP-VNTP, 1996, s. 9.

¹⁸ PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. 2. vyd. PRAHA: Albatros nakladatelství, a.s., 2001. 250 s. ISBN 80-00-00987-0.

kritéria pro výběr osob do PTP. Osoby závadné posuzovala výběrová komise pro mužstvo nástupního ročníku 1950 z těchto kategorií:

1. Osoby, které se dopustily trestných činů podle dekretů presidenta republiky č. 16/1945 Sb. a č. 138/1945 Sb. (velký a malý dekret) nebo podle nařízení Slovenské národní rady č. 33/1945 Sb., dále osoby, které se dopustily trestných činů podle zákona na ochranu republiky č. 56 1923 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/48 Sb.
 - a) a byly odsouzeny, nebo
 - b) jsou za to stíhány.
2. Osoby dodané do táborů nucených prací.
3. Osoby, které byly nebo jsou majiteli továrny, nebo jiného podniku s počtem zaměstnanců větším nežli 10.
4. Osoby, které vlastní nebo vlastnily pozemky ve výměře nad 20–30 ha podle úrodnosti, které lze označit jako venkovské boháče.
5. Osoby, které vlastnily velkoobchod.
6. Osoby, které vlastní nemovitý majetek, jenž je pramenem bezpracného zisku nejméně 10 000 Kč měsíčně.
7. Osoby, které byly po únoru 1948 odstraněny akčními výbory z veřejných funkcí.
8. Osoby, které jsou dětmi nebo manželi osob uvedených v bodech 1, 2, 3, 4, 5, 6 a 7.
9. Osoby, které po únoru 1948 byly z politických důvodů vyloučeny ze studia na školách.
10. Osoby, jejichž rodiče nebo sourozenci uprchli do zahraničí.
11. Osoby, které pokládá SNB za politicky nespolehlivé z jiných zde neuvedených důvodů.¹⁹

¹⁹ DROBÍLEK, Augustin a kol. *Hořké vzpomínání*. Praha: Ústřední rada PTP-VNTP, 1996. s. 9.

Poslední útvary PTP byly zrušeny 1. května 1954 a k tomuto kroku vedlo několik důležitých faktorů. Jednak toto rozhodnutí ovlivnily politické změny uvnitř státu, jež byly odstartovány v roce 1953 smrtí J. V. Stalina a krátce po něm i Klementa Gottwalda. K těmto změnám nutně vedla hluboká krize v československé společnosti, jež se v letech 1952–1953 nacházela ve stavu rostoucí nespokojenosti s politicko-hospodářskou situací země, gradující po peněžní reformě, a dále neustávající tlak Spojených států, které protestovaly proti charakteru pomocných technických praporů, neboť v nich právem spatřovaly vojenské tábory nucených prací, které porušovaly základní lidská práva a svobody a byly v rozporu s mezinárodními dohodami o nucené práci, zejména s Úmluvou o nucené a povinné práci přijatou Valným shromážděním Mezinárodní organizace práce v Ženevě ze dne 10. června 1930 s tím, že služba byla nejen nedobrovolná, ale byla založena na vojenské povinnosti ze zákona.²⁰ Otázku existence pomocných technických praporů vyřešily nejvyšší stranické orgány na svém zasedání dne 21. dubna 1954, kde bylo mimo jiné usneseno zrušit s okamžitou platností vojenskou klasifikaci „E“, jež označovala politickou nespolehlivost, propustit z výjimečného cvičení všechny osoby politicky závadné, které nastoupily základní vojenskou službu v r. 1951, a další osoby již na výjimečná vojenská cvičení nepovolávat a sjednotit délku vojenské služby pro všechny vojenské útvary.²¹ Vojáci, kteří byli odvedeni v létě 1952, byli přeřazeni do Technických praporů (TP), které též plnily úlohu vojenských pracovních jednotek, ovšem již s jiným režimem. Protože byli považováni za politicky spolehlivé, mohli provádět vojenská cvičení se zbraní a jejich srážky ze mzdy byly o něco mírnější než v PTP. Technické prapory byly zřízeny dne 15. května 1951 za účelem výstavby utajovaných vojenských objektů v západním pohraničí, nutných pro případný vojenský útok vedený ze strany kapitalistického nepřítele a k jejichž vybudování nebylo vhodné použít politicky nespolehlivé vojáky útvarů PTP. První jednotka TP byla založena

²⁰ DROBÍLEK, Augustin a kol. *Hořké vzpomínání*. Praha: Ústřední rada PTP-VNTP, 1996. s. 5.

²¹ Tamtéž, s. 12-13.

v Děčíně (později přesídlila na zámek Zelená Hora u Nepomuku) a druhá v Mostě (později přesídlila na zámek Jezeří u Chomutova). Zrušení vojenské klasifikace „E“ bylo v podstatě jen formální záležitostí, neboť většina režimu nepohodlných občanů byla soustředěna výhradně do technických praporů.²² *„TP byly současně s PTP, ale byly to útvary, kde jednak byli odborníci... zedníci, řemeslníci nebo to byli lidé, kteří měli problémy se zákonem, ale ne politického charakteru...to až později a používali se na stavby muničních skladů, kam nemohli civilní pracovníci.“*²³

4.2. R. Smola – jeho obecný výklad o PTP

Jednou z osob, postiženou výše citovanou komunistickou selekcí obyvatel, byl i Ing. Richard Smola, který mi osobně poskytl nesmírně cennou výpověď o svém působení v řadách členů PTP.

S panem inženýrem jsem se setkala dvakrát, a to dne 27. února 2012 v 15 hodin, kdy vzpomínal na svá vojenská léta, a poté dne 26. března 2012 v 10 hodin, kdy mi vyprávěl o uvěznění svého otce, následném zabavování majetku rodiny a nuceném vystěhování z bytu. Moje návštěvy se uskutečnily v Plzni, v útulné prosklené verandě jeho rodinného domku. V obou případech se mi ze strany pana Smoly dostalo srdečného přivítání, nesmírně zajímavého, poučného vyprávění a ochotných odpovědí na moje zvědavé otázky, které jsem si s laskavým svolením pamětníka mohla zaznamenávat na diktafon. Protože v současnosti zastává Ing. Richard Smola funkci předsedy Okresního klubu Svazu PTP – Plzeň a podílí se na šíření historického povědomí o zločinnosti komunistického režimu besedami na středních školách, získala jsem od něj nejen emotivní osobní výpověď o této problematice, ale i řadu

²² *Politici v zemi*. [online]. Dostupné z www: < <http://www.politictivezni.cz/pomocne-technicke-prapory.html> > . [Citováno dne 2012-03-03].

²³ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

důležitých informací a písemných dokumentů týkajících se historie PTP a VTNP (Vojenské tábory nucených prací).

Své vyprávění začal pan R. Smola nástinem svého smýšlení o komunistické ideologii: „*Ty zásady komunistický...já, totiž, když chodím do těch škol s Jirkou Světlíkem, říkám mu recidivista, byl totiž za války zavřený a dostal návrh na trest smrti a utekl a pak za komunistů měli tiskárnu a tiskli protikomunistický letáky, dostal dvacet let a byl tam jedenáct a půl roku...nenávist a třídní boj, to je hlavní náboženství komunistů. Komunisti se již za války připravovali k převzetí moci, ale nepředpokládali, že se to podaří už v tom osmačtyřicátém, mysleli, že to bude až v dvaapadesátém nebo třiapadesátém, a ono se jim to povedlo dříve. Měli seznamy lidí, kteří byli pro ně nepohodlní, například můj otec, toho STB sledovala od sedmačtyřicátého...tak měli dost materiálů, aby mohli od 26. února 1948 zavírat a likvidovat. Likvidovali civilisty i vojáky – důstojníky a tak dále.*“²⁴ Následně připomněl důvody vzniku a úkoly PTP, kritéria pro umístění branců do PTP a zmínil se i o sběru informací výběrových komisí: „*Viděla jste humorný film „Černí baroni“, jak se také pétépákům hlavně na Ostravě říkalo? Byl to film zábavný, krásnou úlohu zde zahrál Landovský nebo Donutil, ale skutečnost byla trochu jiná. PTP byly zvláštní vojenské jednotky, kde výcvik probíhal beze zbraně, a služba byla na neurčito. Jednotky podléhaly přímo ministru národní obrany. Chtěli levnou pracovní sílu, hlavně pro ty práce, co civilové nechtěli provádět, a rovněž předpokládali, že nespolehlivé vojáky sloučené do PTP převychovají, ale to se jim nepovedlo. Otázkou bylo, jak prověřovat lidi, kteří měli narukovat na vojnu. Začínalo se takzvanými desítkáři – domovníky a pokračovalo se uličními, závodními a jinými výbory, ti všichni dávali posudky a dle toho vybírali, a to nestačilo, tak udělali zásady, těch bylo asi 10 bodů. Velkostatkáři, továrníci...*“²⁵

²⁴ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

²⁵ Tamtéž, dne 27. 2. 2012.

V roce 1953 schválil Ministr národní obrany arm.gen.Dr.Alexej Čepička Směrnici pro prověřování branců, jejímž úkolem bylo zajištění doplňování armády branci, s ohledem na jejich politickou a třídní spolehlivost. A dle výsledků, vzešlých z politického prověření a následného prověření stupně inteligence, zdravotní způsobilosti, odborných znalostí a osobních vlastností, byli branci zařazeni do jednotlivých útvarů armády.²⁶ V této směrnici byly určeny způsoby prověřování branců, které měli provádět orgány místních vojenských velitelství ve spolupráci lidové správy, ČSM, revolučním odborovým hnutím a ostatními celonárodními organizacemi. Přičemž v některých případech bylo prověřování prováděno ve spolupráci s KSČ.²⁷ Konkrétní výsledek kádrového rozhovoru, doplnila soupisová komise, ověřila stávající údaje o branci a založila je k osobním a prověřovacím údajům brance.²⁸ U samého odvodu byly poté opět prověřeny a zhodnoceny skutečné politicko morální a odborné hodnoty brance.²⁹

Pan R. Smola se dále zmínil, že seznamy osob, shledaných komisemi závadnými, obdržela na závěr STB a ta vyškrtala lidi, kteří byli jejími spolupracovníky, a buď je poslala do vojenských praporů PTP jako provokatéry a donašeče, nebo je odvelela jinam. „*Václav Špidla tam byl taky, jeho táta byl plukovník na ministerstvu obrany, pak z něj udělali svobodníka, dostal samopal. Občas byl viděn, jak sedí pod okny a poslouchá. Tam na té Ostravě byl taky jeden Plzeňák...ten nás hlídal a ten byl také zřejmě spolupracovník, ale protože jsem o něm věděl, že je to nerovnej člověk, tak jsem si dával pozor.*”³⁰

V závěru své stručné charakteristiky PTP popsal pamětník klasifikaci sloužící Československé armádě k rozřazování branců. Klasifikace měla tyto stupně: „A“ – schopen, „B“ – schopen služby beze zbraně, „BS“ – schopen pro

²⁶ Viz. Příloha č. 1.

²⁷ Viz. Příloha č. 2.

²⁸ Viz. Příloha č. 3.

²⁹ Viz. Příloha č. 4.

³⁰ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

strážní službu, „Cj“ – schopen pro těžkou fyzickou práci, „Cd“ – schopen pro středně těžké fyzické práce, „D“ – neschopen vojenské služby a „E“ – politicky nespolehlivý³¹, přičemž tato klasifikace znamenala odvedení do útvarů PTP bez ohledu na zdravotní stav brance, což odporovalo platným zákonům, které dovolovaly posuzovat vojáky pouze na základě zdravotních kritérií, nikoliv politických. Avšak ani porušování zákonů neumožnilo naplňovat plánované stavy PTP, a proto byl v roce 1952 proveden další výběr nespolehlivých osob (ve věkové kategorii 18–60 let), z nichž mnohé byly již v záloze a ty byly povolány na výjimečné vojenské cvičení na dobu neurčitou. *„Mařík, ten byl povolán v 17 letech, a když zjistili, že mu není 18, tak ho po dvou měsících pustili domů a pak zas v osmnácti narukoval. Ale brali 60 i 70leté lidi, sešel se i táta se synem a děda s vnukem. Byli tam starší Němci, kteří prošli válkou, se mnou tam byli dva a dovedete si představit, že jsem jim vykal, i když s náma byli na cimře, člověk byl slušněji vychovávaný, ačkoliv jsem si z nich také dělal srandu a jednomu jsem říkal figurko.“*³²

Dne 15. dubna 1952 zrušilo ministerstvo vnitra rozkaz ministerstva národní obrany z roku 1951 o vyhledávání politicky nespolehlivých osob a jejich povolávání k výjimečnému cvičení, neboť akce prováděná dle tohoto rozkazu, nesplnila dostatečný příliv osob vhodných k umístění do PTP³³ a vydalo novou Směrnici ministerstva vnitra, dle které mohou být povolávány k výjimečnému cvičení muži ve stáří od 18 do 60 let bez ohledu na branný poměr, pokud nekonají vojenskou základní službu a splňují-li podmínky výběru, určené ve výše jmenované směrnici.³⁴

³¹ *Politictí vezni*. [online]. Dostupné z www: < <http://www.politictivezni.cz/pomocne-technicke-prapory.html> > . [Citováno dne 2012-02-28].

³² Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

³³ Viz. Příloha č. 5.

³⁴ Viz. Příloha č. 6, 7.

4.3. R.Smola – vzpomínání na dobu před nástupem a po nástupu do řad PTP

Po úvodu do problematiky PTP začal pan Richard Smola vyprávět svou vlastní biografii a vzpomínal na své dávné zážitky a prožitky spojené s jeho vojenskou službou.

Ing. Richard Smola se narodil 3. června 1930 v Plzni. V roce 1949 odmaturoval na reálném gymnáziu v Plzni a po maturitě zahájil studium Vysoké školy strojní a elektrotechnické v Plzni, jež byla součástí Českého vysokého učení technického v Praze, obor strojní. Dle jeho slov byl úspěšným studentem. *„Studium mě bavilo, a mohu říci i prokázat, že jsem měl výborný prospěch, jen z marxismu jsem měl trojku, protože mě to nebavilo. V plánovaných termínech jsem skládal zkoušky. Ve třetím semestru jsem byl určen jako vedoucí ročníku a současně jsem se stal pomocnou vědeckou silou na ústavu pružnosti a mechaniky, což znamenalo, že jsem dostával dvě stě měsíčně, ve starých penězích.“*³⁵ Měl však nejen studijní plány, ale lákalo jej i cestování. *„Jako skauti jsme měli v úmyslu koupit si motorky a cestovat.“*³⁶

V únoru 1948 se však jeho veškeré plány začaly bortit, neboť byl synem Ing. Aloise Smoly, jenž vlastnil menší firmu Ferrotechna a zaměstnával asi 150 zaměstnanců, pročež byl komunisty označen velkokapitalistou a vykořisťovatelem. *„Otec měl továrnu, byl to úspěšný podnikatel v Plzni, byl prezidentem Obchodní a živnostenské komory v Plzni, členem Rotary klubu a členem Česko-švýcarské obchodní komory, byl známý a uznávaný. Pro komunisty byli podnikatelé ti největší nepřátelé, stejně jako velkoobchodníci, velkostatkáři a podobně. Tito lidé byli již před únorem na černé listině komunistů a ti čekali jen na příležitost, aby mohli kousnout.“*³⁷

V březnu 1951 šel pan Smola k vojenskému odvodu, a protože studoval vysokou školu, dostal stejně jako ostatní spolužáci odklad do roku 1953.

³⁵ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

³⁶ Tamtéž, dne 27. 2. 2012.

³⁷ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

Avšak asi 26. září, kdy právě působil na praxi ve Škodovce, dostal dopis, ve kterém mu byl odklad zrušen a současně obdržel povolávací lístek na vojnu s nástupem 1. října 1951, a to do Libavy. Nejprve si myslel, že vojenská správa chybovala, ale opak byl pravdou. *„Šel jsem vítězoslavně na vojenské velitelství a tam mi řekli, že je vše v pořádku, že jsem byl ze školy vyloučen, odklad je zrušen a musím nastoupit v termínu na vojnu.“*³⁸

Narukoval na Libavu, do 53. praporu PTP³⁹, kde s ostatními branci absolvoval krátký, asi 14 denní, vojenský výcvik a poté byl převelen do Přerova, kde strávil asi rok a půl. Pracoval na stavbě nedalekého vojenského letiště, v dopravě, přičemž jeho úkolem bylo vykládání a nakládání stavebního materiálu (cement, cihly, písek) na nákladní auta.⁴⁰

Jednotky PTP pracovaly na výstavbě tohoto letiště do 15. února 1952, kdy do Přerova bylo přesunuto Proudové výcvikové středisko letectva(PVSL) z Milovic, specializující se na výcvik pilotů pro letouny Mig-15/S-102, a protože, prostřednictvím politicky nespolehlivých vojáků, hrozil únik informací o prováděném výcviku západním zemím, byly oddíly PTP přesunuty jinam.⁴¹

Pan Smola se v souvislosti s převelením do Přerova zmínil o náhodě, která jej zachránila od zařazení do oddílu, který byl určen pro práci v dolech. *„Jednou večer, při rozkazu, začali číst lidi, a koho četli, ten měl vystoupit vpřed, četli Smola, a než jsem se stačil pohnout, vyskočil jinej a já se díky záměně jmen dostal do oddílu, který nešel do dolů, a místo mě šel jiný Smola – Němec, ti normálně do dolů nechodili. Později jsem se dozvěděl, že ho po měsíci převeleli jinam.“*⁴²

³⁸ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

³⁹ FIALA, Boleslav, KŘIŠŤAN, Václav. *Zpravodaj PTP*, roč. 11, 2011, č. 81, s. 1.

⁴⁰ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

⁴¹ *Letiště Přerov*. [online]. Dostupné z [www: < http://www.letisteprerov.eu/index.php?a=history#4 >](http://www.letisteprerov.eu/index.php?a=history#4). [Citováno dne 2012-02-28].

⁴² Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

Teprve v Přerově se dozvěděl, k jakému útvaru byl přidělen. Dosud mu bylo známo jen to, že narukoval k 53. pomocnému technickému praporu, žádné další informace o povaze útvaru neměl. *„Bylo mi sice divné, že je tam dost studentů s přerušením studia, pak staří zemědělci, faráři a bohoslovci...až v Přerově na letišti nám mazáci pověděli, že je to rota nespolehlivých vojáků a že všichni máme klasifikaci „E“⁴³, o které jsem do té doby nevěděl vůbec nic.“⁴⁴* Pan Smola zdůraznil důležitou věc, že v útvarech PTP neexistovala, na rozdíl od jiných vojenských jednotek, šikana mezi služebně staršími a mladšími vojáky, naopak panovala zde atmosféra kamarádství, vzájemné podpory a spolupráce pramenící ze skutečnosti, že jsou všichni stejným způsobem nespravedlivě postiženi zlovolným komunistickým režimem. *„U PTP neexistovala šikana, naopak mazáci bažanty upozorňovali na lidi, na které si mají dát pozor. Měli jsme tam výbornou partu, výborní kluci, vesměs Pražáci, vyhození medicí, právníci, študáci.“⁴⁵*

V roce 1953 proběhly rozsáhlé prověrky vojáků z PTP, které měly za úkol zejména prověření vojáků s klasifikací „E“ a rozhodnout o jejich propuštění, či nikoliv. Sloužit zůstali ti jedinci, o které se speciálně zajímala StB. S posudkem a hodnocením nebyl prověřovaný voják seznámen.⁴⁶ *„Přišly takzvané prověrky, jestli už jsme schopni vrátit se do normálního života a zapojit se do budování socialistického státu. Probíhalo to tak, že v cimře byla židle, na kterou jsem si sednul, velitel si přečetl posudek a poslal mě pryč. Do civilu mě nepustili. Narodil jsem se ve špatné rodině – kapitalistické.“⁴⁷*

⁴³ Viz. Příloha č. 2.

⁴⁴ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

⁴⁵ Tamtéž, dne 27. 2. 2012.

⁴⁶ HOLEC, František. *Svědectví o organizaci a životě PTP. Sborník příspěvků přednesených na konferenci o PTP 19. a 20. června 2002 v Praze*. 1. vyd. Praha: Ústřední rada PTP-VNTP, 2003. 35 s.

⁴⁷ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

4.4. R. Smola - vzpomínky na zatčení otce

Pan Smola následně zavzpomínal na okolnosti ohledně zatčení otce. Vyprávěl, že mu rodiče psali na vojnu téměř každý den, zvláště matka, otec prý nebyl zastáncem dlouhého vyprávění, neboť měl raději činy, a tak vždy na závěr každého dopisu připojil jen strohou větičku: „Zdraví Tě táta.“⁴⁸ V roce 1952 jej přijel otec navštívit do Přerova a v hotelu na pokoji mu mlčky naznačil, že nemá mluvit, a ukázal prstem pod postel, kde ležel telefon s vyvěšeným sluchátkem, což byl tehdejší způsob Státní bezpečnosti sloužící k odposlouchávání podezřelých osob.⁴⁹

V přípravné fázi vyšetřování používala bezpečnost pro shromažďování důkazního materiálu nezákonných prostředků. Například již v dubnu 1949 se odposlechem podezřelých osob zabývalo asi 60 příslušníků bezpečnosti.⁵⁰

Krátce po otcově návštěvě dostával dopisy z domova, avšak bez otcova dovětku. Bylo mu to divné, a tak se začal dotazovat, co je s otcem, že nepíše. Matka mu sdělila, že je na služební cestě, ale pan Smola pocítil podezření, že mu neříká pravdu, a začal mít zlé tušení, že je s otcem něco v nepořádku. Vyžádal si proto povolení k opuštění vojenského prostoru, což bylo poskytováno s nemalými obtížemi a pouze na jeden den, a odjel domů. Tam se dozvěděl, že byl otec zatčen, matka však neznala ani důvod jeho zatčení, ani místo jeho uvěznění. Až asi po dvou či třech měsících obdržela matka kopii rozsudku, kde stálo, že byl otec odsouzen na 1 rok vězení za to, že napomáhal k přechodu přes hranice neznámému člověku. Ve skutečnosti se jeho otec stal obětí provokatéra, který byl na něj Státní bezpečností nasazen.

⁴⁸ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

⁴⁹ Tamtéž, dne 27. 2. 2012.

⁵⁰ HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. 1. vyd. Praha: nakladatelství Univerzum, 1990. ISBN 80-85207-01-X s. 149.

„Ve skutečnosti to byl provokatér, kterému otec, vzhledem k tomu, že ho neznal, odchod do zahraničí vymlouval. Nic ale nevadilo, věděl a nepověděl.“⁵¹

Zvláštností StB a komunistických zpravodajských služeb vůbec, je nasazování agentů, kteří nemají zajistit potřebný pravdivý materiál, nýbrž mají vytvořit podmínky pro perzekuci, tedy konstruovat spiknutí, či vytvářet vinnu nevinných, a to mnohdy i proti vlastním stoupencům.⁵²

Po dobu otcova pobytu ve věznici na Borech zůstala jeho matka bez finančních prostředků a potýkala se s velkými obtížemi při hledání zaměstnání, neboť byla komunisty coby manželka politického vězně považována za osobu nespolehlivou. *„Máti byla bez prostředků, všichni lidi se otočili, báli se. Jednou či dvakrát jsem poslal peníze domů, ale máti odmítala. Pak si našla práci a dělala kožené ozdoby na krk.“⁵³*

Po propuštění z vězení pracoval Ing. Alois Smola ve Škodových závodech, a jak pamětník vypovídá, byl považován za kvalitního zaměstnance. *„Nastoupil do Škodovky, kde za krátkou dobu poznali jeho kvality – bezvadný organizátor, výborný technik a jazykově perfektně vybaven. Mluvil německy, francouzsky a anglicky.“⁵⁴*

4.5. R.Smola – vzpomínání na nástup na výjimečné vojenské cvičení

Před koncem druhého roku vojny musel pan Smola absolvovat další prověrku, při které mu byly sděleny informace z jeho posudku.⁵⁵

V pozdější době byl prověřovaný s výsledkem prověrky seznámen a mohl se k němu i vyjádřit, ale velice často hodnocení zůstalo beze změny a vojákovi i nadále zůstala klasifikace E.⁵⁶

⁵¹ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

⁵² HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí*. 1. vyd. Praha: nakladatelství Univerzum, 1990. ISBN 80-85207-01-X s. 93-94.

⁵³ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

⁵⁴ Tamtéž, dne 27. 2. 2012.

⁵⁵ Tamtéž, dne 27. 2. 2012.

V hodnocení pamětníka bylo mylně uvedeno, že je jeho otec vlastníkem firmy s 500 zaměstnanci, protože by byl klasifikován za továrníka⁵⁷, ale to byl chybný údaj, který byl zřejmě následkem záměny velké plzeňské továrny na kočárky Feron s otcovou firmou Ferrotechna. V posudku byla uvedena i další chybná informace, že jsou jeho rodiče vlastníky domu na Klatovské třídě, ten však byl obecní. A v neposlední řadě v posudku stálo, že jeho rodiče neoslavují svátek pracujícího lidu, ale domnělý vjezd amerických vojáků do Plzně oslavují. Že byla rodina Smolových opravdu bedlivě pozorována, dokazuje i následující pamětníkova vzpomínka, při jejímž vyřčení se mihl na tváři pana Smoly potutelný úsměv: „*O mně tam bylo: jeho syn používá velmi často auto svého otce, bledě šedý ford čtyř až osmiválcový. Vyváží i děvčata, není známo k jakému účelu.*“⁵⁸ Velitel provádějící prověrku neshledal v posudku nic mimořádně závažného, a tak pan Smola doufal, že bude v září z vojny propuštěn, což se i skutečně stalo, ale vzápětí byl povolán na výjimečné vojenské cvičení na dobu neurčitou.⁵⁹

Vojákům, označeným kvalifikací „E“, byla po dvou letech základní vojenská služba ukončena, ale současně jim bylo oznámeno, že jsou týž den povoláni na výjimečné cvičení na neurčito.⁶⁰

Pamětník mi v souvislosti s odchodem ostatních vojáků domů popsal nervy drásající historku, jež přesně vystihuje strach a nejistotu tehdejší doby: „*Fanta, podporučík Fanta, záložák jako na cvičení, který nám dělal velitele, a všichni s ním měli dobré vztahy, a když odcházeli domů, tak Fanta skoro brečel a říkal chlapci, vy nevíte, co vás čeká, protože se vyprávělo, že v Komárnu čekají vagony, co nás odvezou do gulagů, ale to se naštěstí nepotvrdilo.*“⁶¹

⁵⁶ HOLEC, František. *Svědectví o organizaci a životě PTP. Sborník příspěvků přednesených na konferenci o PTP 19. a 20. června 2002 v Praze.* Praha: Ústřední rada PTP-VNTP, 2003. s. 35.

⁵⁷ Viz. Příloha č. 6.

⁵⁸ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

⁵⁹ Tamtéž, dne 27. 2. 2012.

⁶⁰ HOLEC, František. *Svědectví o organizaci a životě PTP. Sborník příspěvků přednesených na konferenci o PTP 19. a 20. června 2002 v Praze.* Praha: Ústřední rada PTP-VNTP, 2003. s. 36.

⁶¹ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

Na vojenské cvičení do Olomouce byl povolán v říjnu 1953 ještě s dalšími asi padesáti muži, kteří nebyli prověřeni a tam vykonávali stavební práce v objektu kasáren (s běžnými vojenskými prapory).⁶²

Jednotky PTP byly rozděleny na dva základní typy, a to báňské (důlní-těžké) a stavební (lehké) prapory. Jejich úkolem bylo vykonávat tři základní druhy prací: výstavba vojenských objektů pro potřeby armády, práce ve stavebnictví a výrobě stavebních hmot a těžba uhlí, včetně jejího povrchového zabezpečení.⁶³

4.6. R. Smola – jeho vzpomínání na práci v dolech

V Olomouci setrval asi 14 dnů a poté byl za mimořádně vypjaté situace převelen, ještě s dalšími 20 členy roty, do Ostravy do dolu Michalka. „*Jednou o půlnoci vylítli na cimru oficiři ve vojenských kabátech a rozsvítili a člověk slyšel zvony a všichni si mysleli, že je válka. Byl to však rozkaz - sbalte se a jedete do dolu!*“⁶⁴ Těžký pomocný technický prapor působil na dolech v oblasti Ostrava-Radvanice a jeho značení bylo 55.PTP, později I. PTP.⁶⁵

V úvodu svého vzpomínání na práci v dole, uvedl pan Smola, že vojáci byli nasazeni na pracoviště (zejména do dolů) bez řádného zdravotního vyšetření a bez jakéhokoliv zaškolení, což zcela odporovalo předpisům o zajištění bezpečnosti práce a zdraví, a to bylo jednou z hlavních příčin častých pracovních úrazů, mnohdy s trvalými a v nemálo případech i smrtelnými následky. Údaje uvádějí asi sto obětí pracovních úrazů.⁶⁶

⁶² Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

⁶³ HOLEC, František. *Svědectví o organizaci a životě PTP. Sborník příspěvků přednesených na konferenci o PTP 19. a 20. června 2002 v Praze*. Praha: Ústřední rada PTP-VNTP, 2003. s. 60-61.

⁶⁴ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

⁶⁵ *Politických vězňů*. [online]. Dostupné z [www: < http://www.politictivezni.cz/pomocne-technicke-prapory.html >](http://www.politictivezni.cz/pomocne-technicke-prapory.html) . [Citováno dne 2012-03-01].

⁶⁶ PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. 2. vyd. PRAHA: Albatros nakladatelství, a.s., 2001. ISBN 80-00-00987-0 s. 293.

Též nedostatečné technické zabezpečení pracovního prostředí, odporující zákonným normám, a nekvalitní odpočinek po náročné fyzické práci způsobovaly pracovníkům nejen fyzické, ale především psychické újmy.⁶⁷

„Hned druhý den po příjezdu do Michálkovic jsme dostali kahany a šup do dolů. Že jsem měl brýle, nikoho nezajímalo. Byly tam sloje půl metru vysoké a já měl za úkol uklízet žlaby a dohazovat vypadlé uhlí. Dovedete si představit v takových prostorech...vleže, sám...ten kravál...dřevěné výztuhy, které praskaly...jestli je to v pořádku či nikoliv, to vám nikdo neřekl.“⁶⁸

Po týdnu byl pamětník spolu s ostatními vojáky přesunut na důl Petr Cingr, kde byly sloje vyšší, asi 1,5 m. Po dvou či třech měsících absolvoval lékařskou prohlídku, na které mu byl mu zjištěn vysoký tlak, což bylo důvodem pro jeho přeřazení z práce v dole na vyklápění vozíků s hlušinou. V této fázi vyprávění se pan Smola doslova oklepal, neboť si připomněl třesuté mrazy, za kterých museli ještě s jeho dobrým kamarádem, Pavlem Antošem (stoupencem církve Adventisté sedmého dne), pracovat řadu hodin venku.⁶⁹

„Byl prosinec a byla hrozná zima, tak jsme si dělali ohníček z mydláku – to je mizerné uhlí, aspoň malinko jsme si ohřáli zmrzlé, úplně nehybné prsty.“⁷⁰

Po této historce jsem přerušila pamětníkovo vzpomínání otázkou týkající se volného času vojáků a dostalo se mi této vyčerpávající odpovědi:

„Pracovali jsme od sedmi do pěti, šesti hodin, pak následovalo půl hodiny na umytí a pak začaly přednášky - kázeňské řady a politická výchova. Musel jsem vyslechnout, jak Sovětský svaz, náš veliký vzor, a komunistická strana, jak to s námi dobře myslí a podobné hlouposti. Volný čas nebyl, to by člověk moc myslel, což oni nechtěli. Po večeři zase následoval výchovný program a pak večerka. V sobotu a v neděli jsme dostali vycházkovou knížku a mohli

⁶⁷ DROBÍLEK, Augustin a kol. *Hořké vzpomínání II.* Praha: Ústřední rada PTP-VNTP, 1999. s. 112-114.

⁶⁸ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

⁶⁹ Tamtéž, ze dne 27. 2. 2012.

⁷⁰ Tamtéž, dne 27. 2.2012.

*jsme na vycházky, ale jen půlka roty, kdyby američtí imperialisti zaútočili.*⁷¹
V rámci politické převýchovy probíhalo v praporech PTP nejen politické školení, ale i tzv. kulturní program, jehož součástí bylo, mimo jiné, promítání filmů, či návštěva divadelního představení, zaměřených na komunistickou propagandu. V některých jednotkách probíhal i sborový zpěv budovatelských písní.⁷²

4.7. R. Smola – výklad o finanční problematice vojáků PTP

Za odvedenou práci náležela vojákům PTP výplata ve „staré“ měně, ze které byly odvedeny daňové srážky, srážky za stravu, ubytování, ošacení, otop, a dokonce se z jejich mezd vyplácely odměny pro důstojnický a poddůstojnický sbor apod. Teprve ze zbytku mezd, které jim vyplácely závody a podniky, pro které pracovali, se jim vyplatila polovina, zatímco druhá byla vázána na vkladní knížky, jejichž hodnota byla v roce 1953 při měnové reformně znehodnocena v poměru 50:1.⁷³ *„My jsme za práci brali peníze ve staré měně. To, co si člověk vydělal, to dostal. Strhli mu daně a z toho, co zůstalo, zaplatil ubytování, stravu, šaty, asi 90 korun. Pak jsme půl dostali na ruku a půl na knížku, ale někdo jí vůbec nedostal. Já ano, dostal jsem asi 2000 korun v nových. Ale byla to jen almužna, za tu dobu, co jsme se na vojně nadřeli.*⁷⁴

O měnové reformě se podrobněji zmiňuji později, v souvislosti s nuceným vystěhováním rodiny pana Smoly.

K ucelenému vyobrazení ponižujících podmínek, jež v PTP panovaly, cituji zde vyjádření jiného pamětníka z řad vojáků, sloužících v pomocných

⁷¹ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

⁷² HOLEC, František. *Svědectví o organizaci a životě PTP. Sborník příspěvků přednesených na konferenci o PTP 19. a 20. června 2002 v Praze.* Praha: Ústřední rada PTP-VNTP, 2003. s. 39.

⁷³ *Politických vězňů.* [online]. Dostupné z [www: < http://www.politictivezni.cz/pomocne-technicke-prapory.html >](http://www.politictivezni.cz/pomocne-technicke-prapory.html) . [Citováno dne 2012-03-01].

⁷⁴ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

technických praporech, pana Jiřího Růžičky, místopředsedy českého svazu PTP – VTNP: „*My jsme vlastně svůj pobyt v PTP platili, což bylo absurdní samo o sobě. Za to jsme byli oblékáni do trofejních uniforem Wehrmachtu a spali v rozbitých dřevěných barácích plných štěnic a švábů, což mělo záměrně degradovat naši lidskou důstojnost na minimum. Ujišťuji Vás však, že tato Vaše snaha vyzněla naprázdno a že většina slušných lidí, kteří nás potkávali, když jsme nastupovali přes ves za zpěvu budovatelských písní do práce, neměla valné mínění o našich průvodcích a velitelích.*“⁷⁵

Pan Smola však vzápětí s úsměvem dodal, že měl vyšší příjem peněz své příjemné stránky v podobě slušné stravy, kterou si občas mohli dopřát na vycházkách v místním hotelu, avšak za cenu závidi ostatních běžných vojáků („bačkorářů“, jak nazývali příslušníky vojenské pěchoty), kteří jim toto debužírování opláceli znepríjemňováním případného pobytu ve vojenské věznici.⁷⁶

4.8. R. Smola – vyprávění o závěrečné fázi svého působení v řadách PTP

V dubnu 1954 byl pan Smola převelen na Slovensko do Hájník u Slijače, kde měl s ostatními pracovat v cihelně, ale jak sám podotkl, pracovní morálka přesluhujících a vyčerpaných vojáků již rapidně upadala. „*Ale to už jsme řekli, že už je to na nás trošku moc, že pracovat nebudeme. Když jsme ráno přišli do práce, byly tam vagony, vlezli jsme si do nich, každý z jedné strany, abychom viděli, kdyby někdo přišel, a podřimovali jsme. Když jsme měli brát výplatu, řekl nám mistr, že nám museli napsat nějakou práci, protože bychom brali korunu. Řekli jsme mu, ať nám nic nepíše, že už jsme vyřízení lidé.*“⁷⁷

Pamětník podotkl, že ve Slijači, kde pobyl asi jeden měsíc, byla velmi dobrá parta, složená většinou jen z politických vězňů. Jednotliví kolegové

⁷⁵ DROBÍLEK, Augustin a kol. *Hořké vzpomínání*. Praha: Ústřední rada PTP-VNTTP, 1996. s. 18.

⁷⁶ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

⁷⁷ Tamtéž, dne 27. 2. 2012.

začali být postupně propouštěni domů, až tam pan Smola zůstal sám, a stále doufal, že konečně dojde řada i na něj, ale po několika dnech mu přišlo oznámení, že je převelen do Žiliny. *„Dovedete si představit, co to bylo na psychiku.“*⁷⁸

Do Žiliny, kde bylo cca 90 neprověřených vojáků, přijel odpoledne 6. května 1954. Nebyli ubytováni a spali na chodbě v kasárnách. Druhý den ráno byl nástup, na kterém jim bylo oznámeno, že jsou Pomocné technické prapory zrušeny a mohou odjet v uniformách domů. Pan Smola přidal na závěr svého vyprávění niternou vzpomínku, která se mu, jak sám podotkl, nikdy nevymaže z paměti. *„Na cestě domů vlakem procházel průvodčí a já mu ukazoval propouštěcí rozkaz...usmál se na mě a šeptnul...to seš rád, vid?“*⁷⁹

4.9. R. Smola – vzpomínání na události spojené s měnovou reformou

Druhá návštěva pana Richarda Smoly se uskutečnila dne 26. března 2012 v dopoledních hodinách a stejně jako při našem prvním setkání se mi dostalo velmi milého přivítání. Hlavním tématem pamětníkova vyprávění byly tentokrát vzpomínky spojené s návratem do „civilu“, jemuž předcházelo násilné vystěhování jeho rodiny z bytu a zabránění veškerého majetku při takzvané akci B - buržoazie.

Pan inženýr začal své vyprávění vzpomínkou na návrat svého otce, Aloise Smoly, z vězení, přičemž se v souvislosti s touto příhodou zmínil o nesmírně důležité události, jež radikálně změnila finanční situaci obyvatel Československa, o měnové reformě, která proběhla dne 1. 6. 1953 po uvedení Antonína Zápotockého do funkce prezidenta. *„Otec se v březnu 1953 vrátil z vězení. Potom byl 1. červen 1953, největší zlodějna, velká loupež – měnová reforma. Otec byl čerstvě z kriminálu, tak se pochopitelně žádných demonstrací nezúčastnil. Komunisti využili příležitosti...nepokojů v souvislosti*

⁷⁸Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 27. 2. 2012.

⁷⁹Tamtéž, dne 27. 2. 2012.

*s měnovou reformou, které byly v Plzni největší a nejbouřlivější, a zbavili se buržoazie.*⁸⁰

Měnová reforma byla vedením KSČ připravována již od roku 1952. Důvodem reformy bylo ozdravení peněžního oběhu sloučením vázaného a volného trhu a likvidací černého trhu. Sedm let po válce totiž stále existoval přidělový lístkový systém a vedle něho volný prodej, kde ale byly ceny několikrát vyšší. Zboží a služby, které stát nedokázal zajistit, doplňoval černý trh. Plán se začal realizovat už v lednu 1953 vyhláškou ministerstva vnitřního obchodu, která stanovila, kdo má nárok na odběrní poukázky a potravinové lístky a může nakupovat levně na vázaném trhu a komu to nebude z politických důvodů dovoleno (např. soukromí podnikatelé – řemeslníci, obchodníci, živnostníci, takzvaní vesničtí boháči, soukromí zemědělci neplnící nařízené dodávky, bývalí továrníci, bankéři apod.). Cílem reformy mělo být zastavení narůstající inflace, zvýšení zájmu zaměstnanců o výrobu, různé snížení množství oběživa dvojnásobně převyšujícího reálnou potřebu a vyrovnání příjmů a úspor obyvatel s trhem vykazujícím omezenou nabídku spotřebního zboží. Měnová reforma byla krátce přerušena Gottwaldovou smrtí 14. března 1953, avšak navzdory slibům nového vedení státu (Antonín Zápotocký – prezident, Široký – předseda vlády, Antonín Novotný – šéf stranického aparátu), jež tvrdilo až do 30. května, že je koruna pevná a takového kroku nebude potřeba, byla dne 31. května 1953 reforma uskutečněna. Výměna starých peněz za nové probíhala takto: 300 Kč na osobu v poměru 1:5, ostatní 1:50, vklady u peněžních ústavů byly přepočteny o něco příznivěji. Mzdy, platy, penze a sociální přídavky se přepočítávaly v poměru 1:50. Ačkoliv byl tento krok komunisty ospravedlňován jako poslední rána bývalým kapitalistům, bylo zřejmé, že reforma bude mít nepříznivý dopad na veškeré vrstvy obyvatel. V některých městech došlo ve dnech 1.–5. června k ostrému odporu obyvatel, zejména z řad dělníků. A jak se zmínil pan Smola,

⁸⁰ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 26. 3. 2012.

nejsilnější vzpoury se uskutečnily v Plzni, kde byl dopad měnové reformy zesílen tím, že plzeňská Škodovka úmyslně vyplatila mzdy dříve, čímž výplatu znehodnotila. Plzeňského povstání se zúčastnilo přes 20 tisíc občanů a muselo být potlačeno vojskem a Lidovými milicemi z Prahy. Komunistické vedení muselo poprvé čelit tak masovému odporu dělníků. Z důvodů obav z možného opakování této situace, jež ohrožovalo jeho vedoucí postavení v zemi, přikročilo k rázným opatřením. Ihned po potlačení povstání, které bylo označeno za dílo imperialistických agentů, začalo zatýkání účastníků stávek a příprava politických procesů s podněcovateli těchto demonstrací, a to nejen v Plzni, ale ve všech místech, kde demonstrace propukly. U lidí byly zjišťovány jejich politické postoje, docházelo k propouštění ze zaměstnání či nucenému vystěhování. Prezident Zápotocký také na několika poradách kritizoval „kult dělníka“, kterému nemůže být dovoleno všechno. Výsledkem měnové reformy byl pokles životní úrovně a kupní síly všech vrstev obyvatel, což se poté zrcadlilo v ekonomické síle státu.⁸¹

4.10. R.Smola – vyprávění o násilném vystěhování jeho rodiny

Dle informací pana Smoly měli komunisté v Plzni vytipováno asi 200 rodin, jež byly označeny, mnohdy bez prokazatelných důkazů, za státně nespolehlivé, byly násilně vystěhovány z bytů a byl jim neoprávněně zabavován majetek. Stejná křivda postihla i rodinu pana Smoly, který byl v té době na vojně, tudíž nemohl popsat, jak přesně akce probíhala, pouze reprodukoval informace, které mu poskytli rodiče. *„2. července dostal otec dopis – vyrozumění, ve kterém se rušil výměr na byt, který obývali. A druhý*

⁸¹ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1953-1966*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25745-3 s 4-7.

*den ráno, 3. července v šest hodin, byly přistaveny vojenské nákladní vozy a za dozoru milice se museli vystěhovat.*⁸²

Původně měli být vystěhováni do Božanova, malinkaté vesničky ve východních Čechách, za Broumovem, asi kilometr od polských hranic, ale otec využil své pověsti spolehlivého a kvalitního zaměstnance ve Škodovce a drobnou Istí docílil toho, že nebyli vystěhováni na Broumovsko, ale do malé vesnice Ptenín, nedaleko Merklína v západních Čechách. *„Táta vzal dekret na byt a šel do zaměstnání, kde řekl, že když mu podepíší, že ho Škodovka nechce pustit, tak se nebude muset vystěhovat, a protože narazil na slušné lidi, bylo mu vyhověno. Udělal malý podvod.“*⁸³ Při vyslovení slova podvod se pamětník stydlivě pousmál a poté dál popisoval situaci, ve které byla rodina nucena žít. *„Bylo šílené se za pár hodin přestěhovat do dvou místností, odkud před tím vyhnali slepice...bez vody, bez kanalizace...pro vodu se chodilo na náves.“*⁸⁴ Pro celou rodinu však bylo pozitivní, že otec mohl nadále pracovat ve Škodovce. O tom, že byli vystěhováni do obce Ptenín, jej písemně informovala matka a k dopisu přiložila malou mapku, aby věděl, kde se nachází jeho nový domov. *„Když jsem se v roce 1954 vracel z vojny domů, tak jsem nejprve nevěděl, kam vůbec pojedou.“*⁸⁵ Až sestra v Plzni mu sdělila, kudy se dostane k rodičům.

*„Buržoazní rodiny komunisté násilně vystěhovali z jejich bytů do polorozpadlých příbytků na konci světa. V Praze to postihlo si tisíc rodin, v Brně 800, v Bratislavě 600.“*⁸⁶

4.11. R. Smola - vzpomínky na dobu po návratu z PTP

⁸² Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 26. 3. 2012.

⁸³ Tamtéž, dne 26. 3. 2012.

⁸⁴ Tamtéž, dne 26. 3. 2012.

⁸⁵ Tamtéž, dne 26. 3. 2012.

⁸⁶ PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. 2. vyd. PRAHA: Albatros nakladatelství, a.s., 2001. ISBN 80-00-00987-0 s. 293.

Když se Richard Smola vrátil z vojny, předpokládal, že bude nadále pokračovat ve studiu vysoké školy, kde byl před nástupem na vojnu řádně zapsán do třetího ročníku. Svě zapsání však nemohl dokázat, protože jeho index, byl v domněnání, že se jedná o vkladní knížku, zabaven spolu s dalšími cennými věcmi při domovní prohlídce, kterou prováděla STB po zatčení otce. Otec mu následně nechal vytvořit kopii indexu, tam již však nebylo uvedeno, že byl do třetího ročníku zapsán. Na otázku, proč je tomu tak, mu bylo tajemníkem rektora Pinkavou sděleno, že mu bylo studium ukončeno. „*Otec byl zavřenej, ty u PTP, to nelze, aby takovej člověk studoval.*“⁸⁷ Z Vysokých škol bylo vyloučeno, z důvodu neposlušnosti vůči režimu, asi 7000 studentů, což představovalo asi čtvrtinu z celkového počtu vysokoškoláků. Současně bylo propuštěno asi 600 jejich profesorů.⁸⁸

Pan Smola následně prohlásil, že se našli i slušní lidé, kteří mu s přihlédnutím k jeho dosavadním výborným studijním výsledkům pomohli. Rektor Voleník mu prostřednictvím Ing. Webera poradil, aby složil zkoušky externě, přičemž si musí o každou zvlášť žádat na rektorátu, a poté, až přijde posudek a bude-li přijat, budou mu zkoušky uznány. Posléze mu rektor Voleník sdělil, že bude přijat do 4. ročníku, složí-li šest zkoušek z 3. ročníku do konce října, což pan Smola navzdory prvotním pochybnostem, skutečně zvládl. V roce 1956 pak vysokou školu zdárně dokončil a na umístěnku byl poslán do státního podniku Energostroj v Praze.⁸⁹

Na závěr svého vyprávění připojil pan Smola milou vzpomínku na starostlivého otce, který si vymínil, že jej na první cestě do zaměstnání doprovodí: „*Tak jsme šli ke kádrovákovi. A otec mu řekl: „Heleďte, toto je můj syn, dostal sem umístěnku. Já jsem bývalý vykořisťovatel a nechci, aby syn tady u vás kvůli tomu trpěl.“ Kádrovák se zachoval velmi solidně a povídá: „ Na to my koukat nebudeme. Když bude lajdák, tak se s ním rozloučíme. A když*

⁸⁷ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 26. 3. 2012.

⁸⁸ PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. 2. vyd. PRAHA: Albatros nakladatelství, a.s., 2001. ISBN 80-00-00987-0 s. 293.

⁸⁹ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 26. 3. 2012.

*bude chytrej, tak tady bude moci dělat ředitele.*⁹⁰ Nebyla to však pravda, neboť když pan Smola zastupoval v roce 1978 zesnulého ředitele střediska oprav parních turbín v Plzni, byl hlavním inženýrem navržen na ředitele střediska, protože však nebyl členem KSČ, byl vedením návrh zamítnut.⁹¹

4.12. Autorčina úvaha nad vzpomínkami R. Smoly

Ing. Richard Smola mi svou výpověď poskytl mnoho důležitých informací vykreslujících atmosféru nelehké doby poválečných let a je nezlomným důkazem toho, jak nastupující zlovolný komunistický režim perzekvoval již od samých začátků vybrané vrstvy lidí, kterým nepříjemným způsobem ztěžoval život a nedovolil jim rozvinout jejich schopnosti a nadání. Naopak cíleně činil všechny kroky k tomu, aby lidi, kteří jej mohli ohrožovat, byť i jen zdánlivě, co nejvíce ponížil a omezil jim svobodné rozhodování o svém vlastním životě. Avšak i přes veškerá příkoří, která pana Smolu v životě potkala, jej neopustil optimismus a životní elán, a jak mnohokrát při svém povídání poznamenal, všechny těžkosti, se kterými se musel potýkat, jej naopak zocelily a poskytly mu řadu neocenitelných zkušeností, jež mu umožnily prožívat plnohodnotný život, a navíc mu bylo umožněno setkání s řadou kvalitních lidí všech možných profesí a z různých koutů republiky, kteří dokázali, že se v těch nejtěžších chvílích dokáží spojit a jeden druhého podržet a podpořit, a navrch se ještě obohatit získanými zkušenostmi a vědomostmi.

4.13. W. Fischl – jeho vzpomínání na dobu před nástupem do PTP

⁹⁰ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Richardem Smolou ze dne 26. 3. 2012.

⁹¹ Tamtéž, dne 26. 3. 2012.

Ing. Walter Fischl, byl další pamětník, se kterým jsem se, s jeho laskavým svolením, mohla setkat, a který mi poskytl potřebná svědectví, vypovídající o charakteru doby padesátých let.

Osobní rozhovor s panem Walterem Fischlem jsem uskutečnila dne 3. dubna v 15 hodin v jeho bytě v Plzni. Pan Fischl mne přijal velmi vlídně, ovšem s mírně rozpačitým úsměvem, neboť nechápal, co mne tak zajímá na jeho „obyčejném“ životě. Musela jsem jej chvíli přesvědčovat o tom, jak cenné budou pro mou práci jeho vzpomínky, které mi umožní rozšířit poznatky o zpracovávané etapě našich dějin. Nejsem si jista, zda-li jsem ho zcela přesvědčila o důležitosti jeho výpovědi, ale i přes tyto pochybnosti mi ochotně převyprávěl část své biografie související s danou tematikou.

Pan Walter Fischl se narodil 17. dubna 1932 v Düsseldorfu a pochází ze smíšeného česko-německého rodinného prostředí. Tento původ komplikoval život jemu i celé jeho rodině již od roku 1938. V té době bydlel s rodiči ve Znojmě, které patřilo do pohraniční oblasti Sudety a jehož obyvatelé měli možnost přihlásit se k národnosti české nebo německé. Fischlovi se přihlásili k české, Němci je z domova prakticky vyhostili a zabavili jim veškerý majetek. *„Tak jsme odešli každý s 50 kily, jak se tehdy mohlo.“⁹²* Odstěhovali se do Prahy, kde matka našla zaměstnání a jeho vychovávala babička, která s ním hovořila německy. Protože ho matka zapsala do české školy, potýkal se zpočátku s velkými problémy s dorozuměním. V roce 1943 chtěl přestoupit na gymnázium nebo na měšťanku, ale nebylo mu to umožněno, a tak až do roku 1945 navštěvoval školu obecnou. Po válce se s matkou vrátili do Znojma a plánovali, že se tam natrvalo usídlí. Jejich příbuzní, kterým se slušně dařilo v podnikatelské činnosti, jim poskytli ubytování. *„Mojí prarodiče měli velkou okurkárnu, teta měla s manželem koželužnu a vilu. Matka se rozhodla, že se do té vily nastěhují.“⁹³* Jejich stěhování však neproběhlo hladce, neboť vilu obývali nezvaní hosté. *„V té vile však bydlel nějaký ruský velitel. Vila měla*

⁹² Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Walterem Fischlem ze dne 3. 4. 2012.

⁹³ Tamtéž, dne 3. 4. 2012.

střechu v úrovni silnice a na střeše měla dělo. Opilý voják, který byl na střeše, vyhrožoval matce pistolí, řval na ni, že ji zastřelí, matka však byla zvyklá celý život o život bojovat, a tak mu vrazila pár facek, on se z toho úplně pomínil a utekl.“⁹⁴

Po roce se vrátili zpět do Prahy, neboť matka nemohla ve Znojmě sehnat zaměstnání. V roce 1948 jim komunisti zabavili prakticky veškerý zbylý majetek.

„Ke konci roku 1947, a hlavně od března 1948 organizovaly úřady tzv. přesun a rozptyl nespolehlivého německého obyvatelstva z pohraničí do vnitrozemí. Nastalo další vyhánění, tentokrát v rámci státu. Týkalo se to téměř jednoho sta tisíc Němců a všech českých veřejných zaměstnanců, kteří měli německé manželky a manžely. Početné rezoluce docházející československé vládě požadovaly okamžitě odsunout (všechna) smíšená manželství do vnitrozemí, suspendovat státní a veřejné zaměstnance, kteří mají za manželky Němky, důkladně očistit od pozůstalých Němců, kolaborantů a zrádců, a konaly se na podporu toho demonstrace. Pražský osidlovací úřad například 24. 4. 1947 vydal národním výborům instrukci, aby byli odvoláni všichni národní správci, kteří se v porevoluční době stýkali s německými ženami.“⁹⁵

Pan Fischl studoval v Praze na gymnáziu, odkud jej však těsně před maturitní zkouškou v roce 1951 vyloučili s odůvodněním, že má záporný poměr k lidově demokratickému zřízení. *„Matka byla vzteky bez sebe. Učil jsem se špatně, ale vždy jsem nějak tou školou prolezl, protože mi matka neustále vyhrožovala, že když propadnu, tak mě dá na zedníka, a to jsem samozřejmě nechtěl.“⁹⁶* Po vyloučení z gymnázia, ovšem nikoliv z důvodu špatného prospěchu, nýbrž protože byl režimem označen za politicky

⁹⁴ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Woldem Fischlem ze dne 3. 4. 2012.

⁹⁵ *Sudetští Němci*. [online]. Dostupné z [www: <http://www.sudetsti-nemci.cz/cs/hist6>](http://www.sudetsti-nemci.cz/cs/hist6) . [Citováno dne 2012-03-28].

⁹⁶ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Woldem Fischlem ze dne 3. 4. 2012.

nespolehlivého, se ocitl před problémem, co s ním bude dál. Měl tudíž jen dvě možnosti, které přicházely v úvahu, buď bude opravdu zedníkem, nebo půjde do MITASky dělat „gumaře“. Zedníka dělat nechtěl, tak nastoupil do výroby pneumatik, kde hned od počátku pracoval ve třísměnném provozu. A jak sám pamětník podotkl: *„Po zapracování jsem vydělával tolik peněz, že se to kádrovákovi přestalo líbit. Tak mě navrhl, abych šel na vojnu, aniž by mi cokoliv řekl.“*⁹⁷

Zde je nutno upozornit, že se komunistický režim ve svých počátcích zaměřil na jednu velmi slabou stránku lidského charakteru, kterou je závist. Tuto vlastnost v lidech intenzivně podporoval svou ideovou myšlenkou, že každý má mít stejně, a protože byla poválečná doba plná sociálních otřesů, měl rozkvět lidské závisti velmi plodné prostředí především mezi bezcharakterními, neschopnými a nemajetnými vrstvami obyvatel, které tak využily každé možné příležitosti k poškození svého schopnějšího či majetnějšího spoluobčana. A protože k označení člověka politicky nespolehlivým nebylo nutno žádného pádného důvodu, postačovalo mnohdy kádrovému referentovi jen poukázat na „nesprávný“ původ.

V roce 1950 vydalo Ministerstvo národní obrany Směrnici pro utvoření a činnost útvarových výběrových komisí, která určuje osoby, které mohou být ve výběrové komisi, kde je, mimo jinými, uveden i kádrový referent.⁹⁸ Obětí lidské závisti se zjevně stal i pan Fischl.

4.14. W.Fischl – vzpomínky na své působení v řadách PTP

Dne 27 nebo 28. srpna 1952 dostal pan Fischl povolávací rozkaz na vojnu se dnem nástupu 31. srpna. A jak sám podotkl: *„Šel a nevěděl, do čeho*

⁹⁷ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Waltrem Fischlem ze dne 3. 4. 2012.

⁹⁸ viz. Příloha č. 8.

*jde.*⁹⁹ Nastoupil k lehkému vojenskému útvaru 51.PTP do Mimoně¹⁰⁰ a po krátké době byl převelen do Janovic nad Úhlavou, kde pracoval na stavbě kasáren v podstatě jako kopáč. Sám podotkl, že měl ohromné štěstí, že jej neposlali někam do dolů. V Janovicích setrval až do jara roku 1953, a poté byl převelen do Plzně, do Českého údolí a pracoval v cihelně ve Stodu u Plzně. V té době zaměstnávala cihelna převážně jen vězně a začátkem května, kdy po zvolení A. Zápotockého prezidentem proběhla generální amnestie, téměř o všechny pracovníky z důvodu propuštění z výkonu trestu přišla, a tudíž byli vojáci PTP nasazeni na práci místo nich po dobu, než si cihelna zajistí dostatek pracovníků, kteří v ní budou zaměstnáni natrvalo. Pamětník podotkl, že tato práce byla poměrně slušně placena a že i po srážkách ze mzdy vydělávali docela pěkné peníze.¹⁰¹

Pamětník také zavzpomínal na ubytovací podmínky v Českém údolí: *„V Českém údolí to byl lágr z montovaných staveb, jako to bylo v koncentrákách...montované baráky wermachtu. Bydleli jsme v baráku, který se napůl rozpadal, a když padal sníh, tak jsme jej měli prakticky na posteli, ale jako mladí kluci jsme to zvládali a čím to bylo horší, tím víc jsme drželi pohromadě.“*¹⁰² K tomu dodal, že stejně jako každý člověk nerad vzpomíná na nepříjemné věci a raději je ve své mysli potlačuje.¹⁰³

Tázala jsem se pana Fischla na ostatní členy útvaru, se kterými na vojně sloužil, a on mi odpověděl, že složení jednotky bylo velmi rozmanité. Například v Českém údolí byli jedinci, kteří odmítli narukovat do PTP, a protože velení armády nemělo žádné důkazy o jejich politické nespolehlivosti, tak je jednoduše povolalo na mimořádné vojenské cvičení na dobu neurčitou a tito lidé strávili na vojně leckdy až čtyři roky. Bylo tam také

⁹⁹ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Waltrem Fischlem ze dne 3. 4. 2012.

¹⁰⁰ *Politictí vězni*. [online]. Dostupné z www: < <http://www.politictivezni.cz/pomocne-technicke-prapory.html>> . [Citováno dne 2012-03-29].

¹⁰¹ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Waltrem Fischlem ze dne 3. 4. 2012.

¹⁰² Tamtéž, dne 3. 4. 2012.

¹⁰³ Tamtéž, dne 3. 4. 2012.

poměrně velké množství studentů, kteří studovali teologii, většinou posledním rokem. Pan Fischl hovořil o těchto lidech velmi pozitivně. Několikrát ve svém vyprávění zdůraznil jejich rozsáhlé vědomosti, kladný charakter a velmi vyvinutý smysl pro pomoc bližnímu. *„Teologové měli každý večer mši a připravili čtení z Bible...výklad z Bible a člověka přitáhli blíže k víře...hodně jsme se od nich naučili...a měli jsme někoho, kdo nám dával duchovní oporu. Ti lidé ukázali, že měli úžasný charakter.“*¹⁰⁴ Položila jsem panu Fischlovi otázku, jestli se velitelé nesnažili zakázat provádění mší a zamezit šíření víry v útvaru, tak jako tomu bylo například v prostoru vojenského tábora na Zelené, kde se studenti bohosloveckých fakult nesměli stýkat s ostatními vojáky, aby doslova nešířili infekci náboženského tmářství.¹⁰⁵ Na to pamětník odvětil, že se velitelé teologům spíše vyhýbali, neboť se obávali konfrontace s jejich širokými vědomostmi především v oblasti historicko-politické. *„Ale oni se jim hodně vyhýbali, protože by je byli politicky utloukli, protože teologové měli úžasně znalosti a ti politrukové se mohli držet jen hloupostí v komunistických knihách. Teologové jim pokládali otázky, kterými je přiváděli k šílenství a dělali z nich doslova hlupáky.“*¹⁰⁶

Mezi lety 1948 až 1950 sbírali komunisté důkazy a hromadily různé materiály potřebné pro likvidaci nejen katolické a řeckokatolické církve, ale i mužských a ženských řádů. Během března roku 1950 podnikla StB první kroky směřující k zamýšlené likvidaci. Mužské řády byly internovány a byl jim zabrán majetek. Někteří řeholníci byli posíláni do vojenské služby k PTP a do táborů nucených prací. Ženské řády byly také internovány a ženy byly posílány na tovární práce. U některých útvarů PTP byli kněží a bohoslovci soustředěni do samostatných rot a byla striktně dodržována jejich izolace od ostatních vojáků a někde byli dislokovaní mezi ostatními příslušníky PTP.¹⁰⁷ V každém případě

¹⁰⁴ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Waltrem Fischlem ze dne 3. 4. 2012.

¹⁰⁵ DROBÍLEK, Augustín a kol. *Hořké vzpomínání*. Praha: Ústřední rada PTP-VNTP, 1996. s. 117.

¹⁰⁶ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Waltrem Fischlem ze dne 3. 4. 2012.

¹⁰⁷ KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister a Principál, 2001. s. 215.

měla jejich přítomnost v armádě nesporně pozitivní vliv na duchovní a morální rozvoj ostatních vojáků, což dokazují slova pana Františka Stacha, bývalého příslušníka PTP: „*Svým chováním si získávali sympatie nás starých mazáků a mohu říct, že jejich vystupování mělo kladný vliv i na naše soužití. Bylo mezi nimi velmi mnoho chytrých a vzdělaných lidí, proto každé střetnutí s těmito jedinci bylo pro nás přínosem a obohacením. Nikomu nevnucovali své náboženské přesvědčení a byli ochotni vyslechnout každého s jakýmkoliv problémem. Dovedli poradit i utěšit. Bylo mezi námi navázáno nejedno přátelství.*“¹⁰⁸

K výše uvedenému tématu si pan Fischl vzpomněl ještě na událost, která proběhla, když narukoval do Mimoně. Nastupovali s ním do útvaru starší Slováci, velmi vzdělaní a vychovaní, praktikující jakési náboženství, pamětník jej bohužel nedokázal blíže specifikovat, kteří se kvůli své víře odmítali obléci do vojenského obleku. Protože neuposlechli rozkazu, ani nepodlehli tvrdému nátlaku svých velitelů a nadále trvali na svém rozhodnutí nevzít si na sebe vojenský mundúr, byli nejprve eskortováni do vojenského vězení a poté byli převezeni na výslech k StB.¹⁰⁹ Jak přesně tato kauza dopadla, pamětník nevěděl, ale podle všech indicií, které jsou nám z té doby k dispozici, se lze domnívat, že byli odsouzeni a uvězněni v civilním vězení. Komunistický režim, nerespektoval církevní zákony, a tím neumožňoval svobodu vyznání.

Po roce 1948 došlo k zatýkání především nižších duchovních a laiků. Protože však lidé své bohoslovce bránili, zejména na Slovensku, vznikaly při zatýkání nepokoje. Protože společnost ještě nebyla dostatečně připravena na procesy s církevními hodnostáři, odložila je KSČ na pozdější dobu.

¹⁰⁸ DROBÍLEK, Augustin a kol. *Hořké vzpomínání II*. Praha: Ústřední rada PTP-VNTP, 1999. s. 17.

¹⁰⁹ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Waltrem Fischlem ze dne 3. 4. 2012.

Odsouzeným duchovním byla poskytnuta amnestie v případě, že vyslovili souhlas s režimem.¹¹⁰

4.15. W. Fischl – jeho zkušenosti s poměry a organizací v PTP

V další fázi svého vyprávění se pamětník věnoval popisu organizačních záležitostí v jeho rotě. Pracovali šest dní v týdnu, osm hodin denně. Pracovní směna začínala ráno v šest a končila většinou v půl třetí. Okolo třetí hodiny již byli v Plzni ve vojenských ubikacích a následoval dvouhodinový vojenský výcvik na cvičišti nebo kulturní program v podobě politického školení, které mělo působit na změnu jejich smýšlení. *„Politruci...důstojníci, kteří měli na starosti naši převýchovu...přesvědčovali nás, strašný neznabohy, aby z nás udělali pravý komunisty, oni nám říkali, že komunisti jsou budoucnost národa a že nás, kteří vlasti jenom škodíme, musí převychovat.“*¹¹¹ Po večeři měli vojáci volno a mohli se dokonce svobodně pohybovat po Plzni. Pan Fischl doslova řekl, že výše mzdových prémie důstojníka závisela na splnění určených pracovních norem, proto bylo důležité, aby byla požadovaná práce řádně a včas odvedena a velitelé se podstatě více o vojáky nestarali. *„Byli jsme jako volní ptáci, nemuseli jsme být ani v lágru, po večeři jsme se mohli volně pohybovat po Plzni. Nikdo se nestaral, když byla odvedená práce a oni měli prémie, bylo jim to jedno.“*¹¹²

4.16. Autorčin pokus o porovnání rozdílných poměrů panujících v jednotkách PTP

¹¹⁰ KAPLAN, Karel. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá Fronta, 1993. s.294.

¹¹¹ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Waltrem Fischlem ze dne 3. 4. 2012.

¹¹² Tamtéž, dne 3. 4. 2012.

Na základě existujících informací o různých vojenských jednotkách PTP se nabízí porovnání rozdílných poměrů, jež v jednotlivých praporech vlády. Někteří vojáci vyprávějí o opravdu nelidských podmínkách, ve kterých museli sloužit vojenskou službu, o těžké, namáhavé a nebezpečné práci, kterou byli nuceni bez dostatečné přípravy vykonávat, o psychickém teroru ze strany velení, které se za každou cenu snažilo vojáky diskriminovat a ponižovat, neumožnilo jim téměř žádné svobodné trávení volného času po zaměstnání, dokonce ani dostatečný odpočinek po celodenní těžké práci, a naopak činilo všechny možné kroky směřující k morální i fyzické likvidaci svých podřízených. Důkazem tohoto nelidského chování je například výrok štktpt. Bedřicha Poledníka z 57. PTP Stochov, který ve svém vzpomínání připomněl bývalý příslušník PTP Jiří Růžička: „*Jste třída určená k likvidaci, nejdřív vás ale naučím makat! V případě války bychom vojáky, jako jste vy, postavili ke zdi a postříleli!*“¹¹³, či výrok podplukovníka Bedřicha Ťoupalíka, který ve svém vyprávění zmínil též bývalý příslušník PTP Vratislav Hart: „*Hoši, hošánkové, chlapečci, vy uličníci, vy syčáci, vy gauneři...já vím, že byste mě chtěli vidět viset na támhle té borovici, ale dřív tam budete viset vy. Vašimi lebkami vydláždím tuhle silnici. Jste americké mozky a žerete ruský chleba...*“¹¹⁴ nebo výpověď bývalého příslušníka PTP Š. A. Rečky: „*Velitelé nám nadávali do nepřátel dělnické třídy, že nás zlikvidují atd. Byli to většinou negramoti v důstojnických uniformách. Kolik kolegů přišlo o život nebo utrpělo vážná zranění a do civilu se vrátili jako mrzáci, nebo až do penze si nesli následky a poškozené zdraví. Např. v Hrdlovce u Duchcova na dole Nelson přišel kolega Hofman o ruku v r. 1950 – potom mu šachta nabídla zaměstnání na vrátnici. Armáda mu za to dala nějakou korunu. A chlapec byl mrzák na celý život. A těch případů bylo hodně.*“¹¹⁵.

¹¹³ HOLEC, František. *Svědectví o organizaci a životě PTP. Sborník příspěvků přednesených na konferenci o PTP 19. a 20. června 2002 v Praze.* Praha: Ústřední rada PTP-VNTP, 2003. s. 5.

¹¹⁴ DROBÍLEK, Augustin a kol. *Hořké vzpomínání.* 1. vyd. Praha: Ústřední rada PTP-VNTP, 1996. s. 21.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 54.

Na druhou stranu se naopak nabízí výpověď pana Fischla a mnohých dalších pamětníků z řad PTP, kteří se o tak extrémně těžkých a ponižujících podmínkách nezmiňují, ačkoliv jejich vojenská služba spočívala též na vykonávání náročné fyzické práce. Z těchto poznatků je možné usuzovat to, co mi pan Fischl potvrdil slovy: *„Měl jsem prostě štěstí, že jsem se dostal k téhle jednotce a nemusel jsem jít například do dolů.“*¹¹⁶, že způsob zacházení s vojáky a poměry, které panovaly u určitého praporu, byly podstatnou měrou ovlivněné charakterovými vlastnostmi, výší intelektu, sociálním cítěním, zanícením pro výkon plynoucí z vedoucí pozice a v neposlední řadě opravdovostí politického smýšlení v komunistickém duchu velících důstojníků. Důkazy o tom, že profesionalita převážné většiny velitelů byla v té době nevalná, mi poskytl pan Fischl ve svém vzpomínání několikrát: *„Například jsme měli parťáka, který si vymyslel, že se jeden den dělat nebude, protože mrzlo a my jsme byli právě na výkopu. Řekl: „Hele, dneska se bude sedět tady a počkáme, co se bude dít.“ Přišel staršina - velitel a začal ječet a ten náš parťák ho usadil slovy: Co ječíš, Američani už jsou za kopečkama!“ A on si před nás klekl na kolena a začal prosit a plakat, že má kufry v Českých Budějovicích a že tam má všechno a že o ně přijde...“*¹¹⁷

4.17. W. Fischl – jeho vzpomínání na závěr pobytu v PTP a na dobu po návratu z PTP

V závěru svého vzpomínání mi pan Fischl stručně popsal zbytek svého působení u útvaru PTP a problémy s pracovním umístěním po návratu z vojny. Vyprávěl, že před odvelením z prací v cihelně byly vojákům nabízeny dvě možnosti jejich dalšího umístění. Buď měli možnost jít pracovat do dolů do Zbůchu, nebo mohli vykonávat stavební práce na určené stavbě. Několik členů z jeho roty přijalo nabídku pracovat v dolech, protože jim bylo nabízeno

¹¹⁶ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Waltrem Fischlem ze dne 3. 4. 2012.

¹¹⁷ Tamtéž, dne 3. 4. 2012.

výhodné finanční ohodnocení a pan Fischl se rozhodl, že bude dál vykonávat stavební práce, protože se oprávněně obával, že práce v dolech není dostatečně bezpečná. Byl tudíž se zbylými členy jednotky převelen na stavbu do Hořovic a poté na práce v lese do Horažďovic, kde onemocněl zápallem mozkových blan. Léčen byl zpočátku v civilní nemocnici v Horažďovicích a pak jej přeložili do vojenské nemocnice v Plzni. Na mou otázku týkající se úrovně poskytované zdravotní péče odpověděl: „*Péči jsem měl stejnou jako všichni ostatní, nikdo se mě neptal, odkud jsem.*“¹¹⁸ Po vyléčení se vrátil na stavbu a závěr vojny strávil v závodě Prefa u Berouna. Řádnou vojenskou službu přeluhoval asi o půl roku.

Po návratu z vojny, v době po Vánocích roku 1954, vyvstal před pamětníkem problém se zajištěním stálého pracovního místa. Jeho původ a následné působení v řadách PTP mu při hledání pracovního místa značně omezovalo možnosti výběru. Stále byl považován za nedostatečně politicky vychovaného občana, a tak byly jeho žádosti o pracovní místo, právě z tohoto důvodu, několikrát zamítnuty. Nakonec šel opět vykonávat manuální práci na stavbu. K příznivým změnám došlo, až když se oženil. Pamětník podotkl, že sám sobě nebyl schopen vysvětlit, co konkrétně zapříčinilo, že mu bylo umožněno začít studovat střední průmyslovou školu a ukončit ji maturitní zkouškou, zřejmě se sňatkem jevil v očích veřejnosti spolehlivějším, jak nakonec usoudil. Po absolvování studia nastoupil do Prahy na místo stavbyvedoucího, a protože byl schopným pracovníkem, přicházela v úvahu i reálná možnost pracovního postupu. Vidinu na zlepšení pracovních a životních podmínek mu však záhy přerušila intervence ze strany kádrováků¹¹⁹, kteří při prověřování jeho příbuzenstva postupně zjistili, že má bratrance, který dosáhl hodnosti majora v americké armádě a podílel se na osvobozovacích akcích v Plzni, a následně vypátrali dalšího příbuzného, který působil v Rakousku ve

¹¹⁸ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Waltrem Fischlem ze dne 3. 4. 2012.

¹¹⁹ Kádrovák byl spolehlivý člen KSČ – který zastával pozici úředníka v továrně, v zemědělském družstvu, na úřadu apod. , jehož úkolem bylo udržovat a doplňovat tzv. osobní kádrové materiály a spolurozhodovat o přijetí na školu, do zaměstnání, či o vydání devizového příslibu apod. viz. *Kádrovák*[online]. Dostupné z [www: http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kadrovak](http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kadrovak). [Citováno dne 2012-04-01].

vysoké funkci (jeden z nejvyšších představitelů Rakouska – pozn. pamětníka), což shledali velmi závažným prohřeškem a zamezili proto panu Fischlovi pracovní postup i jakékoliv výjezdy do zahraničí. V té době žil se ženou v Mělníku a naskytla se mu příležitost stát se vedoucím projekce v komunále, což mu nebylo z důvodu špatného kádrového posudku umožněno. A ze stejného důvodu se nemohl stát ani zaměstnancem v neratovické Spolaně, o čemž následně také přemýšlel. Navzdory svým schopnostem a zkušenostem získaným ve stavebním oboru byl nucen až do roku 1968 vykonávat pouze funkci stavbyvedoucího v Praze, kam každé ráno dojížděl z Mělníka.¹²⁰

V září 1968 dostala celá jeho rodina výjezdní doložku do Rakouska, kam odjeli, a už se nevrátili. Protože je ing. Walter Fischl nesmírně schopný a nadaný člověk, navíc opravdový odborník ve svém oboru, získal velice záhy rakouské občanství a začal pracovat na magistrátu ve Vídni, kde později dokonce vykonával funkci stavebního rady. V Československu byl soudem pravomocně odsouzený za nedovolené opuštění republiky a byl mu zabaven veškerý rodinný majetek. Po roce 1989 se pan Fischl vrátil zpět do Československa a od roku 1992 je zde trvale usazen.

4.18. Autorčino vlastní zhodnocení problematiky PTP

Z cenných výpovědí, které mi s laskavou ochotou poskytli bývalí příslušníci praporů PTP ing. Richard Smola a ing. Walter Fischl, a dále ze zpovědí sesbíraných do dvoudílné vzpomínkové knihy Hořké vzpomínání, jsem dospěla k názoru, že tehdejší vládnoucí režim v podstatě chyboval, když utvořil zvláštní vojenské pracovní jednotky, do kterých soustředil osoby z různých částí republiky, s různým stupněm dosaženého vzdělání v mnoha oborech, různých věkových skupin, rozdílného sociálního původu, jež však

¹²⁰ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Waltrem Fischlem ze dne 3. 4. 2012.

charakterizovalo shodné označení „osoby politicky závadné“ a jež pevně spojovaly podobné prožitky bezpráví a nespravedlnosti, kterých se na nich totalitní režim dopustil. Takto postižení jedinci, kteří byli koncentrováni do jednoho útvaru, si postupně uvědomovali svou početnost a sílu a dospěli k vnitřnímu pocitu své sounáležitosti s nemalou skupinou odpůrců režimu, jehož představitele, ať už to byli vojenští velitelé nebo hlídači, či političtí a ideologičtí činitelé začali posuzovat a hodnotit jako ty špatné na druhé straně. Většina vojáků PTP tak mnohem ostřeji vnímala totalitní systém, který tím, že je vytěsnil na okraj společnosti, vytvořil tak hranici mezi nimi, tedy slušnou a kvalitní částí národa, a těmi ostatními. Plánovaná převýchova měla tudíž zcela opačný efekt, neboť osoby a způsoby, které režim k dosažení svého cíle používal, vyvolaly u drtivé většiny převychovávaných jen pohrdání.

5. ČESKOSLOVENSKO V DOBÁCH STUDENÉ VÁLKY VE VZPOMÍNKÁCH BÝVALÉHO POLITICKÉHO VĚZNĚ – JIŘÍHO ROČKA

5.1. Základní informace o TNP

Nesmírně důležité svědectví o složité a nelehké povaze doby, kterou se ve vzpomínkách pamětníků snažím zachytit, mně podal pan Jiří Roček, jenž byl za pomoc svému příteli, pronásledovanému za své komunistické smýšlení, označen průmyslovým špiónem a byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce trvání 10 let, přičemž část svého trestu strávil prací v uranových dolech v TNP, ke ztrátě občanských práv na dobu 10 let, k zabavení majetku a k úhradě pokuty ve výši 10.000,- korun. Pan Roček mi, o nelidských podmínkách a krutém zacházení při výsleších ve vězení a o pobytu v táboře nucených prací, poskytl velmi podrobný a emotivní rozhovor, který mi umožnil zaznamenávat na diktafon, a to dne 2. března a 5. března 2012, v jeho bytě v Plzni. Než přistoupím k interpretaci výpovědi pamětníka, považuji za důležité

nastínit hospodářsko-politické důvody, které vedly k založení táborů nucených prací v tehdejší Československu.

Protože byla po válce Sovětská okupační zóna v Německu natolik zpustošena, nebyla schopna, navzdory představám některých vedoucích představitelů SSSR, zajistit a uspokojit potřebné zásobení vítězného státu základním průmyslovým zbožím ani nerostnými surovinami, zejména již částečně zpracovanými. Proto musely Sovětský svaz zásobovat země v tzv. sovětské sféře vlivů.¹²¹ Jelikož v poúnorové době panovalo napětí vyvolávané studenou válkou, jež se mohla každým okamžikem vyhrotit ve válečný konflikt mezi Sovětským svazem a USA, jevil Sovětský svaz mimořádný zájem o dodávku uranu z uranových dolů na Jáchymovsku, neboť tato surovina byla nezbytná pro vzestup SSSR jako atomové velmoci. Dne 23.11.1945 uzavřelo Československo se Sovětským svazem první smlouvu o uranovém průmyslu. Touto dohodou byly zajištěny dodávky uranu do Sovětského svazu. V roce 1946 vznikl státní podnik Jáchymovské doly, ve kterém zpočátku pracovalo několik set místních horníků a téměř pět tisíc německých zajatců, se kterými nebylo možno do budoucna počítat, neboť byli z velké části přesunuti na práce do Sovětského svazu.¹²² Československo se tudíž muselo vyrovnat s problémem nedostatku pracovních sil, a proto se rozhodlo o vytvoření táborů nucených prací, do kterých budou na práci v dolech posíláni vězni. O jejich zřízení rozhodlo předsednictvo ÚV KSČ 9. a 20. září a 4. a 11. října 1948 a hlavním záměrem bylo, že do nich budou zařazováni především politicky nespolehlivé osoby.¹²³ Protože bylo nutné, aby Komunistická strana ospravedlnila vznik TNP, odporujících základním lidským právům a svobodám, před světovým veřejným míněním, zlegalizovala tento svůj počín přijetím zákona 231/48 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky a dne 25. října byl přijat zákon 247/48 Sb. o táborech nucené práce, jenž byl považován za

¹²¹ RADOSTA, Petr. *Proti-komunistický odboj. Historický nástin*. Praha: nakladatelství EGEM, 1993. ISBN 80-85395-25-8 s. 72.

¹²² Tamtéž, s.72.

¹²³ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1948-1953*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-25700-3 s 81.

tzv. zákon preventivní, neboť měl za úkol činit opatření předcházející trestným činům.¹²⁴ Proto postačovalo, aby se osoba dopustila pouhého verbálního deliktu protistátně směřovaného či se protistátně chovala, nebo se stýkala s osobami ohrožujícími stát a byla zařazena do TNP. Rozhodnutí o zařazení osoby do TNP a o délce jejího pobytu v táboře, příslušelo tříčlenné komisi, která byla jmenována Krajským národním výborem na základě návrhů obdobných komisí v okresech. Tímto aktem došlo k narušení spravedlivého soudnictví, neboť rozhodovací pravomoc byla přenesena na komise, jejichž složení bylo tajné. Protože se úřady zpočátku potýkaly s problémem naplnění připravovaných TNP, byly v létech 1949 a 1950 organizovány kampaně vyžadující seznamy politicky závadných občanů, kteří by byli vhodní pro umístění do TNP. Proto byl v pounorové době zaveden pojem „třídní nepřítel“, který označoval skrytého odpůrce režimu, jenž pronikal do společenského života a ze vnitř ho narušoval. Společnost byla vyzývána k ostražitosti a měla tyto třídní nepřítelé odhalovat ve všech veřejných oblastech života. Tím byla rozpoutána honba především na všechny stoupence demokratických prezidentů T.G.Masaryka a dr. E. Beneše, ale i na občany, kteří se stali režimu nepohodlnými, ať již z politických, majetkových nebo konkurenčních důvodů. Komunistický režim dal tímto krokem volný průchod protiprávnosti, závisti, pomstychtivosti a dalším negativním lidským charakterovým projevům. Fanatičtí komunisté tak dostali do rukou moc, kterou mohli využít proti jakémukoliv „odpůrci“. Koncem 31. července 1950 byl zákon č. 247/48 Sb. zrušen a výběr osob přidělovaných do TNP byl změněn. Do táborů byli posíláni občané odsouzení řádným soudem dle zákona č. 88/1950 Sb. trestní zákon správní a č. 86/1950 Sb. trestní zákon, a to až po odpykání trestu, na návrh prokurátora a po schválení komise krajského soudu. Od roku 1951 začala pomalá likvidace TNP, neboť sociální složení pracovníků (80% dělníků), nevyužití kapacity táborů a též kritika Mezinárodní komise proti

¹²⁴ *Tábory nucené práce*[online]. Dostupné z [www:](http://cs.wikipedia.org/wiki/T%C3%A1bor_nucen%C3%A9_pr%C3%A1ce) <http://cs.wikipedia.org/wiki/T%C3%A1bor_nucen%C3%A9_pr%C3%A1ce> [Citováno dne 2012-04-01].

režimům koncentračních táborů – CICRC, vyvolávaly u vedoucích funkcionářů KSČ nespokojenost.¹²⁵ V roce 1954 zanikl poslední TNP sídlící v Brně. TNP byly nahrazeny nápravně pracovními tábory, kde byli umístěni nejen političtí vězni, ale i kriminální, retribuční aj. TNP i NPT byly umístěny převážně v oblasti Jáchymova, Příbrami a Horního Slavkova.¹²⁶

5.2. J. Roček – vzpomínky na zatčení a výslechy StB

Jak jsem již uvedla v úvodu této kapitoly, setkání s pamětníkem, panem Jiřím Ročkem, narozeným dne 24. července 1924, proběhlo ve dnech 2. a 5. března 2012 v jeho bytě v Plzni. Pan Roček mi velmi ochotně vyprávěl podrobnosti o své nelehké životní etapě, kterou strávil ve vězení a v TNP a vždy se snažil výstižně odpovídat na mnou položené doplňující otázky, směřující k upřesnění sdělených informací, potřebný k ucelenému zobrazení zpracovávaného tématu.

Složitý životní příběh pana Ročka se započal v roce 1949, kdy jej navštívil jeho kamarád Miloš Šelais (používající přezdívku „Vlaštovka“), se kterým se již delší dobu neviděl, neboť bydlel v západním Německu. Kamarád se mu svěřil, že pracuje pro CIC¹²⁷, a že by od něj potřeboval zjistit nějaké informace. Pan Roček mi vysvětlil, že si mohli vzájemně ve všem důvěřovat,

¹²⁵ RADOSTA, Petr. *Proti-komunistický odboj. Historický nástin*. 1. vyd. Praha: nakladatelství EGEM, 1993. ISBN 80-85395-25-8 s. 73-74.

¹²⁶ TNP. [online]. Dostupné z www:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1pravn%C4%9B_pracovn%C3%AD_t%C3%A1bory_p%C5%99i_%C4%8Deskoslovensk%C3%BDch_uranov%C3%BDch_dolech> . [Citováno dne 2012-04-01].

¹²⁷ Kontrašpionážní sbor Armády Spojených států (Counter intelligence corps). Úkolem CIC bylo vyhledávat a eliminovat německé špióny v řadách spojeneckých armád. Jejich činnost spočívala i v získávání spolupracovníků v německé politické sféře a armádě. Po druhé světové válce se zaměřila na sovětský blok, kdy spolupracovala mimo jiné i s československým zahraničním odbojem. Pomáhala vyhledávat a školit agenty, kteří plnili zpravodajské úkoly na území sovětského vlivu včetně Československa. Pro ně nejznámější označení je agenti chodci. Později tuto činnost převzala CIA. viz.. http://www.totalita.cz/odb3/odb3_odbsk_ksc_05.php

neboť byli členy stejného skautského oddílu, a proto kamarádovi ochotně poskytl pomoc, která spočívala ve sdělení určitých průmyslových informací. *„Řekl jsem mu určité věci, ale moc toho nebylo...jen že jsem byl na vojně ve Vimperku, že jsem zaměstnancem Západočeských elektráren, a protože jsem jezdil na poruchy a dobře jsem znal veškeré sítě, tak jsem mu je vyjmenoval...to je pravda.“*¹²⁸ Protože kamarád neměl v Plzni zajištěný nocleh, nechal jej pan Roček přespát u sebe doma. Při přechodu zpět do Německa byl však agent členy StB zadržen, zatčen a podrobil se tvrdým výslechům, při kterých podlehl fyzickému týrání ze strany vyšetřovatelů a prozradil jméno svého přítele. Pan Roček tento incident doslovně popsal: *„Byl nelidsky vyslýchán a po nelidských výsleších, kdy měl krev v moči a moč v krvi, zpravil moje jméno a že měl u mě azyl, co se týče přespání a různé další zprávy.“*¹²⁹ Tato nešťastná událost byla příčinou zatčení a obvinění pana Jiřího Ročka z průmyslové špionáže.

Zatčení probíhalo poněkud podivným způsobem, jak pamětník podotkl, neboť za ním přišli dva muži a požádali jej, aby s nimi šel do úřadovny Státní bezpečnost v Plzni, že potřebují jen něco podepsat a nezdrží jej déle, než deset minut. *„ Ale oni si to jaksi popletli, protože z těch deseti minut se vyklubalo deset let.“* Hned druhý den byl pamětník, dle své výpovědi, převezen v poutech do Karlových Varů na Oblastní velitelství SNB, kde byl několikrát podroben nelidskému mučení při výsleších. Na vyšetřovací metody vzpomíná se slovy: *„ Jedna facka rukou, potom druhá obličejem o zed', potom následovalo boxování, a když jsem byl na zemi a kopali do mě, tak ten takzvaně dobrej...to byla jejich taktika...řekl, nechte už toho, už toho bylo dost! Posadil mě ke stolečku, nabídl mi kávu a cigarety...já však všechno odmítl a nic jsem jim neřekl. Takhle to nejdřív zkoušeli po dobrém, po druhé už to bylo horší.“*¹³⁰ Metoda dle prastarého schématu, kdy jsou dva vyšetřovatelé, jeden „zlý“ a jeden „dobrý“, kteří se střídají při výslechu, až u vyslýchaného dochází

¹²⁸ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Jiřím Ročkem ze dne 2. 3. 2012.

¹²⁹ Tamtéž, dne 2. 3. 2012.

¹³⁰ Tamtéž, dne 2. 3. 2012.

k rozdvojení osobnosti a projevuje se u něj ochota vyhovět tomu, který se jeví jako přítel.¹³¹

V souvislosti s výslechy Karlových Varech mi pamětník vypověděl zajímavou historku o nepřímém shledání se svým kamarádem – Milošem Šelaisem, který byl v Karlových Varech také vyslýchán. Pan Roček mi sdělil, že jednoho dne, v neděli, kdy byla bezpečnostní služba, z důvodu přítomnosti menšího počtu členů SNB v objektu, poněkud omezená, zaslechl známý signál, který měli smluvený se svým kamarádem: „*Zahvízdal o poschodí víš, já mu stejným znamením odpověděl a on mi řekl: Nezlob se na mě, já jsem tolik roztřískaný, že neexistují tak velké bačkory, abych se do nich vešel. Já jsem rozmlácený na padrt.*“¹³² Kamarád mu dále svěřil, že vyšetřovatelé vědí vše, neboť jim veškeré informace pod tlakem trýznivého mučení vyzradil a vybídl pana Ročka, aby se nenechal zbytečně mlátit a vypověděl vše podle pravdy, neboť již stejně nemá cenu cokoliv tajit. Pamětník vzpomínal, že o situaci, ve které se nacházel, velmi intenzivně přemýšlel a dospěl k názoru, že by nebylo dobré, najednou vše přiznat, neboť by tato náhlá změna jednání mohla být vyšetřovatelům nápadně podezřelá. Rozhodl se tudíž nadále tvrdit, že je nevinný. Nastalá situace jej však donutila jednat v rozporu s předchozím rozhodnutím. Neboť, u dalšího výslechu, na který, jak pan Roček upřesnil, byl odveden v noci, a to s mokrým ručníkem na hlavě, zakrývajícím oči, aby neviděl, kam jde, se setkal s hlavním vyšetřovatelem Šnajdrem, který jej svou vyšetřovací metodou přiměl k náhlému přiznání. Pamětník popsal situaci takto: „*Pořád jsem tvrdil, že jsem nic neudělal, až to došlo tak daleko, že ten Šnajdr otevřel zásuvku, vyndal pistoli, namířil na mě a zařval: Ty srabe, budeš mluvit! Jestli nebudeš mluvit, tak to zmačknu a nikdo nebude vědět, kde jsi!*“¹³³ To byla pro pana Ročka vhodná příležitost, aby se přiznal a vypověděl

¹³¹ RADOSTA, Petr. *Proti-komunistický odboj. Historický nástin*. Praha: nakladatelství EGEM, 1993. ISBN 80-85395-25-8 s. 152.

¹³² Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Jiřím Ročkem ze dne 2. 3. 2012.

¹³³ Tamtéž, dne 2. 3. 2012.

vyšetřovateli vše, tak, jak mu to radil jeho kamarád – Miloš Šelais. Výsledky byly poté ukončeny.

5.3. Nástroje a metody vyšetřování

V souvislosti s výše uvedenou výpovědí pana Ročka o vyšetřovacích metodách, považuji za důležité, rozebrat toto téma hlouběji, neboť se domnívám, že je přínosné připomenout veřejnosti zverstva, kterých se někteří představitelé komunistického režimu, dopouštěli na svých spoluobčanech.

Mezi nejobávanější místa obviněných a zatčených osob patřil „Domeček“, přezdíváný mučírna na Hradčanech. V „Domečku“ byli drastickým způsobem vyšetřováni především letci, důstojníci a vojáci, kteří prošli druhou světovou válkou. „Domeček“ spravovalo Ministerstvo národní obrany a sloužil vyšetřovatelům StB, Obranného zpravodajství a 5. oddělení Hlavního štábu jako vyšetřovací věznice. Příkaz k používání fyzického násilí byl přímo nařízen velitelem vyšetřovací skupiny, mnohdy instruovaným Sovětským poradcem. Neskutečnou brutalitou byl pověstný kpt. František Pergl. Byl to nesmírně surový člověk, ochotný splnit jakýkoliv rozkaz. Do široké škály fyzického násilí patřilo bití obuškem, fackování, poutání do želez, přerušování spánku, mlácení obuškem do chodidel, cvičení do úplného zemdlení, kopání do různých částí těla a další, ještě mnohem hrůznější praktiky. František Pergl však po hrůzných fyzických útrapách nechal vyšetřovaného ležet v cel, aniž by dovolil, aby mu bylo poskytnuto lékařské ošetření. To připustil teprve tehdy, když hrozila postiženému smrt, což by znemožnilo jeho postavení před soud.¹³⁴ Protože však byli tomuto násilí podrobováni z velké části váleční hrdinové, kteří již měli zkušenosti s nacistickým mučením, nebylo výjimkou, že fyzickému teroru odolali. Pro tyto případy měli vyšetřovatelé připravenou psychickou formu nátlaku, která je mnohdy mnohem zákeřnější a účinnější.

¹³⁴ ŠEDIVÝ Zdeněk: *Domeček, Mučírna na Hradčanech*. Brno: MOBA, 2004. s. 16.

Metoda psychického týrání spočívala v tom, že bylo vyšetřovanému vyhrožováno likvidací jeho blízké rodiny, známých a příbuzných. Protože byly inkriminované osoby Státní bezpečností sledovány po dobu několika měsíců i let, měli vyšetřovatelé k dispozici mnoho citlivých informací z jejich života i okolí, které vzbuzovaly u vyšetřovaných dojem pravdivosti, což u nich vedlo k pocitům beznaděje, a ke vzniku obav o bezpečí jejich blízkých.¹³⁵

U Ministerstva vnitra bylo také zřízeno chemické oddělení, jehož úkolem bylo zajišťovat jedy a halucinogenní preparáty, sloužící pro potřeby Státní bezpečnosti. Toto chemické oddělení vyvíjelo chemické sloučeniny, umožňující jednodušší ovlivňování vyslýchaných. Například byl používán Skopolamin – rostlinný alkaloid z blínu černého, po jehož požití se u člověka projevuje větší vnímavost a dráždivost, vedoucí téměř do stavu mdloby, přičemž je však vyšetřovaná osoba schopna vypovídat, aniž by však byla schopna svou výpověď vědomě kontrolovat. Vysoká senzitivnost po požití této látky způsobuje extrémní vnímání jakéhokoliv podnětu, zejména velmi intenzivní je pociťování bolesti při bití, mučení či fyzickém teroru. U takto postiženého člověka se projevují sebevražedné sklony a je schopen udělat cokoliv, jen aby bylo jeho mučení ukončeno, tedy je ochotný požádat i o zvýšení trestu, či dokonce požadovat trest absolutní. Oblíbeným, mučícím nástrojem, zejména u výše uvedeného kpt. Pergla, byl tenoftalin, jenž způsoboval prudké průjmy provázené krutými bolestmi.¹³⁶ Vyšetřovacích způsobů bylo mnoho. Často se také používalo zavírání vězňů na několik dní do korekce. Jednalo se o vězeňskou celu, která byla bez oken a byla v ní nesnesitelná zima a vlhko. Pan Roček byl v jedné takové temnici také zadržován a sdělil mi, že aby se člověk nepomátl na rozumu, musel nějakým způsobem zaměstnávat své myšlenky, například si promítal ve vzpomínkách celý svůj život. Na svůj pobyt v korekci vzpomínal takto: „*Jeden z trestů pro mukly byla temnice. Místnost, kde nebylo žádné okno, jenom úplná tma. Byla*

¹³⁵ *Způsob metod vyšetřování StB.* [online]. Dostupné z www:

<<http://clovek.ff.cuni.cz/view.php?cislocclanku=2008061504#4>> [Citováno dne 2012-04-12].

¹³⁶ POSPÍŠIL, Jaroslav: *Hyeny v akci.* Vizovice: Lípa, 2003. s. 17.

tam postel bez matrace, jen holá drátěnka. Já jsem na ní ležel a přemítal jsem o svém životě, když už mě to přestalo bavit, utrl jsem si ze saka tři knoflíky, rozhodil jsem je po podlaze, a pak jsem lezl jsem po čtyřech a hledal je. Tím mi utíkal čas a na chvíli jsem zapomněl, v čem vlastně žiju.“¹³⁷

5.4. J.Roček – vzpomínání na pobyt ve vězení na Pankráci

Po skončení výslechů, byl pan Jiří Roček, ještě s dalšími třemi zadrženými, odvezen do věznice Pankrác, a to na oddělení II.A. Byl umístěn na celu č. 61, jež bývala využívána jako „samotka“ a zde, dle jeho slov, strávil spolu s dalšími sedmi spoluvězni asi měsíc a půl. Protože byla cela velmi malých rozměrů, nebylo možné, aby si v noci všichni vězni pohodlně lehli, proto vymysleli systém, který jim umožňoval, aby si každý alespoň část noci trochu odpočinul. Pamětník mi fungující systém popsal svými slovy takto: *„Čtyři z nás leželi natažení podél zdi, jeden seděl na židli u malého stolku, jeden seděl na záchodě a jeden stál a snažil se odhadnout čas, protože jsme se zhruba po hodině na svých místech střídali. Dělal se celou noc takové kolečko.“¹³⁸*

Poté byl přeložen na celu č. 38, která se nacházela, dle výpovědi pamětníka, nejbliže u „kříže“. Celu sdílel s dalšími spoluvězni, jejichž některá jména dosud nezapomněl, neboť se mu jejich složitý životní příběh natrvalo vryl do paměti. Jmenoval například majora Jozefa Doprovodského, který se zúčastnil SNP a velel povstaleckým jednotkám ze žilinské posádky, poté v letech 1947 -1949 zastával funkci vojenského a leteckého přidělence na Československém velvyslanectví v Rumunsku a v roce 1950 se stal obětí nezákonných represí, přičemž byl odsouzen za špionáž a velezradu na 18 let

¹³⁷ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Jiřím Ročkem ze dne 2. 3. 2012.

¹³⁸ Tamtéž, dne 2. 3. 2012.

do vězení.¹³⁹ Dále jmenoval Antonína Pražáka, který působil v paroplavební společnosti a důstojníka Součka z Moravy.

Pan Roček vzpomínal, že úkolem některých vězňů bylo umývání chodeb ve vězeňském objektu, což mnozí uvítali, neboť to bylo považováno za zpestření času, který ve vězení velice pomalu plynul. „Dostali jsme hadr, prášek, rejžák a kýbl s vodou a měli jsme umývat ochozy kudy chodila vězeňská stráž. Drhli jsme to až moc poctivě, protože jsme byli rádi, že jsme chvíli venku a nečumíme do těch čtyřech stěn.“¹⁴⁰ Při této úklidové činnosti měl pamětník možnost několikrát spatřit vězně, odsouzené k trestu smrti, kteří obývali oddělení III.A, kterak byli strážnými vedeni na vycházku. Říkali jim „provazáci“. Pan Roček si při vzpomínce na tento smutný zážitek posteskl: „Byl to nepěknej pohled...když se člověk do toho vžije a uvědomí si, jak strašné by to asi bylo, kdyby byl na jejich místě.“¹⁴¹ Tato drobná pamětníková poznámka nabývá děsivých rozměrů, uvědomíme-li si, že v té době ještě stále netušil, jaký rozsudek jej čeká u soudu. Proto se domnívám, že člověk, který tuto atmosféru strachu nezažil na vlastní kůži, nemůže dostatečně objektivně zhodnotit hrůzné dopady zločinného působení komunistického režimu na životy jeho obětí.

V souvislosti s výše uvedeným tématem mi pan Roček sdělil informace, které se dozvěděl od svého kamaráda, jenž nějakou dobu ležel na nemocniční cele. Kamarád mu řekl, že byl-li člověk odsouzený k trestu smrti, zbývalo mu, po vyslechnutí rozsudku, ještě sto dní relativně klidnějšího života ve vězení. Teprve po této době byl odveden na celu smrti, jež se nacházela v jiné budově. Popravy odsouzených probíhaly vždy při východu slunce. Těžko popsateľnou zlověstnou atmosféru blížící se smrti, jež předcházela vykonání absolutního rozsudku, nepociťovali pouze lidé, nýbrž i zvířata, a to konkrétně vězeňští hlídací psi. Pan Roček mi popsal zvláštní situaci, kterou při pobytu

¹³⁹ mjr. Josef Doprovodský. [online]. Dostupné z www:

<<http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/58967/title/Dobrovodsky-Jozef>>. [Citováno dne 2012-04-12].

¹⁴⁰ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Jirím Ročkem ze dne 2. 3. 2012.

¹⁴¹ Tamtéž, dne 2. 3. 2012.

v Pankráckém vězení zažil, bohužel, několikrát: „Zvláštní byla jedna věc. Na noc se vždy vypouštěli na dvůr vězeňského objektu psi, vlčáci, kteří byli připoutáni na řetězech, připevněných na rourách, zabetonovaných do země. Zařízení bylo uděláno tak, aby se výběhy psů křížily, což zamezovalo případnému útěku vězně. Psi štěkali a jejich řetězy řinčely celou noc. My už jsme si na ten noční hluk částečně i zvykli, ale zajímavé bylo, že ti psi, přes to, že jinak dělali ukrutnej rambajs, ráno před popravou neřinčeli, ale seděli na zadku a vyli. Instinktivně cítili, že se bude dít něco zlého.“¹⁴²

5.5. Změny v justici a politický proces se Stanislavem Brojem

Pan Roček se mi svěřil, že byl na Pankráci právě v době, kdy byl v této věznici popraven politik a poválečný poslanec Ústavodárného Národního shromáždění za Československou stranu lidovou, Stanislav Broj, který byl za údajnou přípravu vzpoury a útěku z vězení, odsouzen k trestu smrti. Účelem této vykonstruované kauzy byla likvidace předem vybraných politických vězňů a čistka mezi dozorci, kteří se snažili různými způsoby ulehčit odsouzeným těžký život ve vězení, neboť i mezi dozorci byli lidé s charakterem, a ne všichni souhlasili s nelidskými praktikami, které velel komunistický režim, podle Sovětského vzoru, ve věznicích praktikovat. Stanislav Broj byl, spolu s Karlem Pražákem, obviněn, že přemluvil několik členů vězeňské stráže, aby mu obstarali zbraně, za jejichž použití uprchne s ostatními z vězení a uteče za hranice, kde se připojí k cizí armádě, která poté, na jejich pokyn, zaútočí na Československo. Za tento akt, byl Stanislav Broj, spolu s ostatními aktéry, obviněn z velezrady a úkladů směřovaných proti republice, ze špionáže a z dalších skutků, jejichž uplatnění umožňoval zákon č. 231/1948 Sb. na

¹⁴² Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Jiřím Ročkem ze dne 2. 3. 2012.

ochranu lidově demokratické republiky.¹⁴³ Protože se o statečnosti Stanislava Broje zmiňovala pamětnice Anna Krátká, již jsem také navštívila a jejíž vzpomínky v této práci též uvádím, která znala výše zmiňovaného osobně, dovolím si zde připomenout jeho poslední slova, která vyřkl těsně před popravou, a která jsou důkazem jeho neumírající víry v demokratické a svobodné Československo: „*Chci jen prosit Boha, aby vám tuto vraždu odpustil. Víím, že umírám proto, že jsem chtěl mít svobodné zemědělce ve svobodné zemi. Oni také budou. Moje děti, odkazují vás ochraně Boží a Panny Marie, ženu také. Necht' žije svobodné Československo!*“¹⁴⁴

Jelikož byla kauza se Stanislavem Brojem jedním z procesů inscenovaných komunistickou justicí, považuji za nutné popsat změny, které v letech 1948 – 1950 proběhly uvnitř justice, a na kterých se nemalou měrou podílel ministr spravedlnosti Alexej Čepička.

Alexej Čepička v dubnu 1948 vyhlásil právníkou dvouletku, jejímž cílem mělo být vytvoření nového právního řádu lidově demokratické republiky, inspirovaného sovětským právem, přičemž mělo být upuštěno od filozofie starého římského práva. V letech 1948 – 1950 byl schválen nový Trestní řád a Trestní zákoník, Občanský zákon, zákon o právu rodinném a další.

Ihned po únoru 1948 byl komunisty zrušen Nejvyšší správní soud a přijetím zákona č. 232/1948 Sb. o Státním soudu¹⁴⁵, vznikl specializovaný soud, jehož úkolem bylo rozhodovat o politicky motivovaných případech. Přijetí zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky, umožnilo vznik politických procesů.

Zákon č. 319/1948 o zlidovění soudnictví¹⁴⁶ zavedl do soudního řízení institut soudců z lidu. Příčin, jež ovlivnily zavedení tohoto institutu do justice,

¹⁴³ RADOSTA, Petr. *Proti-komunistický odboj. Historický nástin*. Praha: nakladatelství EGEM, 1993. ISBN 80-85395-25-8 s. 91-92.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 93.

¹⁴⁵ *Sbírka zákonů*. [online]. Dostupné z www: < <http://www.esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=SB&CP=1948s232> > . [Citováno dne 2012-04-12].

¹⁴⁶ *Sbírka zákonů*. [online]. Dostupné z www: < <http://www.esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=SB&CP=1948s319> > . [Citováno dne 2012-04-12].

bylo hned několik. V první řadě to byla potřeba kontroly nad rozhodováním profesionálních soudců, kteří by z důvodu svého vysokého vzdělání a komplikovaností případu, mohli vyřknout nad obviněným rozsudek, jenž by nebyl dostatečně adekvátní upřednostňovanému „třídnímu instinktu“. Dalším důvodem bylo snížení ekonomického zatížení státu, neboť toto opatření vedlo ke snížení soudcovského platu, což však mělo za následek lehkou podplatitelnost osob zainteresovaných v řízení politických procesů, přičemž tyto pak mohly být vedeny podle potřeb vysokých komunistických funkcionářů.¹⁴⁷ A třetím důvodem bylo zavedení tzv. „soudružských soudů“, které měly za úkol, ihned na místě a veřejně, vyřešit pracovní spory, drobné krádeže a porušování kázeňského řádu na pracovištích, což mělo vést k účinnější nápravě pachatele. Kandidáty na funkci soudce z lidu vybíraly místní orgány KSČ, především z řad osob dělnického původu, přičemž nezbytným kritériem pro zvolení do funkce byla oddanost komunistickému režimu a důslednost při plnění zadaných příkazů.¹⁴⁸

Zásadním krokem, kterým si komunistická strana zajistila možnost ovlivňování politických procesů, ve prospěch upevnění svojí moci v Československu, bylo vyloučení všech jejích odpůrců z řad justice. Uvolněná místa pak zaplňovala osobami dělnického původu, které měly lépe sloužit novému režimu. Ministerstvo spravedlnosti zřídilo, pro potřeby dozdělení dělníků, jednoletou právnickou školu pracujících, a protože jim byla prominuta odborná způsobilost, tedy vysokoškolské právnické vzdělání, zaplnili absolventi tohoto jednoletého studia více než tři čtvrtiny vedoucích pozic v justici.¹⁴⁹

Justice prakticky vykonávala funkci, která jí byla diktována komunistickou stranou, neboť zákony byly podřizovány politickým účelům. Byla též porušována zásada rovnosti před zákonem, neboť byl u účastníků soudního řízení prověřován třídní původ, který též ovlivňoval výši trestu

¹⁴⁷ KUKLÍK, Jan a kol. *Vývoj česko-slovenského práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. s.705.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 645.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 657.

odsouzeného. Změnila se též pravomoc prokurátora, kterému byla při soudních řízeních určena vedoucí role, nadřazená i soudci. Prokurátor měl zároveň působit jako veřejný žalobce i ochránce zájmů obviněného, a taktéž měl dohlížet na správný průběh vyšetřování. Prokurátor zastupoval nikoliv veřejný zájem, ale protože se musel řídit vládními stanovisky, reprezentoval přímo zájem vládní a byl vykonavatelem její trestní politiky. Obhajoba prakticky ztratila význam, neboť její povinností nebylo především hájit zájmy obžalovaného, nýbrž hlavně podporovat žalobu. Soudnictví v 50. letech nelze nazvat nezávislým, neboť proniknutí moci výkonné do moci soudní, způsobilo, že soudci téměř vždy rozhodovali ve prospěch politiky KSČ.¹⁵⁰

5.6. J. Roček – vzpomínky na pobyt v TNP

Pan Roček byl, dle informací, které mi osobně poskytl, odsouzen Státním soudem v Praze, v roce 1950, k trestu odnětí svobody v délce trvání 10 let. Byl obviněn z průmyslové špionáže, na které se, spolu s ním, podíleli ještě dvě další osoby. Ročkův kamarád – Miloš Šelais a jeho nevlastní otec, který v Praze pracoval jako elektrikář. Jak pamětník uvedl, soudní případ vedl prokurátor Pelhřimovský, zřejmě slušný člověk, neboť jej pamětník charakterizoval těmito slovy: *„Protože byl dobrý člověk, tak tam dlouho nevydržel, nechali ho tam asi jen půl roku...protože mi připadalo, že jdu přes bažinu a on mi podával pomocnou ruku, abych nezapadl.“*¹⁵¹

Toto pamětníkové hodnocení mne, na základě dosud získaných informací o nátuře prokurátorů, poněkud překvapilo. Nicméně to zcela evidentně potvrzuje praktiky komunistů, kteří se nepohodlných lidí, zastávajících významné funkce, velice rychle zbavovali.

¹⁵⁰ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1948-1953*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-25700-3 s. 51-53.

¹⁵¹ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Jiřím Ročkem ze dne 2. 3. 2012.

Protože je pro mou práci podstatné, abych shromáždila pokud možno, co nejvíce informací o lidech, kteří utvářeli danou společnost v padesátých letech, položila jsem panu Ročkovi otázku, zdali se ve vězení setkal, vyjma svých spoluvězňů, s nějakými dalšími slušnými lidmi. Načež mi pamětník odpověděl, že se při přijímací proceduře do Pankrácké věznice setkal se starším velitelem Kopeckým, na jehož první lidská slova, která slyšel po delší době, nikdy nezapomene, neboť do té chvíle většinou slýchal opovrhlivá slova svých vyšetřovatelů, kteří mu stále do nekonečna opakovali větu, že vrah zabil třeba jen jednoho člověka, ale takoví jako je on, chtěli vyvraždit celý národ. Velitel Kopecký panu Ročkovi, při prohledávání límců u košile, kdy prověřoval, jestli tam nemá ukrytý nějaký nedovolený předmět, či zprávu, tiše pošeptal: *„Já už jsem tu třicet let. Byl jsem tu za doby, kdy tu byli samí darebáci a teď jste tu samá elita národa, ale já už kvůli vám místo měnit nebudu, protože jdu za pět let do penze.“*¹⁵²

Zhruba týden po obdržení rozsudku byl pan Roček, spolu s dalšími, asi dvěma sty padesáti odsouzenými, převezen do ústředního tábora do Jáchymova. Tam na ně čekalo uvítání v podobě 15 hodinového stání ve sněhu a patnácti stupňovém mrazu. Po tu dobu museli chodit jeden po druhém na převlékání, protože dosud měli na sobě civilní oděv. Když byl pan Roček povolán, vstoupil do budovy, ve které se nacházela příjemně vyhřátá místnost, kde za stolem seděl jeden příslušník Státní bezpečnosti a zapisoval nově přijaté vězně a dále tam byli dva staří trestanci, kteří jej svlékli do naha, protože měl natolik promrzlé ruce, že sám by si nezvládl rozepnout ani jeden knoflík a všechny osobní věci mu hodili do pytle, označeného jmenovkou. Když se malinko ohřál, musel nastavit ruce a trestanci mu na ně postupně kladli všechny vrstvy vězeňského oblečení a následně jej nahého vykázali ven na mráz, kde se teprve mohl obléci. Přijímací procedura, kterou stejným způsobem posli všichni odsouzení, skončila, dle výpovědi pamětníka, asi

¹⁵² Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Jiřím Ročkem ze dne 2. 3. 2012.

v jednu hodinu po půlnoci. Poté jim bylo náčelníkem tábora oznámeno, že se mají přemístit do kulturního domu, kde jim bude poskytnut nocleh a dokonce budou mít k dispozici i kávu. Tato zpráva zazněla v uších všem, na kost promrzlým vězňům, jako přenádherná rajska hudba. Realita však byla zcela jiná a pan Roček ji komentoval takto: „*Kulturní dům byl větší dřevěnej barák a kafe...to byly kýble s hnědým ledem...zima tam byla k nevydržení.*“¹⁵³

Druhý den ráno byli odsouzení rozvezeni do několika táborů a pan Roček byl umístěn do TNP Vykmanov.¹⁵⁴

Jen v oblastech Jáchymova, Horního Slavkova a Příbrami bylo mezi lety 1949–1951 zřízeno 15 táborů nucených prací: Vimanov-Ústřední tábor, Jáchymov-Bratrství, Vykmanov I., Vykmanov II., Jáchymov-Eliáš I., Jáchymov-Eliáš II., Jáchymov Vršek-Barbora, Jáchymov-Svornost, Jáchymov-Mariánská, Jáchymov-Rovnost, Jáchymov-Nikolaj, Horní Slavkov-Prokop, Horní Slavkov-Ležnice, Horní Slavkov-Svatopluk, Horní Slavkov-XII.¹⁵⁵

Dle svědectví pana Ročka byl TNP Vykmanov přeplněný, a proto museli spát tři osoby na dvou postelích, přičemž v zimě tam byl takový mráz, že vězni spali na sobě, aby se trochu zahřáli. Pamětník si vzpomněl, že po jeho pravici ležel „kasař“ Václav Svoboda a po levici ležel bratr K. H. Franka – Říšského státního ministra pro Čechy a Moravu, docent Walter Frank, který byl, jak pamětník podotkl, vzdělaný a neškodný.

O hygienických podmínkách sdělil pamětník, že byly otřesné, neboť v zimě byly na cimrách blechy a v létě je vystřídaly štěnice. Také přiděly jídla byly, navzdory velkému energetickému výdeji, při nesmírně fyzicky náročném pracovním výkonu, tak malé, že vězni doslova hladověli.

¹⁵³ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Jiřím Ročkem ze dne 2. 3. 2012.

¹⁵⁴ Tamtéž, dne 2. 3. 2012.

¹⁵⁵ TNP. [online]. Dostupné z www: < http://www.totalita.cz/vez/vez_tnp_jachymov.php > . [Citováno dne 2012-04-14].

Pan Roček pracoval v kamenolomu, vzdáleném od tábora asi 10 nebo 15 km, kam byli odsouzenci, odvázeni nákladními auty na otevřených valnicích. Fyzická práce byla velmi náročná a vězni museli splnit příkázanou normu, tedy naplnit rozdrcenými kameny jeden vozík, jinak nemohli jet zpět do tábora. Kameny museli rozbít desetikilovou palicí na takovou velikost, aby prošly sítím a vešly se do drtičů. Odpočinek v průběhu práce nepřicházel v úvahu, protože jakmile vězeň, byť jen na chvíli, přestal pracovat, okamžitě byl napaden hlídkou. „*Pracovat se muselo takovým tempem, že jsem nevěděl, kdo pracuje pět metrů ode mě. Stačilo si utřít pot z čela a už do nás bušili pažbami.*“¹⁵⁶

Ačkoliv z nařízení Ministerstva vnitra vyplývalo, že v TNP mělo být o vězně postaráno tak, aby tělesně, či psychicky nestrádali, opak byl většinou pravdou. Vězni byli do táborů nucených prací zařazováni bez ohledu na jejich špatnou fyzičku, či podlomený zdravotní stav. Každý byl donucen se pracovnímu tempu přizpůsobit a na vzniklé zdravotní problémy většinou nebyl brán zřetel. Toto podceňování fyzických i psychických schopností, nedostatečná hygiena a nedodržování zdravotních předpisů, mělo za následek mnoho úmrtí a úrazů, mnohdy s doživotními trvalými následky.¹⁵⁷ Též pan Roček se několikrát potýkal s nepříjemnými a neošetřenými zraněními. Například hned zpočátku, když začal pracovat v kamenolomu, tak protože nebyl na tento druh pracovní činnosti zvyklý, udělaly se mu hned první den na ruku obrovské puchýře, které mu druhý den popraskaly, což bylo nesmírně bolestivé. Ale protože nechtěl být ostrahou bit a ošetření mu bylo zamítnuto, pracoval nehledě na bolest plynoucí z krvácejících rukou. Nedostatečná hygiena a neustálé rozdírávání živých ran, způsobily, že se zranění nehojilo a pan Roček již začínal být zcela zoufalý. Jeho zdravotních potíží si všiml „kasař“ Svoboda a poradil mu starou alternativní „léčebnou“ metodu, která spočívala ve vyplachování rány močí. Pan Roček na tuto choulostivou situaci

¹⁵⁶ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Jiřím Ročkem ze dne 2. 3. 2012.

¹⁵⁷ TNP. [online]. Dostupné z [www](http://www.tnp.cz):

<http://cs.wikipedia.org/wiki/T%C3%A1bor_nucen%C3%A9_pr%C3%A1ce> . [Citováno dne 2012-04-14].

vzpomínal s pokoutným úsměvem na rtech. „Venca Svoboda mi řekl, že je starej kriminálník a tak má už zkušenosti. Řekl mi doslova: „Já ti poradím, a když to budeš dělat, uvidíš, že to budeš mít brzy dobrý. Čůrej si při každé příležitosti na ty ruce a musíš si ty rány promnout, aby se ta moč do nich dostala.“ Já jsem byl v takové situaci, že bych klidně dělal i horší věci, než tohle....vždyť byla všude zima a tuto bylo aspoň teplý.¹⁵⁸ Pamětník poté potvrdil příznivý účinek Urinoterapie na své zranění. Prý se mu do týdne ruce zcela zahojily.

Jiří Roček podmínkám, jež v TNP Vykmanov panovaly, dodal toto: „Přes to, že jsem byl mladý a na práci zvyklý, byl jsem tolikrát v tak bezvýhodné situaci, úplně na dně s fyzičkou i psychikou, že kdyby mi ten nadčlověk, který mě hlídal, zastřelil, tak bych mu poděkoval, že ukončil moje utrpení.“¹⁵⁹ Domnívám se, že v těchto pamětníkových slovech je přesně vystižena hrůza a obłudnost zločinu, kterého se na lidských bytostech dopustil komunistický režim tím, že podle vzoru Sovětského svazu a za pomoci sovětských odborníků z NKGB¹⁶⁰, zřídil na našem území obdobné zařízení, sloužící k likvidaci nepohodlných osob a politických protivníků, jako byly koncentrační a pracovní tábory Gulag.¹⁶¹

Po nějaké době byl pan Roček přemístěn do Horního Slavkova do tábora Svatopluk, což byl nově postavený tábor, kde byli vězni ubytováni v dřevěných dvoupatrových budovách. Zde pan Roček začal fárat na uranové šachtě. Vyprávění o pobytu v tomto táboře začal popisem organizačně-pracovních podmínek v dolech a náplní své práce. Sdělil mi, že bez jakéhokoliv zaškolení ohledně organizace a bezpečnosti práce, ochraně zdraví při práci, bez informací o zdravotních následcích, které z této činnosti mohou plynout a zcela bez zkušeností s prací v tomto oboru, fáráli vězni v šachtě 300 metrů pod zemí. On pracoval, ještě s pěti spoluvězni, na překopu. Pracovní

¹⁵⁸ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Jiřím Ročkem ze dne 2. 3. 2012.

¹⁵⁹ Tamtéž, dne 2. 3. 2012.

¹⁶⁰ NKGB – Lidový komisariát vnitra SSSR.

¹⁶¹ Gulag – hlavní správa nápravně-pracovních táborů, jedno z oddělení tajné policie v SSSR, spravující systém pracovních a koncentračních táborů SSSR. Později přeneseně označení sítě táborů, či jednotlivých táborů.

prostředí vylíčil pamětník takto: „*Těsně u uší nám řvaly mašiny, jezdící klec dělala nepředstavitelný rachot, a když se klec zarazila na dně, byla to rána, až se člověku podlomila kolena.*“¹⁶² Několikrát jim šlo opravdu o život, neboť se dostali do tzv. „stařin“¹⁶³ či tufů, o jejichž zrádnosti mi pamětník řekl toto: „*Tufy jsou třetihorní vyvřeliny, obsahující úlomky slídy...když tam procházíte s kahanama, tak se vše třpytí jako na zámku, člověk je tou krásou úplně oblouzněný...všechno kolem působí dojmem celistvosti, ale kolikrát mezi nás spadl kus kamene ve velikosti pingpongového stolu, nikdy jsme nevěděli, co se kde urve.*“¹⁶⁴ Pan Roček mi také sdělil, že ačkoliv vedením tábora nebyli přímo obeznámeni se zhoubným účinkem radioaktivního záření, přesto tušili, že práce v tomto prostředí poškozuje jejich zdraví natolik, že mohou až zemřít. Byli s tímto osudem natolik smířeni, že se beze strachu koupali v radioaktivní vodě a dokonce ji i pili. Strach z možné smrti, byl stálým hrozivým pocitem, jež se v táborech nucených prací, bez ustání vyskytoval a byl také ze strany velení neustále záměrně vyvoláván, neboť atmosféra strachu činí lidi manipulovatelnými a poslušnými. A to byl právě cíl totalitního režimu, zbavit se svých odpůrců a učinit z celého národu poslušné beránky. Obavy komunistických funkcionářů a jejich přísluhovačů, z možného napadení ze strany amerických imperialistů, prohlubující se Studenou válkou, intenzitu vyvolávání emoce strachu ještě zvýšila. Pamětníkova slova jsou toho důkazem: „*Naši velitelé nám říkali, že kdyby se stalo a ti vaši Američani přijeli, vždycky vás stihneme postřílet nebo zavalit v šachtách.*“¹⁶⁵

Pamětník mi vypověděl, že do dolu chodili z tábora pěšky, a aby žádný z vězňů po cestě nemohl utéct, byli seřazeni do pětic, které strážní hlídka pevně obehнала ocelovým lanem kolem pasu a zajistila zámkem. Mnohokrát

¹⁶² Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Jiřím Ročkem ze dne 2. 3. 2012.

¹⁶³ Stařiny jsou vyrubané prostory nebo důlní díla zcela nebo zčásti zavalené. Jsou zdrojem nebezpečí pro hornickou činnost. V těchto prostorách se mohou hromadit nedýchatelné nebo škodlivé plyny nebo důlní voda, které mohou při otevření stařiny důlními díly nebo porubem vniknout do dolu. Proto se na základě průzkumu před proražením důlních děl do stařiny činí opatření proti možnému průvalu nahromaděných vod a výronu plynů. <http://leccos.com/index.php/clanky/starina>.

¹⁶⁴ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Jiřím Ročkem ze dne 2. 3. 2012.

¹⁶⁵ Tamtéž, dne 2. 3. 2012.

se stalo, že se tímto způsobem přesouvali v krutém mrazu, a v metrovém sněhu, proto se již všichni těšili, až budou v dole, kde bylo teplo. Zimou trpěli vězni velmi, neboť jim nebyl poskytován dostatek dřeva, aby si mohli na cimrách zatopit, proto jej museli krást na šachtě. Pronášeli ho v rukávu kabátu, aby to hlídka neviděla. Někdy je také velení tábora trápilo zimou záměrně. Pan Roček mi vyprávěl historku, kdy v roce 1954 dorazily obrovské mrazy, téměř čtyřicetistupňové a velitelé je úmyslně nechali stát, zcela promoklé ze šachty, 2 hodiny venku před budovou. V jakém zbídačeném stavu se poté nacházel, vylíčil pamětník těmito slovy: *„Měl jsem na nohou gumové boty, co jsme dostávali po civilech a když jsem si je zul, vyklepával jsem z onucí kousky ledu. Ani svléct jsem se nemohl, museli přijít kamarádi a doslova na mě rozlámat oblečení, abych se z něj dostal. Na cimře byla v té době na zdech jinovatka a vypadalo to tam jako v ledovém království.“*¹⁶⁶

5.7. J. Roček – jeho popis ostrahy TNP a vzpomínka na útěk spoluvězňů

Pan Roček mi také podrobně popsal pomůcky a způsob ostrahy pracovního tábora, které měly zabránit vězňům v jejich případných útěcích z TNP. Jeho popis byl následující: *„Nejprve bylo území označené cedulí Pozor střelné pásmo, poté následoval koberec z ostnatých drátů do mírného svahu a potom byl koridor, asi tak dva a půl, možná tři metry široký, do kterého byly zabetonované kůly, na kterých byl zavěšený ostnatý drát, a celé to bylo vysypané bílým pískem, aby byl uprchlík dobře vidět. Mezi tím byly špačkárny, tedy střelecké věže.“*¹⁶⁷

¹⁶⁶ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Jiřím Ročkem ze dne 2. 3. 2012.

¹⁶⁷ Tamtéž, dne 2. 3. 2012.

5.8. Nelegální přechody hranic

Protože bylo Německo téměř za humny, vznikly, v řadách vedení KSČ, panické obavy z útěků politických vězňů za hranice, kde by hrozilo vyzaření nezákonných praktik, porušujících úmluvu o dodržování lidských práv a svobod, kterých se komunisté na lidech v Československu dopouštěli, Západním zpravodajským službám. Z výše uvedeného důvodu, vznikla, na popud Ministra vnitra Václava Noska, zvláštní správa StB Jáchymov, která byla na úrovni každé krajské správy Státní bezpečnosti, do jejíhož čela byl jmenován plk. František Janda. Současně byl založen zvláštní útvar ostrahy pracovních táborů a jáchymovských dolů Jeřáb, jehož velením byl pověřen npor. Oldřich Hromádka, jehož úloha spočívala v zamezení útěků osob, odsouzených z politických důvodů.¹⁶⁸

K tématu nelegálního přechodu hranic musím ještě dodat, že ačkoliv Winston Churchill, v roce 1946 oznámil světu novou skutečnost, že na kontinentě byla spuštěna železná opona, nerespektoval téměř žádný občan Československa jakési nové hraniční omezení, neboť existovala stále platná ústava umožňující volný pohyb uvnitř ČSR i právo usadit se kdekoliv v cizině. Až do roku 1948 mohlo být překročení státní hranice považováno, z právního hlediska, za pouhý přestupek, kterého se v poválečném období dopouštělo velmi mnoho osob, a to z řad etnických skupin, zavlčených osob, vojáků, zajatců, či uprchlíků. Z důvodu zavedení řádu v přechodu hranic, bylo postupně utváření zvláštního pohotovostního útvaru v rámci SNB, jenž byl určen k ostraze hranic, složeného ze spolehlivých členů a příznivců KSČ. Situace na hranicích se rapidně změnila po únoru 1948, kdy členové nové ostrahy hranic, dostali úkol zamezit jakýmkoliv možným způsobem přechodům hranice, zejména na styku s Bavorskem, tehdy západní okupační zónou. Tímto opatřením dostala železná opona reálnou podobu. V této době se

¹⁶⁸ RADOSTA, Petr. *Proti-komunistický odboj. Historický nástin*. Praha: nakladatelství EGEM, 1993. ISBN 80-85395-25-8 s. 73.

zvýšila vlna osob, uvědomující si uskutečňující se hrozbu Stalinovy zločinné politiky, zabydlující se rychlým tempem uvnitř Československé vlády, která chtěla uprchnout za hranice. O útěk se pokusili nejen zákonodárci a osoby označené za třídní nepřátele, ale i lidé, kteří se cítili být ohroženi z politických důvodů. S počtem uprchlíků se zároveň zvyšoval i počet osob, které se s pevným odhodláním, bojovat proti komunistickému režimu, vracely zpět do vlasti, přičemž tímto svým konáním rozdmýchávali v odpůrcích režimu jiskřičku naděje, že domácí odboj nalezne v zahraničí podporu, s jejíž pomocí bude možno svrhnout v Československu nastolený komunistický režim a vymanit jej z moci Sovětského svazu. Tomuto protikomunistickému záměru se KSČ snažila zabránit zvýšením ostrahy státních hranic, a to za použití jakýkoliv prostředků, tedy i zbraní. Protože na hranicích stále častěji docházelo k protizákonnému usmrcování osob, byl z důvodu legalizace této činnosti přijat zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky zaveden trestný čin „neoprávněného opuštění území republiky a neuposlechnutí výzvy k návratu“. Paradoxem bylo, že Československo podepsalo dne 10. prosince 1948, jako jeden ze zakládajících členů OSN, přijetí Všeobecné deklarace lidských práv, ve které bylo mimo jiné stanoveno, že mezi základní lidská práva patří svoboda pohybu a pobytu.¹⁶⁹

Toto právo bylo dále porušeno v roce 1949, kdy byl přijat zákon č. 53/1949 Sb. Zákon o cestovních pasech, ve kterém stálo, že občané nemají nárok na cestovní pas a pokud chtějí vycestovat z republiky, musí získat zvláštní povolení neboli „výjezdní doložku“. Tímto zákonem byla tudíž znemožněna možnost opuštění Československa. Trestní zákon č. 86/1950 Sb., vypracovaný během právníkové dvouletky, zavedl trestný čin proti bezpečnosti republiky, nazvaný „opuštění republiky“. Později byl zaveden

¹⁶⁹ JÍLEK, Tomáš. JÍLKOVÁ, Alena. *Železná opona. Československá hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948-1989*. Praha: Nakladatelství Miloš-Baset, 2006. ISBN 80-7340-080-4 s. 149-151.

zákon č. 74/1958 Sb. o trvalém usídlení kočujících osob, jež dovoľoval trestat osoby, které zůstávaly u kočovného způsobu života.¹⁷⁰

Navzdory téměř nepřekonatelným překážkám, jež sloužily k zabránění útěku vězňů, se pokusilo ilegálně opustit prostor TNP téměř šest stovek osob, riskujících zastřelení ostrahou, či následné velmi přísné tresty, někdy i tresty absolutní. Avšak jen hrstce z nich se to opravdu podařilo. Pamětník na jeden takový útěk svých třech kolegů zavzpomínal: *„Jednou v zimě se tři kluci domluvili, že utečou, a aby nebyli ve sněhu vidět, vymysleli následující věc: my jsme dostávali dvě deky, které byly zelené a deset nebo patnáct procent jich bylo bílých...ti kluci si na šachtě opatřili kombinačky, kterými deky nastříhali. Dva drželi deky a ten uprostřed štípal, tak udělali okno, skrz které prostrčili hlavu. Bachaři asi neočekávali, že by chtěl tahle někdo utéct, tak je nezpozorovali a těm klukům se útěk podařil.“*¹⁷¹ Jestli se jim podařilo uniknout až za hranice, to přesně pamětník nevěděl. Jen řekl, že když někdo utekl, měla Státní bezpečnost tři týdny pohotovost, při které probíhala kontrola lidí na nádražích a podobně.¹⁷²

5.9. J. Roček – vzpomínání na přátele z TNP

Podstatnou část svého vyprávění věnoval pan Roček vzpomínce na zajímavé spoluvězně, se kterými se v průběhu svého pobytu v táborech nucených prací setkal. Přiznal, že velmi obdivoval hrdinství vojáků působících za války v zahraničí, a že s některými z nich měl tu čest, se v těžkých chvílích, o které v táborech nebyla nouze, nejen setkat, ale i důvěrně spřátelit. Jedním z jeho nejlepších přátel byl, jak pamětník podotkl, pilot „bombardér“ Vladimír Slánský, který se ve druhé světové válce zúčastnil velké bitvy o Anglii a

¹⁷⁰ KUKLÍK Jan a kolektiv. Vývoj československo-slovenského práva 1945-1989. Praha: Linde, 2009. s. 727.

¹⁷¹ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Jiřím Ročkem ze dne 2. 3. 2012.

¹⁷² Tamtéž, dne 2. 3. 2012.

bojoval jako pilot Anglického královského letectva (RAF).¹⁷³ A mezi jeho další dobré kamarády patřili, dle údajů pana Ročka, Jiří Flak, plukovník v.v., který se účastnil válečných akcí v Africe a poručík Bedřich Kružík, jenž před válkou působil, jako zaměstnanec Baťových závodů, v Indii a po okupaci Československa se přihlásil do Československého vojska organizovaného ve Velké Británii a zúčastnil se například leteckých bojů ve Francii a také působil jako navigátor Československé letky 68. squadrony nočního bombardovacího letectva.¹⁷⁴ Pamětník si také vzpomněl na jednu absurdní historku, spojenou s osobou generála Václava Palečka, který v roce 1940 působil v Československých vojenských jednotkách ve Francii a v Anglii a též působil jako šéf československé mise při spojenecké radě v Berlíně¹⁷⁵, se kterým v Jáchymovském táboře obýval jednu cimru. Příhoda se stala v den, kdy měl právě Václav Paleček vykonávat úklidovou službu na cimře, ve které se nacházel velký nepořádek, protože vězni právě dorazili z práce v dolech a všichni byli tak unavení, že si jen zuli boty, naházeli je ke kamnům, aby vyschly a ulehli na slamníky. Na úklid v ten okamžik nikdo ani nepomyslel. A právě v tuto nevhodnou dobu, vstoupil do cimry na kontrolu velitel. Nastalou situaci vylíčil pamětník takto: *„Přišel Jánoš Budaj, říkali jsme mu Bůdy a říká: „Takovýhle bordel tady, kdopak má cimerku?“ A Paleček se postavil do vzorného pozoru a povídá: „já“ „ Vy chlape jeden sakramentskej, byl vy jste vůbec na vojně?“ „Byl“ odpověděl mu Paleček. „To jste to asi daleko nedotáhl, měl jste vůbec nějakou hodnost?“ A na to Paleček: „já byl jenom generál“.*¹⁷⁶

¹⁷³ Vladimír Slánský. [online]. Dostupné z www: < <http://www.mb-net.cz/?page=cz.vladimir-slansky> > . [Citováno dne 2012-04-14].

¹⁷⁴ Bedřich Kružík. [online]. Dostupné z www: < <http://www.lznamest.army.cz/22zl/deska/kruzik.htm> > . [Citováno dne 2012-04-12].

¹⁷⁵ Václav Paleček. [online]. Dostupné z www: < <http://www.hbl.cz/rservice.php?akce=tisk&cislocclanku=2006111601> > [Citováno dne 2012-04-12].

¹⁷⁶ Dle rozhovoru autorky s pamětníkem Jiřím Ročkem ze dne 2. 3. 2012.

5.10. Komunistická perzekuce vojenských důstojníků a členů zahraničního a domácího fašistického odboje

V poválečných letech byli příslušníci protifašistického odboje, považováni Československou společností za hrdiny národa. Protože se zasloužili o osvobození naší země z fašistického zajetí, byli za své hrdinské činy, uctívanou elitou národa. Válečné zásluhy Československých vojenských pilotů, kteří působili v britském královském letectvu, oceňoval celý svět. Avšak mnozí z těch, kteří bojovali za svobodu národa, ať již v západních nebo východních vojenských jednotkách, nebo se účastnili domácího odboje, kriticky pohlíželi na komunismus a svůj nesouhlas s politikou KSČ a s vměšováním se Sovětského svazu do vnitřních záležitostí státu, neskrývali. Což bylo důvodem vzrůstajících obav komunistického vedení, které v těchto osobách spatřovalo odpůrce nastoleného režimu, ohrožující jejich mocenské pozice v zemi.

Sovětský svaz, který se připravoval na další světovou válku, přikládal československé armádě velký význam, a proto se snažil o ovládnutí tohoto rezortu svými lidmi, což se mu poměrně rychle podařilo, za pomoci Sovětských přísluhovačů v naší vládě. Již od poloviny roku 1950 se v armádě uplatňovaly mocenské zájmy Sovětského svazu a od roku 1951 již zcela dominovaly. Požadavky Sovětského svazu na změny v armádě byly, v letech 1948 -1950, kladeny na utváření nového důstojnického sboru, který se bude skládat z osob loajálních k režimu, na uplatňování sovětské vojenské vědy a organizace v armádě a na rychlou výstavbu velké armády. Veškeré změny v armádě se prováděly pod velením Sovětského generálního štábu a sovětských armádních poradců. Důsledkem těchto změn bylo provedení čistky v armádě, kdy byly nejprve z aktivního důstojnického sboru a později i z řad důstojníků v záloze a studentů vojenských škol, vyloučeny politicky nespolehlivé osoby, které byly následně perzekuovány. Jejich místa zaplnily osoby převážně z řad funkcionářů KSČ nebo jejich rodin. Protože byli

vyloučeni převážně velmi zkušení a vzdělaní vojenští odborníci, kteří měli většinou zkušenosti z různých válečných operací a byli nahrazováni loajálními přívrženci komunistické strany, kteří byli z velké části dělnického původu a postrádali jakékoliv zkušenosti a vědomosti z vojenské oblasti, docházelo ke znatelnému poklesu odborné úrovně důstojnického sboru.¹⁷⁷

Z důvodu obav komunistických funkcionářů o své mocenské postavení, bylo mnoho vysoce postavených a uznávaných důstojníků, generálů, letců, ať již členů zahraničního, či domácího odboje, postaveno před soud a obžalováno ze špionáže, z velezrady, či ze spolupráce s gestapem. Tyto osoby byly podrobovány nesmírně krutým vyšetřovacím procesům, při kterých bylo používáno fyzického i psychického nátlaku, jež je měl přimět k přiznání. Výslechy většinou probíhaly v pověstném „domečku“ na Hradčanech.

Převážná většina vojenských procesů byla vyprovokována útvary obranného zpravodajství (OBZ), které bylo později nazýváno 5. oddělení hlavního štábu MNO. Úkolem OBZ byla zpravodajská činnost, která spočívala v prověřování příslušníků armády a též ve sledování a zajišťování materiálů pro potřeby kompromitace nepohodlných armádních důstojníků. Mnoho důkazních materiálů, kterých bylo použito při vojenských procesech, bylo falzifikováno a některé důkazy byly i fiktivně vytvořeny.¹⁷⁸ OBZ fungovalo podle Sovětského vzoru a prostřednictvím KSČ bylo řízeno NKVD – tedy sovětskému lidovému komisariátu vnitřních záležitostí. Vedením OBZ byl pověřen pplk. Bedřich Reicin, jenž nesl podstatný podíl viny na likvidaci vojenských důstojníků a generálů.¹⁷⁹ Bedřich Reicin byl však sám popraven, když vojenská likvidace postihla i některé důstojníky StB, neboť byl zatažen do vykonstruovaného politického procesu s Rudolfem Slánským.

K nejvýznamnějším vojenským procesům, které skončily vynesemím rozsudku trestu smrti, který byl na odsouzených následně i vykonán, patřil

¹⁷⁷ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1948-1953*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-25700-3 s. 56-57.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 90-91.

¹⁷⁹ PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. 2. vyd. Praha: nakladatelství Albatros, 2001. ISBN 80-00-00987-0 s. 249-250.

soud s generálem Heliodorem Píkou, roku 1949, přičemž strůjcem justiční vraždy byl výše jmenovaný Bedřich Reicin, a soud se skupinou slovenských partyzánů, Žingorem a spol., roku 1950.¹⁸⁰

Mezi lety 1948 - 1949 probíhala akce „D“ - důstojníci. V této akci byli politicky nepohodlní důstojníci posíláni, do táborů nucených prací. Důvodem k zařazení do TNP byl posudek podle vnitřního předpisu, že důstojník nepracoval, nebo byl podezřelý z plánování útěku za hranice, případně byl po propuštění z armády veden jako podezřelá osoba. Vedle soudního postihu byli důstojníci postihováni také mimosoudní cestou, jež spočívala v uskutečnění pouhého administrativního činu, bez sdělení obvinění a možnosti obhajoby nebo odvolání.

Osobně se domnívám, že je likvidace příslušníků protifašistického odboje jednou z nejtragičtějších kapitol politických procesů. Byli to lidé, kteří odvážně bojovali za demokracii a svobodu našeho národa, kteří ctili základní lidská práva a svobody. Lidé, kteří se z důvodu ochrany svých spolubojovníků, mnohdy podrobili tvrdým nacistickým výslechům a odolali jim. Někteří dokonce prožívali muka v koncentračních táborech. Přesto přese všechno se jim komunistický režim odvděčil persekucí a dalším mučením, neboť v nich spatřoval symbol kapitalismu a masarykovské doby. Tito lidé však svůj boj za svobodu a demokracii neopustili a navzdory krutému mučení, či nucenému pobytu v exilu, dál čestně a vytrvale bránili svou vlast s nadějí, že odměnou za jejich životy, které dali v šanc, zavládne jednou v našem národě opět svoboda a demokracie.

5.11. J. Roček – vzpomínky na konec výkonu trestu a na dobu po návratu z TNP

¹⁸⁰ KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1948-1953*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-25700-3 s. 90.

V závěrečné fázi mého setkání s panem Ročkem, jsem jej požádala, aby zavzpomínal na konec výkonu trestu a na dobu po návratu z tábora nucených prací. Načež mi sdělil, že z tábora Svatopluk byl přesunut do tábora Jáchymov-Nikolaj, kde však již nebyl dlouhou dobu a odtud již byl, v roce 1950, tedy po šesti letech vězení, propuštěn domů. Žádost o prominutí části trestu podávala pamětníkova matka, neboť manželce řekl hned po obdržení rozsudku, aby se s ním rozvedla, protože je mladá a bylo by nesmyslné, aby poměrně podstatnou část života strávila čekáním na něj, když navíc nebylo jasné, kdy se z vězení vrátí a jestli se vůbec vrátí. K rozvodu došlo, ale až poté, co se pan Roček vrátil z vězení. Rozvod prý proběhl nezvykle rychle, neboť se předem dohodli, že jako důvod, vedoucí k rozpadu manželství, uvede manželka jeho odpor ke komunistické straně, pro který by nebyl kladným vzorem pro jejich potomky. „*Rozvedli nás za deset minut, v protokolu bylo uvedeno, že se s mnou manželka rozvádí, protože jsem nepřátelsky nakloněn a neměl bych dobrý vliv na výchovu dětí.*“¹⁸¹

5.12. Autorčina úvaha nad vzpomínkami pamětníka Jiřího Ročka

Z předchozí kapitoly vyplývá, že komunistický režim zcela přeskládal lidské hodnoty, neboť nad tak důležité pojmy, jako je rodina, rodičovská či partnerská láska, či přátelství postavil politické smýšlení. Není na tom však nic překvapivého, neboť celý charakter totalitního režimu, který se v Československu na dlouhou dobu pevně ukotvil, byl pokřivený a jeho šíření a upevňování bylo založeno právě na podpoře špatných lidských vlastností, jakou je nepřátelství, závist, zášť, škodolibost, msta, nemorálnost, cynismus vůči lidskému neštěstí a vůbec pohrdání lidským životem. Avšak všichni ti, kteří pocítili zločinnost komunistického teroru na vlastní kůži, prošli vězením,

¹⁸¹ Dle rozhovoru autorky s pamětnicí Annou Krátkou ze dne 2. 4. 2012.

tábory nucených prací, pracovními technickými prapory, či byli jinak režimem perzekuováni, si uvědomili obrovskou sílu lidské sounáležitosti, přátelství a lásky člověka k člověku a ctili a praktikovali toto získané poznání po celý zbytek svého života. K tomuto tvrzení jsem dospěla, na základě osobních zkušeností s pamětníky, se kterými jsem měla tu čest se sejit. Jejich ochota pomáhat druhému, mne doslova šokovala.

6. KOLEKTIVIZACE ANEB LIKVIDACE SELSKÉHO STAVU V ČESKOSLOVENSKU – VE VZPOMÍNKÁCH PAMĚTNICE ANNY KRÁTKÉ

6.1. Základní informace o likvidaci soukromých zemědělců a rolníků

Poslední osoba, se kterou jsem se setkala, a která mi ochotně poskytla zajímavou výpověď o své zkušenosti s dobou padesátých let, byla paní Anna Krátká, narozená roku 1925. Návštěva pamětnice se uskutečnila dne 2. dubna 2012 v obci Litohlavy, v rodinném domku, jenž je součástí hospodářského objektu, který vlastní. Pamětnice přímo zářila životním elánem a její vitalita, vzhledem k jejímu požehnanému věku, byla až neuvěřitelná. Paní Krátkou jsem navštívila za účelem získání informací o životě sedláků v době kolektivizace. Před vlastní interpretací vzpomínek Paní Krátké, považuji za nezbytné, abych obecně nastínila problematiku nuceného vyvlastnění půdy, strojů a zvířat na venkově, která v Československu v letech 1948 – 1960 probíhala.

Poměrně populární krok, kterým si komunisté zvýšili svou podporu u řady nemajetných občanů před rokem 1948, bylo přerozdělení půdy, jež byla, na základě Benešových dekretů z roku 1945, zabavena odsunutým Němcům, Maďarům, zrádcům a kolaborantům s výjimkou německých a

maďarských antifašistů. O rozdělování pozemků, rozhodoval Národní pozemkový fond, jež spadal pod Ministerstvo zemědělství jehož ministrem byl Julius Ďuriš, člen KSČ.¹⁸² Po volbách roku 1946, kdy komunisté obsadili zásadní místa ve vládě, tedy ministerstvo zemědělství, vnitra a obrany, učinil ministr zemědělství Ďuriš další populární krok, kterým si zvýšil širokou podporu drobných rolníků a to tzv. Hradecký program, vyhlášený v dubnu 1947, který nabízel konečné vyřešení otázky půdy, ve kterém byla zahrnuta konfiskace veškeré půdy nad 50 ha, nové půdní příděly z pozemkového fondu, příděly zemědělských strojů a výhodné scelování půdy. Tento program však přijat nebyl, neboť narazil na odpor ostatních stran. Po roce 1948, kdy se komunisté chopili vlády v Československu, již program v původním znění realizován nebyl, neboť navzdory tvrzení, které KSČ hlásala před rokem 1948, že kolektivizace Sovětského typu v Československu neproběhne, tak po únoru 1948 se naplno rozjela. Rolníci to pocítili jen několik měsíců po převratu, neboť byla jednoznačně zvýhodňována JZD, směřující ke kolektivnímu hospodaření a k likvidaci soukromého majetku. Protože byla Agrární strana, Košickým vládním programem zakázána, neměli zemědělci proti komunistickým záměrům vůbec žádnou oporu.¹⁸³

Po únoru 1948 začala KSČ s postupnou realizací svého plánu na přeměnu společnosti v duchu její ideologie. Tato transformace, při které docházelo k úplnému odbourávání tradičních společenských struktur a forem, které se v našem národě v předchozí době postupně vyvíjely, probíhala nepřetržitě od roku 1948 až do roku 1953. Tato transformace měla dvě fáze. V první fázi, trvající zhruba do roku 1950, se uskutečňovalo socialistické budování dle vlastních záměrů a plánů KSČ, ovšem druhá fáze přeměn již byla prováděna pod silným vlivem Sovětského svazu, který podstatě donutil

¹⁸²MENCL, Vojtěch a kol. *Křížovatky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. Praha: Naše vojsko, 1990. ISBN 80-206-0180-5 s. 218-219.

¹⁸³Tamtéž, s. 229-230.

řídít směr vývoje v Československu přesně, dle svého modelu.¹⁸⁴ Tato tendence se samozřejmě uplatnila i v otázce kolektivizace. Prvním krokem, směřujícím v Sovětských šlépějích bylo rozpoutání třídního boje na venkově, proto se komunisté snažili postavit proti sobě vykořisťované bezzemky a chudé rolníky a kapitalistické sedláky, neboli „venkovské boháče“ či kulaky, kterými nazývali sedláky vlastníci půdy o rozloze větší než 20 ha.

23.2. 1949 byl přijat zákon o JZD, který měl za cíl vyvlastnění zemědělské výroby a jejího spojování do stranou ovládaných družstev a státních podniků, tedy zlikvidování soukromého vlastnictví, protože však velcí vesničtí statkáři drželi vesnici pod svým vlivem tím, že vlastnili stroje a potahy a menší a střední rolníci s nimi z odbytového důvodu spolupracovali, nenaplnňovali se komunistické plány tak, jak potřebovali. Bylo tedy nutné zesílit donucovací prostředky, které by přiměly zemědělce a rolníky ke vstupu do JZD. Kolektivizace však odporovala ústavně zaručenému vlastnictví půdy do 50 ha, proto komunisté přijaly řadu zákonů a předpisů, kterými byla ústava obcházena.¹⁸⁵ Komunisté přikázali zemědělcům odvádět povinné dodávky rostlinných a živočišných výrobků za pevně stanovené ceny, jež však byly hluboce pod cenou tržní.¹⁸⁶ Další z řady přesvědčovacích metod, byl zákaz používání nájemných pracovních sil, zcizování půdy a nárůst povinných dodávek na míru, kterou nebylo možno dodržet. Za nesplnění povinných dodávek pak následovaly různé postihy v podobě odebrání státních příspěvků či poukázek na textil, finanční pokuty a dokonce i zabavování majetku, či zatčení a následné odsouzení sedláka k různé výši a druhu trestu. Byl zaznamenán případ, kdy byl rolník potrestán stotisícovou pokutou, protože se snažil odkoupit mléko od jiných sedláků, za účelem splnění dodávkové povinnosti.¹⁸⁷ Na konci roku 1949 vyšlo nařízení o posilování Státních strojních

¹⁸⁴ MENCL, Vojtěch a kol. *Křížovatky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. Praha: Naše vojsko, 1990. ISBN 80-206-0180-5 s. 238.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 243-244.

¹⁸⁶ KAPLAN, Karel. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá Fronta, 1993. s.230.

¹⁸⁷ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. s. 58.

stanic, kdy byly od „vesnických boháčů“ násilně odkupovány mechanizační prostředky a stroje a to s odůvodněním, že nejsou dostatečně využity, či jako trest za neplnění dodávkových povinností. Scelovací zákon, který též vstoupil v platnost, zase umožňoval výměnu kvalitní půdy na lukrativním místě za méně kvalitní půdu, nacházející se na okraji vesnic. Někdy byla sedlákovi poskytnuta tak nekvalitní půda, že ji ani nemohl obdělat a ihned byl proti němu použit zákon z roku 1947, který stanovoval povinnost řádně obdělávat veškerou půdu podle zemědělského plánu, přičemž za porušení tohoto zákona byly udělovány sankce. *„U komunistických funkcionářů převládal názor, že nikoliv dobře situovaný, ale zbídačený rolník vstoupí do družstva. To byl jeden z důvodů řady ekonomických opatření vůči rolníkům.“*¹⁸⁸

Výše uvedené nátlaky dovedly mnohé soukromé zemědělce a rolníky do JZD, ačkoliv někteří vstupovali do družstev dobrovolně, neboť doufali, že tak vyřeší nedostatek pomocných sil, přesto se našlo mnoho takových, kteří nechtěli opustit tradice svých rodů a zažitý způsob hospodaření, popřípadě věděli, že se vstupem do JZD se jejich životní situace ještě zhorší, a proto vstup do JZD tvrdošíjně odmítali. Ti pak končili u soudu a byli obvykle obviněni ze sabotáže socialistické výstavby, čímž se dopustili útoku proti společenskému zřízení a rázem byli označeni za politické odpůrce, čímž se jejich tresty neúměrně zvýšily, navíc jim byl zabaven majetek a byl jim udělen zákaz pobytu ve svých rodištích. Mnoho kulaků skončilo v táborech nucených prací, případně v pomocných technických praporech, kam byly často odveleni i jejich potomci, jak již bylo zmiňováno v jedné z předchozích kapitol.

6.2. A. Krátká – osobní vzpomínky na počátky kolektivizace

¹⁸⁸ KAPLAN, Karel. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá Fronta, 1993.s.230.

Osobní výpověď paní Anny Krátké mi umožnila nahlédnout do výše uvedené problematiky očima člověka, který si útrapy soukromého zemědělce prožil na vlastní kůži. Mnohé informace, které mi pamětnice poskytla, jsou potvrzením údajů, které lze nalézt v knihách, zabývajících se historií 20. století, avšak její vzpomínky mi pomohly objevit i nové poznatky, které často zůstávají skryty za strohými historickými fakty. Jedná se o poznatky pocitového prožívání určitých událostí, které jsou zcela individuální a mnohdy nabízejí otevření nového prostoru pro pochopení a zhodnocení zkoumané problematiky.

Dle údajů, které mi pamětnice sdělila, vlastnili s manželem, panem Václavem Krátkým, v padesátých letech, hospodářskou usedlost s půdou o celkové výměře 28 ha, kterou obhospodařovali. Chovali též množství různého drobného domácího dobytku a dva páry koní, které využívali pro práci na polích. Vlastnili též samovaz, výfukovou řezačku a mlátičku, kterou měli ve společném vlastnictví ještě s dalšími třemi sedláky. Hospodářství zdědili po rodičích pana Krátkého, kteří si jej pořídili v roce 1927.¹⁸⁹

Po roce 1948 se rodina Krátkých začala potýkat s problémy, pramenícími z komunistických záměrů s plánovanou přeměnou venkova. Protože vlastnili nejvíce hektarů půdy z celé vesnice, byli samozřejmě ihned považováni za „vesnické boháče“. Ačkoliv měli zpočátku zájem o vstup do zemědělského družstva, byli ostatními sedláky odmítnuti, protože ti mezi sebe nechtěli kulaky přijmout. Pamětnice jejich odmítnutí komentovala těmito slovy: *„Řekla bych, že na té vesnici to byla většinou nějaká selská závist nebo chamtivost. My jsme se měli v jejich očích nejlíp, protože jsme vlastnili nejvíc půdy. Byly tu dva selské rody, jedních bylo pět rodin a druhých tři a ty mezi sebou neustále soupeřily, ale když se jednalo o nás, tak se semkly a uštípaly by nás jako sršně.“*¹⁹⁰

¹⁸⁹ Dle rozhovoru autorky s pamětnicí Annou Krátkou ze dne 2. 4. 2012.

¹⁹⁰ Tamtéž, dne 2. 4. 2012.

Paní Krátká si na sousedskou závist stěžovala v průběhu svého vzpomínání mnohokrát. Jejich rodina byla typickým příkladem vesnického třídního boje, který se komunistická strana snažila záměrně mezi vesnickými spoluobčany vyvolat. Je evidentní, že podpora lidské závisti, přinášela očekávané výsledky. Pamětnice dokonce přiznala, že si víc, než na komunistické funkcionáře, kteří působili na Národním výboru u nich v obci, může stěžovat na ostatní sedláky, neboť to byli právě oni, kdo neustále vyzývali komunisty, aby proti nim zakročili. A komunističtí funkcionáři, když chtěli obstát, museli nějakou činnost vykazovat. KSČ se zdárně dařilo rozsévat lidský strach, jak u svých odpůrců, tak i u svých vlastních lidí, přesně dle Stalinova vzoru. *„Když jsem se potkala s předsedou Národního výboru a nebyli na blízku ti druzí sedláci, tak mě pozdravil, ale když byli někde poblíž, tak mě nepozdravil, protože se bál, aby se nezačalo po vsi vykládat, že se s námi paktuje.“*¹⁹¹

Poté začali komunisté jednat a, dle výpovědi paní Krátké, přidělili jejich pole nějakému jinému sedlákovi, který byl v družstvu. Manžel paní Krátké však toto rozhodnutí nerespektoval a svoje pole si nadále oral a z tohoto důvodu byl zatčen a odvezen na výslech do Prahy. Tam jej, podle slov pamětnice, nutili, aby vstoupil do zemědělského družstva, neboť byli jediní z vesnice, kteří ještě nebyli členy, ale on odmítl. *„Tlačili manžela, aby vstoupil do JZD, ale on byl hrozně paličatej, tvrdej a prohlásil, že když z něj udělali vyvrhele lidské společnosti, že mezi ně nepůjde.“*¹⁹²

Paní Krátká mi sdělila, že to s manželem zpočátku nevypadalo dobře, ale kupodivu jim pomohl právě předseda Národního výboru, který jí napsal potvrzení, že neobhospodařují 20 ha půdy, tudíž nebyli oficiálně označeni za „vesnické boháče“, což jejího manžela u soudu zachránilo od tvrdších postihů. Byl záhy propuštěn a nebyl jim ani zabaven majetek. V době, kdy byl manžel paní Krátké zadržen, zůstala na statku sama a potýkala se s různými

¹⁹¹ Dle rozhovoru autorky s pamětnicí Annou Krátkou ze dne 2. 4. 2012.

¹⁹² Tamtéž, dne 2. 4. 2012.

problémy, spojenými se zabezpečením chodu jejich hospodářství. Paní Krátká si posteskla, že, ačkoliv jim na pole chodilo vypomáhat mnoho lidí z vesnice, stejně na ni samotnou zbylo tolik práce, že ji nezvládala, a to i přesto, že byla na nohou od rána do večera. Musela se postarat o všechny dobytek a navíc navařit jídlo pro pomocné síly a jejich rodiny. Mnohokrát v té době v duchu vyčítala manželovi, že do družstva nevstoupili. Ke klidu jí navíc nepřidaly neustálé výhrůžky a útoky od ostatních sedláků, kteří jim velké hospodářství nepřáli. *„Jednou za mnou přišla selka od vedle. Ti se také měli dobře, měli hřebce i bejky. A ta selka mi řekla: „Když tě vystěhujeme, nábytek ti dáme a střechu nad hlavou stejně najdeš všude.“*¹⁹³

Pamětnice vzpomínala, že když jejího manžela propustili po soudu domů, intenzivně se jej snažila přemluvit, aby vstoupili do družstva, neboť se stále potýkali s mnohými problémy, spojenými s nedostatkem pracovních sil a s výší povinných dodávek, které nebylo možné splnit, pročež byli různými způsoby trestáni. *„Jednou ve fabrice viselo oznámení, že Krátkých opět nesplnili povinnou dodávku ovsa a ti lidé, kteří k nám chodili na práci, žádali vedení, ať to sundají, protože to není pravda. Chovali jsme se k lidem dobře, tak nám to dobrým opláceli.“* Protože byly požadavky na dodávky určitých živočišných produktů neúměrně vysoké oproti stavu zvířat, jenž vlastnili, museli se uchýlovat k nákupu tohoto artiklu na černém trhu. *„Jednou nám řekli, že nám nepovolí zabijačku do té doby, než jim dodáme osm tisíc vajec. To nebylo možné, museli bychom mít sto slepic, tak jsme je nakoupili jinde a oni nám tu zabijačku povolili.“*¹⁹⁴

Po nějaké době byli Krátkých, vzhledem k novým okolnostem, které nastali, přeci jen přinuceni ke vstupu do zemědělského družstva. Obdrželi totiž rozhodnutí, které jim přikazovalo odprodej samovazu a motoru na výfukovou řezačku příslušné Strojní traktorové stanici. *„Přišli kluci ze stanice, takoví ti učedníci, Gottwaldovo mládež a začali montovat motor z řezačky, což*

¹⁹³ Dle rozhovoru autorky s pamětnicí Annou Krátkou ze dne 2. 4. 2012.

¹⁹⁴ Tamtéž, dne 2. 4. 2012.

se jim nepodařilo, tak nám ji odvezli celou. Mladík, co to odvážel mi řekl: Paní, já za to nemůžu, já to musím."¹⁹⁵

Posléze z družstva opět vystoupili, neboť se, dle slov pamětnice, nedokázal její zatvrzelý manžel s ostatními sedláky shodnout. Ona jej přemlouvala, ať zůstanou, protože si byla vědoma těžkostí, se kterými se budou muset potýkat. Pan Krátký však, ale jejích slov nedbal a na odchodu z družstva trval. *„Manžel myslel, že tou svou makovicí proboří svět, uznával Masaryka. Cítil ke komunistům velkou zášť, protože ho utiskovali. Z družstva jsme vystoupili a pak jsme zase šli zpět, protože se to nedalo zvládat.*"¹⁹⁶

K návratu zpět do zemědělského družstva je přiměl nedostatek pracovních sil a prohlubující se tlak komunistů, kteří vymýšleli různé metody, kterými Krátkým ztrpčovali, již tak složitě, soukromé hospodaření. Paní Krátká uvedla příklad, který hovoří za vše: *„Například, když jsme měli dobývat brambory, tak na výboru hlásili: „Kdo půjde Krátkým dobývat brambor, tak nedostane lístky na potraviny.“ A pak, když brambory v zemi zamrzli, tak zase hlásili: „Kdo nepůjde Krátkým dobývat brambory, ten nedostane lístky na potraviny.“ Bylo to pořád dokola, až nás donutili jít zpět.*"¹⁹⁷

Po vstupu do zemědělského družstva pracovala paní Krátká ve statku, kde měla na starost péči o hovězí dobytek. Pan Krátký jezdil s koňmi, ale nikdy se s nastalou situací nesmířil. Pamětnice se svěřila, že dokonce plánoval, že odejde pracovat do lesa, kamsi do pohraničí. Ale na veřejné schůzi Národního výboru, kde se jeho žádost o odchod projednávala, bylo vyřčeno zamítavé rozhodnutí, z důvodu nedostatku pracovních sil v obci. Pan Krátký byl tudíž přinucen nadále vykonávat přidělené práce v JZD, protože však s komunistickým režimem nikdy nesouhlasil, a též se nikdy vnitřně nesmířil s tím, že byl de facto násilím donucen k předání svého soukromého majetku do cizích rukou, snažil se různými způsoby vyjadřovat svůj nesouhlas,

¹⁹⁵ Dle rozhovoru autorky s pamětnicí Annou Krátkou ze dne 2. 4. 2012 Tamtéž, dne 2. 4. 2012.

¹⁹⁶ Tamtéž, dne 2. 4. 2012.

¹⁹⁷ Tamtéž, dne 2. 4. 2012.

navzdory četným problémům, které si svým chováním způsoboval. „*Manžel dostal za úkol vláčet pole, tak obvlácel pole kolem dokola a pak toho nechal. Když přijel agronom a zjistil, že pole není uprostřed uvláčené, bylo strašné zle.*“¹⁹⁸

V závěru svého vzpomínání se pamětnice pokusila o své vlastní zhodnocení inkriminované doby a dospěla k teorii, poplatné poměrům, které v době komunismu všeobecně vládly, a vesměs typické pro všedního, bezbranného jedince. Paní Krátká usoudila, že když člověk bez odporu, řádně a spolehlivě vykonával příkazy, jež mu komunisté dali, tak měl od nich v podstatě klid. Svou teorii objasnila příkladem nešťastného osudu, který potkal sedláky z nedaleké vesnice Volduchy, kteří si, dle pamětnice, nepochopitelně a zbytečně postavili hlavu a odmítli vstoupit do JZD, za což je stihl komunistický trest v podobě vystěhování z vesnice a zabavení veškerého majetku. „*Sedláci vedle ve Volduchách si postavili hlavu a vystěhovali je, vzali jim i nábytek. Nechápu, proč se jedna rodina stavěla proti celé vsi, obzvlášť tak komunistické. A Broj, ten byl taky z Volduch, taky byli hospodáři, vedl nějaký odboj a nakonec ho kvůli tomu komunisti popravili.*“¹⁹⁹

6.3. Autorčina úvaha nad vzpomínkami pamětnice Anny Krátké

Osobní svědectví pamětnice paní Krátké, mně umožnilo pochopit jednání velké části občanů našeho národa, kteří, ačkoliv vnitřně nesouhlasili s ideologií politického režimu, panujícího v Československu po roce 1948, a nástroji, které za účelem upevnění a udržení své moci používal, přesto však neměli odvalu se mu veřejně postavit, neboť represe, které za projevy nesouhlasu vůči režimu následovaly, byly natolik tvrdé a likvidující, že jim

¹⁹⁸ Dle rozhovoru autorky s pamětnicí Annou Krátkou ze dne 2. 4. 2012.

¹⁹⁹ Tamtéž, dne 2. 4. 2012.

obyčejný člověk, který navíc měl za sebou několikaletou zkušenost s podobnými praktikami fašistického režimu, nemohl dlouhodobě čelit a odolat. Toho si byli komunističtí funkcionáři dobře vědomi a využívali lidské odevzdanosti k uskutečňování svých záměrů. Avšak je nutné dodat, že i na vesnicích bylo mnoho odvážných občanů, kteří se komunistickým praktikám postavili na odpor a snažili se proti nespravedlivému režimu bojovat, ať již individuálně, nebo ve spojení s ostatními protikomunisticky smýšlejícími lidmi, a společně tak utvářeli organizované odbojové skupiny, které byly mnohdy za pomoci prostředníka, tzv. agenta-chodce, napojené na zahraniční osoby. Velké množství takto působících skupin a jednotlivců, bylo StB odhaleno a exemplárním způsobem potrestáno. Celostátního významu dosáhl politický proces s účastníky smutně známé kauzy, nazvané „případ Babice“, ve kterém použila StB, z důvodu odhalení členů odboje, falešného agenta-provokátéra ze svých řad, Františka Mrkvu. Politický proces proti 14 občanům skončil udělením několika rozsudků smrti. *„Akce v Babicích byla naplánována a do posledního detailu připravena na II. sektoru StB v Praze a krajském velitelství StB v Jihlavě podle pokynů ze sekretariátu KSČ. Jejím cílem bylo zastrašit venkov a získat funkcionářům KSČ autoritu alespoň tímto způsobem.“*²⁰⁰

7. ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo zobrazení průběhu dění a událostí v Československu v době Studené války tak, jak je vnímali a prožívali konkrétní oslovení pamětníci. Za pomoci metody orální historie, kterou popisují v úvodu své práce, se mi podařilo shromáždit množství informací, které mi svými svědectvími poskytli pamětníci, zpracovat je a vytěžit tak relevantní prameny k personalizované reflexi padesátých let v Československu. Tuto interpretaci jsem se pak snažila začlenit do souvislostí a komparovala

²⁰⁰ RADOSTA, Petr. *Proti-komunistický odboj. Historický nástin*. Praha: nakladatelství EGEM, 1993. ISBN 80-85395-25-8 s. 124.

s objektivně zjištěnými fakty z různých dostupných pramenů. Výsledky mé výzkumné činnosti jsem soustředila do pěti hlavních kapitol, které jsem následně členila do podkapitol, z důvodu lepší přehlednosti.

Protože se téma mé diplomové práce týká období Studené války, považovala jsem za přínosné nastínit hned v úvodu této studie příčiny vzniku Studené války a vysvětlit čtenáři obsah tohoto pojmu, což jsem učinila v kapitole, nazvané V atmosféře Studené války, ve které rozebírám politické vlivy, které měly za následek rozdělení Evropy po 2. světové válce na tzv. Východní a Západní Evropu. Toto rozpolcení Evropy mělo přímý vliv i na poválečný hospodářsko-politicko-kulturní vývoj v Československu, neboť to náleželo pod sféru vlivu Východní mocnosti, a to Sovětského svazu, uvnitř kterého vládl politický systém, založený na moci komunistické strany, tzv. diktatuře proletariátu. Toto politické uspořádání neuznávalo uvnitř své země žádné demokratické principy, ačkoliv se jimi při stycích s ostatním demokratickým světem hojně ohánělo. Po válce se v zemích východního bloku začal, po vzoru Sovětského svazu, budovat režim neomezené vlády jedné strany - komunistické. Sovětský svaz, za pomoci místních přísluhovačů, důsledně dohlížel na upevnění komunistického režimu v dané zemi, přičemž nemilosrdně likvidoval své odpůrce, a to navzdory faktu, že byl smluvně zavázán k nevměšování se do vnitřních záležitostí osvobozených zemí.

Dvakrát za život se Beneš spolehl na záruky spřátelených vlád – dvakrát ho zradily. Po diktátu západních „přátel“ v Mnichově, musel uposlechnout diktátu „přátel“ z Moskvy. Prezident Beneš, při podpisu jmenovacích dekretů, rekonstruované Gottwaldovy vlády, v únoru 1948, si uvědomoval, že Gottwald jedná na přímý rozkaz Stalina a hodlá nastolit totalitní režim, sovětského typu a při předání jmenovacích dekretů Gottwaldovi, vyjádřil víru v mravní sílu československého lidu, která obstojí v konfrontaci s brutálním komunistickým terorem, stejně jako obstála v boji proti nacistům. Události předcházející únorovému komunistickému puči, roku 1948, jsem popsala v kapitole nazvané Vliv Studené války na poválečný vývoj v Československu. Bohužel se

prezident Beneš ve svém přesvědčení mýlil. Komunisté v zemi rozpoutali bratrovražedný boj směřovaný proti všem slušným a demokraticky smýšlejícím spoluobčanům, jehož razanci podlehla většina národa a ti, kteří se komunistům postavili na odpor, nebo jen „nestáli v řadě“, tvrdě perzekuovali. Cílem mé práce je obohatit historická fakta o metodách perzekuce komunistickým totalitním režimem, osobními svědectvími obětí tohoto teroru.

Čtvrtá kapitola nazvaná Československo v dobách studené války ve vzpomínkách bývalých členů PTP – Richarda Smoly a Waltera Fischla je věnována podrobné studii problematiky pomocných technických praporů, přičemž v úvodu předkládám základní fakta o těchto útvech, která jsem nasbírala z několika knih, zabývajících se touto oblastí. Nejvíce informací jsem načerpala z dvoudílné knihy Hořké vzpomínání, která obsahuje nejen mnoho životních příběhů bývalých členů PTP, ale také fakta o vzniku, zániku, organizaci a poměrech, jež vládly v PTP. Dalším podstatným zdrojem pro získání faktických údajů o PTP byla brožurka Svědectví o organizaci a životě PTP, obsahující souhrn příspěvků přednesených na konferenci o PTP jejich bývalými členy. V neposlední řadě jsem čerpala fakta o této oblasti ze zákonů a směrnic, které uvádím, jako přílohy k mé práci. A samozřejmě nejpodstatnější, a též nejcennější informace jsem získala na základě osobních rozhovorů s bývalými členy PTP, panem Smolou a panem Fischlem, kteří mi vyprávěli své individuální zkušenosti a prožitky spojené s jejich osobním pobytem ve vojenských jednotkách PTP. Na základě údajů, které mi pamětníci poskytli jsem se v jedné z podkapitol pokusila o srovnání rozdílů organizace a poměrů u různých složek PTP a též jsem se pokusila o vlastní zhodnocení problematiky převýchovné funkce PTP a dospěla jsem k závěru, že komunistický režim chyboval, když osoby politicky závadné, koncentroval do jednoho útvaru, kde si všichni postižení postupně uvědomovali svou početnost a sílu a dospěli k vnitřnímu pocitu své sounáležitosti s nemalou skupinou odpůrců režimu, jehož představitele, ať už to byli vojenští velitelé nebo hlídači, či političtí a ideologičtí činitelé začali posuzovat a hodnotit jako ty špatné na

druhé straně. Většina vojáků PTP tak mnohem ostřeji vnímala totalitní systém, který tím, že je vytěsnil na okraj společnosti, vytvořil tak hranici mezi nimi, tedy slušnou a kvalitní částí národa, a těmi ostatními. Plánovaná převýchova měla tudíž zcela opačný efekt, neboť osoby a způsoby, které režim k dosažení svého cíle používal, vyvolaly u drtivé většiny převychovávaných jen pohrdání. Protože se oba pamětníci zmínili o dalších událostech, spojených s řáděním komunistického živilu v Československu, zejména o nařízeních vlády, umožňujících povolávání vojáků v záloze na výjimečné vojenské cvičení, či o měnové reformě, která byla uskutečněna 31. 5. 1953 a citelně se dotkla většiny obyvatel, nebo o tzv. akci „B“, která měla za následek zabránění majetku a násilné vystěhování režimu „nepohodlných“ osob kamsi na okraj státu do polorozpadlých baráků, korigovala jsem faktografii jmenovaných událostí o osobní vnímání a zkušenosti, které měli pamětníci s danou problematikou.

V páté kapitole, která je nazvána Československo v dobách studené války ve vzpomínkách bývalého politického vězně – Jiřího Ročka uvádím fakta o způsobech a metodách vyšetřování, kterým byli podrobováni opravdoví či domnělí odpůrci režimu, přičemž získaná fakta doplňuji osobní zkušeností pamětníka, jenž se vyšetřování StB podrobil, dále se zabývám objektivními fakty o životě odsouzenců, které též obohacuji osobními prožitky pana Ročka, který svůj trest strávil nejen ve vězení na Pankráci, o kterém mi podal cenná a emotivní svědectví, ale i v táborech nucených prací, jejichž problematiku též ve své práci podrobně rozebírám. Protože se pamětník při svém vzpomínání zmínil o ostraze a útěcích vězňů z TNP, vyhledala jsem v dostupných zdrojích, co možná nejvíce informací o dané problematice, přičemž nejvíce údajů mi v tomto ohledu poskytla kniha Protikomunistický odboj od autora Petra Radosty a kniha Železná opona od autorů Aleny a Tomáše Jílkových. Já jsem následně korigovala získanou faktografii o osobní pohled a poznatky pana Ročka. Protože byl pamětník ve vězení na Pankráci právě v době, kdy tam byl popraven Stanislav Broj, jenž byl obětí zinscenovaného politického procesu, věnovala jsem jednu podkapitolu popisem změn v justici a v zákonech, které

tuto komunistickou perzekuci na mnohdy nevinných obětech umožnily. Pamětník se v TNP osobně setkal s řadou vojenských důstojníků, kteří byli při tzv. akci „D“ – důstojníci likvidování komunistickou stranou v politických procesech, přičemž velká část jich skončila právě v TNP. Tito lidé však svůj boj za svobodu a demokracii neopustili a navzdory krutému mučení, či nucenému pobytu v exilu, dál čestně a vytrvale bránili svou vlast s nadějí, že odměnou za jejich životy, které dali v šanc, zavládne jednou v našem národě opět svoboda a demokracie. Tuto charakteristiku potvrzuje svou výpovědí i pamětník, který měl možnost s nimi pobývat na jedné cimře a pracovat po jejich boku v dolech a podělil se se mnou o své niterné pocity, které v jejich blízkosti zažíval.

Šestá kapitola, kterou jsem nazvala Kolektivizace aneb likvidace selského stavu v Československu – ve vzpomínkách pamětnice Anny Krátké, je věnována problematice nuceného vyvlastnění půdy, strojů a zvířat na venkově, která v Československu v letech 1948 – 1960 probíhala. V úvodu této kapitoly uvádím základní fakta o likvidaci soukromých zemědělců a rolníků v Československu. Nejpodstatnějším zdrojem faktických údajů byla kniha Křižovatky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách. Tato fakta jsem následně korigovala o mnohé důležité osobní prožitky autorky, která se společně s manželem zabývala soukromým zemědělstvím a v souvislosti s tím musela čelit mnohým úskalím, spojeným především se záští a závistí ostatních méně majetných vesnických spoluobčanů. Na závěr této kapitoly jsem na základě svědectví pamětnice a jejich komparace s objektivně zjištěnými fakty, vyslovila svou úvahu o způsobech jednání velké části občanů našeho národa, kteří, ačkoliv vnitřně nesouhlasili s ideologií politického režimu, panujícího v Československu po roce 1948, a nástroji, které za účelem upevnění a udržení své moci používal, přesto však neměli odvahu se mu veřejně postavit, neboť represe, které za projevy nesouhlasu vůči režimu následovaly, byly natolik tvrdé a likvidující, že jim obyčejný člověk, který navíc

měl za sebou několikaletou zkušenost s podobnými praktikami fašistického režimu, nemohl dlouhodobě čelit a odolat.

Na závěr bych chtěla ještě jednou poděkovat svým pamětníkům za jejich cenná svědectví o atmosféře doby padesátých let v Československu, která mi s velkou ochotou podali. Při setkání s lidmi, kteří mají vlastní zkušenosti s komunistickým režimem, se mění vyčtená fakta ve skutečnost.

8. ZUSAMMENFASSUNG

Thema meiner Diplomarbeit, Tschechoslowakei in der Zeit des Kalten Krieges in Gedanken der Zeitzeugen, habe ich deswegen gewählt, weil mich die persönlichen Erfahrungen der konkreten Personen, die die Atmosphäre der 50er Jahre erlebt haben und können daher über diese Zeit wertvolle persönliche Aussagen bringen, interessieren. Diese Aussagen kann man in keinen Quellen, die nur die geschichtlichen Daten zeigen, finden.

In meiner Arbeit habe ich die Methode der Oralen Geschichte benutzt, deren Hauptziel nicht das Gewinnen der Daten ist, sondern eine konkrete Person, die im Gespräch die individuellen Äußerungen, persönlichen Erfahrungen, Gründe der Entscheidungen in verwickelten und alltäglichen Situationen oder die persönliche Motivation bietet. Mit Hilfe dieser Methode habe ich Informationen von einigen Zeitzeugen gesammelt, konkret von Herrn Jiří Smola, den ehemaligen PTP-Mitglied, von Herrn Walter Fischl, auch den ehemaligen PTP-Mitglied, von Herrn Jiří Roček, den ehemaligen politischen Gefangenen und von der Frau Anna Krátká, die in der erforschten Zeit mit Ihrem Ehemann eine Privatlandwirtschaft geführt hat. Die gewonnen Informationen habe ich nach den verfügbaren Quellen verifiziert und in den geschichtlichen Kontext, der in der Tschechoslowakei verlaufenen Ereignisse, eingegliedert. Das Ziel der Arbeit war, die Atmosphäre und Ereignisse in

Tschechoslowakei so, wie es die konkreten angesprochenen Zeitzeugen erlebt und wahrgenommen haben, abzubilden.

Im ersten Kapitel habe ich die Internationale Entwicklung, die zur Entstehung des Kalten Krieges und zur Teilung Europas in West- und Ostblock führte, skizziert. Wobei sich die Länder des Westblocks im Geiste der Demokratie entwickelt haben, und die Länder des Ostblocks im Geiste der totalitären kommunistischen Ideologie, was auch die Entwicklung der Tschechoslowakei spürbar betroffen hat. Die Tschechoslowakei hat von der UdSSR alle Mittel zum Brechen der Demokratie und zur Einführung des kommunistischen Terrors auf unserem Gebiet übernommen. Die Wege und Ereignisse, die zur Machtsicherung der kommunistischen Partei, führten, habe ich im zweiten Kapitel skizziert. Im dritten Kapitel widme ich mich der Entstehung der Entwicklung der PTP und aufgrund der Aussagen der Zeitzeugen habe ich die Organisation und die Verhältnisse, die in diesen Formationen herrschten, beschrieben. Das vierte Kapitel soll die tschechoslowakischen Justiz- und Gesetzänderungen, die die Verfolgung der Menschen, die wegen des schlechten Herkunft oder der schlechten politischen Meinung zur Todesstrafe oder Freiheitsstrafe, deren Teil sie mit der Arbeit in TNP verbracht haben, verurteilt wurden, erläutern. Über die persönlichen Erfahrungen mit StB-Verhören und TNP hat mir ein weiterer Zeitzeuge Herr Jiří Roček, erzählt. Das fünfte Kapitel ist den Ereignissen der Kollektivierung auf dem Lande gewidmet. Aufgrund der Aussagen der Frau Krátká, beschreibe ich die Art und Mittel der kommunistischen Partei, durch die sie die Privatlandwirte gewaltsam zum Beitritt in die JZD.

Am Ende versuche ich Einfluss des kalten Krieges auf die Entwicklung der Tschechoslowakei in den 50er Jahren und dies nach den persönlichen Informationen, die ich durch die Methode der Oralen Geschichte von den konkreten Zeitzeugen gewonnen habe, zu bewerten.

9. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENU

DROBÍLEK, Augustin a kol. *Hořké vzpomínání..* Praha: Ústřední rada PTP-VNTP, 1996. 160 s.

DROBÍLEK, Augustin a kol. *Hořké vzpomínání II.* Praha: Ústřední rada PTP-VNTP, 1999. 304 s.

HEJL, Vilém. *Zpráva o organizovaném násilí.* Praha: nakladatelství Univerzum, 1990. 350 s. ISBN 80-85207-01-X.

HOLEC, František. *Svědectví o organizaci a životě PTP. Sborník příspěvků přednesených na konferenci o PTP 19. a 20. června 2002 v Praze.* Praha: Ústřední rada PTP-VNTP, 2003. 69 s.

JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy.* Praha: Vyšehrad, 2008. 331 s. ISBN 978-80-7021-902-7.

JÍLEK, Tomáš. JÍLKOVÁ, Alena. *Železná opona. Československá hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948-1989.* Praha: Nakladatelství Miloš-Baset, 2006. 161 s. ISBN 80-7340-080-4.

KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1948-1953.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 145 s. ISBN 80-04-25700-3.

KAPLAN, Karel. *Československo v letech 1953-1966.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 146 s. ISBN 80-04-25745-3.

KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu.* Brno: Barrister a Principal, 2001. 253 s. ISBN 978-80-7364-049-1.

KAPLAN, Karel. *Nekrvavá revoluce.* Praha: Mladá Fronta, 1993. 447 s. ISBN 80-204-0145-8.

KUKLÍK, Jan a kol. *Vývoj česko-slovenského práva 1945-1989.* Praha: Linde, 2009. 191 s. ISBN 80-86287-15-7.

MENZL, Vojtěch. *Křižovatky 20. století. Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. Praha: Naše vojsko, 1990. 399 s. ISBN 80-2060180-5.

NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století. (I)*. 1. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000. 271 s. ISBN 80-902261-4-0.

ORT, Alexandr. *Česká zahraniční politika*. Plzeň: nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. 399 s. ISBN 80-86898-35-0.

PACNER, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. 2. vyd. PRAHA: Albatros nakladatelství, a.s., 2001. 619 s. ISBN 80-00-00987-0.

POSPÍŠIL, Jaroslav. *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003. 693 s. ISBN 80-86093-68-9.

RADOSTA, Petr. *Proti-komunistický odboj. Historický nástin..* Praha: nakladatelství EGEM, 1993. 156 s. ISBN 80-85395-25-8.

VANĚK, Miroslav. *O orální historii s jejími protagonisty a zakladateli*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2009. 112 s. ISBN 78-80-7285-107-2.

ŠEDIVÝ Zdeněk: *Domeček, Mučírna na Hradčanech*. Brno: MOBA, 2004. 223 s. ISBN 80-243-1338-3.

Periodika

Zpravodaj PTP, roč.1 - 11

Pamětníci

Ing. Smola Richard, bytem Hřbitovní 38, Plzeň, datum rozhovoru dne 27. 2. 2012. a 26. 3. 2012. Pamětník – bývalý člen PTP.

Ing. Fischl Walter, bytem Pod Stráží 49, Plzeň, datum rozhovoru dne 3. 4. 2012. Pamětník – bývalý člen PTP.

Smola Jiří, bytem Strážnická 7, Plzeň, datum rozhovoru dne 2. 3. 2012 a 5. 3. 2012. Pamětník – bývalý politický vězeň.

Anna Krátká, bytem Litohlavy 5, datum rozhovoru dne 2. 4. 2012.
Pamětnice kolektivizace na vesnici.

Elektronické zdroje

Politictí vezni. [online]. Dostupné z www:
< <http://www.politictivezni.cz/pomocne-technicke-prapory.html> > .
[Citováno dne 2012-03-03].

Letiště Přerov. [online]. Dostupné z www:
< <http://www.letisteprerov.eu/index.php?a=history#4> > .
[Citováno dne 2012-02-28].

Sudetští němci. [online]. Dostupné z www:
<<http://www.sudetsti-nemci.cz/cs/hist6>> . [Citováno dne 2012-03-28].

Tábory nucené práce[online]. Dostupné z www:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/T%C3%A1bor_nucen%C3%A9_pr%C3%A1ce> [Citováno dne 2012-04-01].

TNP. [online]. Dostupné z www:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1pravn%C4%9B_pracovn%C3%A1_D_t%C3%A1bory_p%C5%99i_%C4%8Deskoslovensk%C3%BDch_uranov%C3%BDch_dolech> . [Citováno dne 2012-04-01].

Způsob metod vyšetřování StB. [online]. Dostupné z www:
<<http://clovek.ff.cuni.cz/view.php?cislocianku=2008061504#4>> [Citováno dne 2012-04-12].

mjr. Josef Dobrovodský. [online]. Dostupné z www:
<<http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/58967/title/Dobrovodsky-Jozef>> . [Citováno dne 2012-04-12].

Sbírka zákonů. [online]. Dostupné z www:
< <http://www.esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=SB&CP=1948s232> > .
[Citováno dne 2012-04-12].

Sbírka zákonů. [online]. Dostupné z www:
< <http://www.esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=SB&CP=1948s319> > [Citováno dne 2012-04-12].

TNP. [online]. Dostupné z www:

< http://www.totalita.cz/vez/vez_tnp_jachymov.php. > [Citováno dne 2012-04-14].

TNP. [online]. Dostupné z www:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/T%C3%A1bor_nucen%C3%A9_pr%C3%A1ce> . [Citováno dne 2012-04-14].

Vladimír Slánský. [online]. Dostupné z www:
< <http://www.mb-net.cz/?page=cz,vladimir-slansky>> . [Citováno dne 2012-04-14].

Bedřich Kružík. [online]. Dostupné z www:
< <http://www.lznamest.army.cz/22zl/deska/kruzik.htm>> . [Citováno dne 2012-04-12].

Václav Paleček. [online]. Dostupné z www:
<<http://www.hbl.cz/rservice.php?akce=tisk&cislocclanku=2006111601>> [Citováno dne 2012-04-12].

Seznam příloh

Příloha číslo 1. – Směrnice pro prověřování branců

Ze soukromého archivu ing. R. Smoly, dne 27. 2. 2012.

Příloha číslo 2. – Směrnice pro ověřování branců – způsob prověřování

Ze soukromého archivu ing. R. Smoly, dne 27. 2. 2012.

Příloha číslo 3. – Směrnice pro ověřování branců – prověřování u odvodního soupisu

Ze soukromého archivu ing. R. Smoly, dne 27. 2. 2012.

Příloha číslo 4. – Směrnice pro ověřování branců – prověřování u odvodu

Ze soukromého archivu ing. R. Smoly, dne 27. 2. 2012.

Příloha číslo 5. – Tajný rozkaz. Směrnice pro povolávání nespolehlivých osob na výjimečná cvičení

Ze soukromého archivu ing. R. Smoly, dne 27. 2. 2012.

Příloha číslo 6. – Tajný rozkaz. Osoby přicházející v úvahu pro vyhledávání a povolávání k výjimečnému cvičení

Ze soukromého archivu ing. R. Smoly, dne 27. 2. 2012.

Příloha číslo 7. Tajný rozkaz. O povolávání důstojníků v záloze na výjimečné cvičení

Ze soukromého archivu ing. R. Smoly, dne 27. 2. 2012.

Příloha číslo 8. Směrnice pro utvoření a činnost útvarových výběrových komisí

Ze soukromého archivu ing. R. Smoly, dne 27. 2. 2012.

Příloha číslo 1. – Směrnice pro prověřování branců

Ze soukromého archivu ing. R. Smoly, dne 27. 2. 2012.

Ministerstvo národní obrany
K čj. 0015872 - OMS - 1953
"Schvaluji"
Ministr národní obrany
arm.gen.Dr.Alexej Čepička v.r.

Přísně tajné !
Výtisk číslo 117

Směrnice pro prověřování branců.

I. Účel prověřování:

Účelem prověřování je zajistit doplňování armády branci s hlediska politické a třídní spolehlivosti. Podle výsledku prověřeni, dále podle stupně inteligence, zdravotní způsobilosti, odborných znalostí a osobních vlastností se provede zařazení a výběr branců.

A/ Z nejlepších a nejuvědomělejších příslušníků pracujícího lidu, zejména dělnického a maloroľnického původu, politicky naprosto spolehlivých, tělesně zdatných, znalých služebního jazyka se provede výběr v tomto pořadí:

1) Pro školy na důstojníky v záloze a poddůstojnické školy s předpokladem pro politický růst a úspěšné ukončení školy. Pro ŠDZ přičítají v úvahu především absolventi škol III.stupně, pro PŠ minimálně absolventi škol II.stupně.

2) Pro Pohraniční stráž především z řad dělníků a drobných roľníků, s přihlédnutím k potřebě odborníků pro speciální útvary armády.

3) Pro útvary armády s přednostním doplňováním (letectvo, tankové vojsko, výsadkové vojsko, PLOSÚ, spojovací vojsko a pod.) s odborností a zdravotní způsobilostí podle požadavků jednotlivých druhů vojsk.

Příloha číslo 2. – Směrnice pro ověřování branců – způsob prověřování

Ze soukromého archivu ing. R. Smoly, dne 27. 2. 2012.

- 2 -

B/ Osoby, které s třídního hlediska nejsou hodny konat vojenskou službu se zbraní, musí být zařaděny k nejmocnějším technickým preparátům. Jsou to:

- osoby, které svými činy proti státu a proti úsilí pracujícího lidu budujícího socialismus, nebo nepřátelským chováním k lidově demokratickému zřízení, samy se zařadily do řad třídních nepřátel,
 - synové osob třídně cizích lidově demokratické republice (továrníků, kulaků, velkoobchodníků a pod.).
- Politicky závadní branci označují se v "Evidenčních listech branců" klasifikací "E" (za zdravotní klasifikaci).

Osoby, propuštěné z ústavů nápravných zařízení, zejména dělnického a mezdnického původu, je třeba individuálně posuzovat s přihlédnutím k jejich trestné činnosti, chování v době trestu, pracovnímu úsilí a aktivnímu zapojení v celonárodních organizacích po propuštění z ústavů nápravných zařízení. Těmto osobám je třeba v době od odvodního soupisu do odvodu věnovat zvýšenou pozornost a péči v politické výchově.

Jména členů (kandidátů) KSČ, politicky závadných oznámí okresní (obvodní) vojenský velitel okresnímu výboru KSČ k stranickému projednání. Zůstanou-li po projednání stranickými orgány dále členy (kandidáty) KSČ, zruší okresní (obvodní) vojenský velitel klasifikaci "E".

II. Způsob prověřování:

Prověřování branců provádějí orgány místních vojenských velitelství ve spolupráci s orgány lidové správy, ČSM, revolučním odborovým hnutím a s ostatními celonárodními organizacemi. Na školách a závodech též s kádrovými pracovníky. Ve výjimečných (sporných) případech s KSČ.

a) Před odvodním soupisem.

Okresní (obvodní) vojenský velitel zajistí nejúplnější údaje k posouzení politických a morálních hodnot branců:

Příloha číslo 3. – Směrnice pro ověřování branců – prověřování u odvodního soupisu

Ze soukromého archivu ing. R. Smoly, dne 27. 2. 2012.

- 3 -

- z místa bydliště písemným posudkem od národních výborů,
- z pracoviště (škol) osobním zjišťováním údajů o brancích u pracovníků závodů (škol) a funkcionářů organizací v přelichozím odstavci vyjmenovaných. V případech, že bravec je zaměstnán (studuje) mimo obvod okresního (obvodního) vojenského velitelství, mohou být vyžádány údaje písemně.

Podle zjištěných konkretních a úplných údajů připraví charakteristiku brance, která bude podkladem k rozhodnutí o politické spolehlivosti brance u odvodního soupisu.

b) U odvodního soupisu:

Soupisová komise provede s každým brancem vzatým do evidence kádrový pohovor. Tento pohovor nesmí být formální a mít charakter výslechu. Musí být předem připraven a zaměřen k ověření správnosti údajů o branci zjištěných před odvodním soupisem a k doplnění nezjištěných skutečností, které mají vliv na správné posouzení politicko morálních hodnot a předurčení brance.

Konkretní výsledek kádrového pohovoru se zapíše a založí k osobním a prověřovacím dokladům brance.

Na základě posudků získaných před odvodním soupisem, kádrového pohovoru a zhodnocení brance předsedou místního národního výboru, jehož vyjádření si komise vyžádá, rozhodne předseda komise po poradě s členy komise o politické spolehlivosti brance. Podle politické spolehlivosti, odborných schopností, inteligence, osobních vlastností a zárovnosti způsobilosti, předurčí předseda komise brance k druhu vojska, nebo do vojenské školy.

c) Od odvodního soupisu do odvodu:

Okresní (obvodní) vojenský velitel cílevědomě ve spolupráci s orgány lidové správy, ČSM a s ostatními celonárodními organizacemi:

Příloha číslo 4. – Směrnice pro ověřování branců – prověřování u odvodu

Ze soukromého archivu ing. R. Smoly, dne 27. 2. 2012.

- 4 -

- organizuje a provádí masově politickou práci mezi branci k zvýšení jejich politické vyspělosti,
- ověřuje správnost rozhodnutí o politické spolehlivosti branců, předurčení k určitému druhu vojska a do vojenských škol,
- získává další poznatky o brancích v místě bydliště a na pracovišti (škole),
- nové poznatky prověřuje osobním stykem s branci při provádění branné a masově politické výchovy branců,
- vyhodnocuje nově získané poznatky, poznamenané je v osobních a prověřovacích dokladech brance a po případě opraví své rozhodnutí o politické spolehlivosti brance, předurčení k určitému druhu vojska a do vojenských škol. Dříve učiněné rozhodnutí o politické spolehlivosti nesmí být vymazáno. Okresní (obvodní) vojenský velitel je povinen nové rozhodnutí zdůvodnit ostatním členům komise při účasti brance.

Okresní (obvodní) vojenský velitel požádá o prověření všech branců vzatých do evidence s hlediska státně bezpečnostního.

d) U odvodu:

Odvodní komise provede s každým brancem schopným k vojenské službě znovu kádrový pohovor k ověření nově získaných poznatků a upřesnění skutečných hodnot branců.

Na podkladě posudků, získaných poznatků, kádrového pohovoru a zhodnocení brance předsedou místního národního výboru, jehož vyjádření si komise vyžádá, provede odvodní komise konečné politické i odborné zhodnocení brance.

Toto zhodnocení se zapíše v rubrice 19 "Evidenčního listu brance" krátkým, výstižným a charakteristickým posudkem.

Konečné zhodnocení musí být konkrétní a vyjadřovat skutečné politicko-morální a odborné hodnoty brance v době odvodu.

Zápis v rubrice 19 "Evidenčního listu" provádí předseda odvodní komise, který jej podepíše a je odpovědný

633

TAJNÝ ROZKAZ

MINISTRA NÁRODNÍ BEZPEČNOSTI

Ročník 1952

V Praze dne 10. května 1952

Číslo 61

OBSAH: 68. Povolávání nespolehlivých osob na výjimečná cvičení - rozkaz.

68

Povolávání nespolehlivých osob na výjimečná cvičení - rozkaz

Rozkazem náměstka ministra národní bezpečnosti ze dne 2. října 1951, čj. A-5872/01100-51 bylo prováděno vyhledávání politicky nespolehlivých osob a jejich povolávání k výjimečnému cvičení.

Dosavadní zkušenosti však přesvědčily zúčastněná ministerstva, že akce prováděná dosavadním způsobem, nespĺnila cíle od ní očekávané, proto ruším uvedený rozkaz náměstka ministra národní bezpečnosti ze dne 2. října 1951, čj. A-5872/01100-51.

V akci se však pokračuje, k čemuž nařizují toto:

1. Právěření akce se řídí směrnici ministerstva vnitra pro povolávání nespolehlivých osob na výjimečné cvičení ze dne 17. 4. 1952, č. j. II/2-60 taj. 1952, jež jsou přílohou a tvoří součást tohoto rozkazu.
2. Krajský velitel národní bezpečnosti, kterému předá předseda krajské komise pro vyhledávání nespolehlivých osob k výjimečnému cvičení seznam nespolehlivých osob ve dvojnásobném vyhotovení, předá
 - a) jeden seznam krajskému veliteli státní bezpečnosti a
 - b) jeden seznam příslušnému okresnímu veliteli národní bezpečnosti;
 - c) okresní velitel národní bezpečnosti vyškrtne ze seznamu spolupracovníky 2. oddělení KVNB a vrátí jej krajskému veliteli národní bezpečnosti;
 - d) krajský velitel národní bezpečnosti provede vyškrtnutí ze seznamu spolupracovníků 2. oddělení KVNB a takto upravený seznam předá krajskému veliteli státní bezpečnosti.

Náměstek
ministra národní bezpečnosti:
JINDŘICH KOTAL

3. a) Krajský velitel státní bezpečnosti záměle první seznam ihned veliteli příslušného velitelství oddělu státní bezpečnosti, který škrtne v seznamu spolupracovníky oddělu a osoby, o které je státně-bezpečnostní zájem a vrátí seznam krajskému veliteli státní bezpečnosti;

při KVSib se zřídí komise ze zástupců 1., 2. a 3. oddělení, jejichž předsedou je velitel sekretariátu KVSib;

uvedená komise provede vyškrtnutí spolupracovníků KVSib a zařídí vylustrování všech osob uvedených v seznamu, jak v nové tak i ve staré evidenci a po dohodě s jednotlivými referáty rozhodne o vyškrtnutí těch osob, o něž je státně-bezpečnostní zájem. Oba seznamy porovná a upraví tak, aby v obou seznamech byly provedeny všechny škrtky, t. j. vyškrtne i osoby, které škrtla veřejná bezpečnost,

(t) takto upravené seznamy předloží ústřední komisi při MNB, která se zároveň zřizuje.

Ústřední komisi při MNB tvoří velitelé sekretariátu 1., 2. a 3. sektorů VSib.

Ústřední komise při MNB předá jedno vyhotovení seznamu veliteli veřejné bezpečnosti, který zařídí vyškrtnutí spolupracovníků 2. odboru VVB a vrátí seznam ústřední komisi při MNB.

Ústřední komise při MNB provede vyškrtnutí spolupracovníků velitelství státní bezpečnosti a lustrování ve staré a nové evidenci zjistí, o které osoby je státně bezpečnostní zájem. S příslušnými veliteli referátů rozhodne o vyjmutí nebo ponechání té které osoby v seznamu.

Ústřední komise při MNB vyhotoví pak nové seznamy (dvojnásobně) a předá je MNO, které předá osoby uvedené v seznamu k odvodu a pak na výjimečné cvičení.

Náměstek
ministra národní bezpečnosti:
plk. A. PRCHAL

Příloha číslo 6. – Tajný rozkaz. Osoby přicházející v úvahu pro vyhledávání a povolávání k výjimečnému cvičení

Ze soukromého archivu ing. R. Smoly, dne 27. 2. 2012.

172

TRMNB čís. 61

Směrnice ministerstva vnitra

pro povolávání nespolehlivých osob na výjimečné cvičení

zn. II/2-60 taj.-1952 ze dne 15. dubna 1952.

Již loňského roku došlo po dohodě ministerstva vnitra a národní obrany, národní bezpečnosti a vnitra k povolávání na výjimečné cvičení nespolehlivých osob z řad bývalé buržoazie a jejich přísluhovačů. Tato akce měla řadu kladných výsledků. Byly tak z civilního života odstraněny politicky nespolehlivé osoby; které svým chováním narušovaly morálně politickou jednotu lidu, byly získány pracovní síly a tím mohli být uvolněni vojáci pro výcvik v útvarcích a nad to se podařilo již dnes dočísti v pracovním kolektivu značných úspěchů v převýchově těchto bývalých parazitických živlů a té politicko osvětovou činností, pracovní kázní, spravedlivou oplatou jejich práce a péčí o ně. Obecně nutno těmto osobám před nastoupením výjimečného cvičení vysvětliti, že se nejedná o nějaké trestní sankce vůči nim nýbrž o řádné plnění občanských povinností, o jejich zapojení do užitečné a dobře honované práce a že toto výjimečné cvičení, jak již praxe ukázala, bude každému z nich jen ku prospěchu.

Při povolávání těchto osob na výjimečná cvičení docházelo však k řadě chyb, hlavně z toho důvodu, že sestavování seznamů těchto osob bylo ponecháno jednotlivcům, kteří nespolupracovali s národními výbory ani s jinými odpovědnými politickými činiteli. Aby při pokračování této akce bylo zajištěno její úspěšné provádění, stanoví ministerstvo vnitra v dohodě s ministerstvem národní obrany a národní bezpečnosti tyto směrnice:

I.

Osoby přicházející v úvahu pro vyhledávání a povolávání k výjimečnému cvičení.

- 1) Povolání mohou být muži — českoslovenští státní příslušníci ve stáří od 18 do 60 let bez ohledu na branný poměr, pokud nekonají vojenskou základní službu.
- 2) Vyhledávány pro výjimečné cvičení mají být osoby poté 1.) uvedené,
 - a) třídě cizí lidově demokratickému zřízení, t. j. bývalí továrníci, statkáři, velkobuhodlníci, bankéři, vesničtí boháči, osoby s velkým bezpracným duchodem a jejich synové, kteří projevují nepřátelský postoj k lidově demokratickému zřízení,
 - b) osoby sabotující práci nebo měnící často zaměstnání, u nichž liknavost k práci jest projevem sabotáže a nepřátelství k lidově demokratickému zřízení,
 - c) osoby poškozující řízení hospodářství státu.

II.

Vyhledávání a prověřování osob. Okresní komise.

Vyhledávání a prověřování osob přicházejících v úvahu pro povolání k výjimečnému cvičení a rozhodování o jejich povolání přísluší zvláštním okresním (obvodním) komisím, zřízeným při okresních (obvodních) národních výborech.

III.

Složení okresních (obvodních) komisí.

Okresní (obvodní) komisi tvoří
předseda okresního (v Praze obvodního) národního výboru nebo jeho náměstek (člen rady),
okresní (obvodní) vojenský velitel nebo jeho zástupce,
okresní velitel národní bezpečnosti nebo jeho zástupce,
zástupce okresního výboru KSČ,
referent okresního (obvodního) národního výboru pro vnitřní věci.

IV.

Vyhledávání osob přicházejících v úvahu pro povolání.

- 1) Vyhledávání osob pro povolání provádějí z podnětu okresní komise místní národní výbory za spolupráce s veliteli stanic SNB a se zodpovědnými místními politickými činiteli.
- 2) Místní národní výbory sestaví za tím účelem seznamy těchto osob, které budou obsahovati příjmení a jméno, datum a místo narození, poslední bydliště, branný poměr, zaměstnání a politický a třídní profil jednotlivých osob.
- 3) Seznamy tyto sestavené předloží předseda MNV předsedovi okresního národního výboru.

V.

Prověřování a rozhodování o povolání.

- 1) Okresní (obvodní) komise provede na podkladě seznamů dodaných jí místními národními výbory prověřování osob v seznamech uvedených a rozhodne, které osoby mají být z třídního a politického hlediska povolány k výjimečnému cvičení.
- 2) Osoby, o nichž bylo rozhodnuto kladně, pojme okresní (obvodní) komise do zvláštního seznamu. Tento seznam se sestaví ve trojím vyhotovení.
- 3) Do seznamu se nezařadí:
 - a) osoby fyzicky zřejmě neschopné,
 - b) svobodníci a poddůstojníci v záloze, dokud nebudou na návrh okresních (obvodních) komisí zbaveni vojenské hodnosti krajským vojenským velitelem.

Příloha číslo 7. Tajný rozkaz. O povolávání důstojníků v záloze na výjimečné cvičení

Ze soukromého archivu ing. R. Smoly, dne 27. 2. 2012.

c) důstojníci v záloze, dokud nebudou zbaveni hodnosti ministerstvem národní obrany — hlavní kádrovou správou, na základě návrhu krajského vojenského velitele, kterému v těchto případech okresní vojenský velitel soustředí potřebný průvěrovací materiál.

4) Okresní (obvodní) komise sestaví seznamy abecedně podle obcí a u jednotlivých obcí abecedně podle příjmení osob.

5) V seznamech se uvede pořadové číslo, příjmení a jméno, datum a místo narození, poslední bydliště (obec, okres) a branný poměr.

6) Ke každé osobě v seznamu uvedené se připojí výstižný kádrový posudek, obsahující důvody pro povolání k výjimečnému cvičení, politický profil a údaj o posledním a dřívějším zaměstnání.

7) Jeden opis seznamu s posudky zůstane u předsedy okresní komise. Dva opisy seznamu s posudky předloží předseda okresní komise předsedovi krajského národního výboru vždy nejpozději do 10. každého měsíce.

8) Schůze okresní komise se koná podle potřeby nejméně však jednou měsíčně a to na pozvání jejího předsedy.

VI.

Rozhodování o stížnostech osob povolaných dle rozkazu k výjimečnému cvičení.

Okresní komise přičetávají a rozhodují o stížnostech osob povolaných již dříve k výjimečnému cvičení, požádá-li o to ministerstvo národní obrany. Své rozhodnutí sděluje okresní komise pouze ministerstvu národní obrany.

VII.

Koordinace návrhů okresních komisí v krajském měřítku. Krajské komise.

1) Koordinaci návrhů okresních komisí provádějí zvláštní krajské komise, které jsou složeny ob-

dobně jako komise okresní, ovšem z krajských funkcionářů.

2) Schůze krajské komise se konají každý měsíc nejpozději do 15. dne v měsíci na pozvání jejího předsedy.

3) Krajská komise provede zhodnocení seznamů předložených jí okresními komisemi v krajském měřítku a upraví je podle tohoto hodnocení. Při tom přihlédne k počtům osob z jednotlivých okresů a provede — je-li toho třeba — účelné vyrovnání těchto počtů (snížení, zvýšení). Za tím účelem vejde ve s tou s příslušnými okresními komisemi. Krajská komise nezkoumá jednotlivé osoby v seznamech uvedené. Její funkce je pouze koordinační po stránce početní.

4) Po zhodnocení předloží předseda krajské komise dva opisy seznamů s posudky krajskému veliteli národní bezpečnosti.

VIII.

Hodnocení seznamů bezpečnostními orgány.

Krajský velitel národní bezpečnosti předloží tyto seznamy s posudky ministerstvu národní bezpečnosti, které posílá po vyhodnocení ministerstvu národní obrany pouze seznamy ve dvou vyhotoveních. Původní seznamy s posudky předložené ministerstvu národní bezpečnosti krajskému veliteli národní bezpečnosti zůstanou u tohoto ministerstva.

IX.

Povolávání osob k výjimečnému cvičení.

Ministerstvo národní obrany oznámí krajským vojenským velitelům podle potřeby osoby, které mají být povolány k lékařským prohlídkám a k výjimečnému cvičení. Provedení lékařských prohlídek, termíny k povolání na výjimečné cvičení, jakož i počty povolaných budou stanoveny zvláštním nařízením MNO.

Naměstek ministra vnitra:
SPURNÝ v. r.

Obdrží: Sekretariát ministra NB
Sekretariát náměstků ministra NB
Velitelství státní bezpečnosti
Velitelství veřejné bezpečnosti
1., 2. a 3. sektor VSb
Věchlna KVStb a KVNB
Věchlna OSb a věchlna OVNB
Velitelství NB Jáchymov

Příloha číslo 8. Směrnice pro vytvoření a činnost útvarových výběrových komisí

Ze soukromého archivu ing. R. Smoly, dne 27. 2. 2012.

MINISTERSTVO NARODNÍ OBRANY

Čj. 33 432 Dáv.-X, odb. 1950

DŮVĚRNÉ

1 příloha

Směrnice pro vytvoření a činnost útvarových výběrových komisí

I. Všeobecně

Velitelé všech útvarů zbraní a služeb, velitelé jejich odloučených částí a všichni velitelé jim na rovněž postavení a vyšší pokud jsou jim podřízeni příslušníci mužstva zřídí dnem 1. 10. 1950 u svého útvaru (ústavu, úřadu, velitelství)

výběrovou komisi pro mužstvo nástupního ročníku 1950.

Komise bude mít zpravidla toto složení:

a) členové stáří: Velitel útvaru nebo jeho zástupce, zástupce velitele pro věci politické (kde není ustanoven — funkcí nejvyšší politický pracovník), DOZ; v útvarcích, kde je kádrový referent, stává se tento rovněž členem komise; u velitelství, u nichž jsou zřízena kádrová oddělení stává se členem komise zástupce kádrového oddělení;

b) členové střídavě přisedící: Velitel a politický pracovník setniny při prověřování mužstva své setniny.

Komise má tyto hlavní úkoly:

Prověřit politickou spolehlivost všech příslušníků mužstva útvaru nástupního roč. 1950 (1. ročníku), prozkoumat jejich třídní původ a

1. vybrat politicky spolehlivé, schopné a nadané nováčky, příslušníky dělnické třídy, pracující inteligence, malého a středního rolnictva, bez ohledu na školské vzdělání do „výběrových středisek“ pro výběr do poddůstojnických škol, ŠDZ a Pohraniční stráže.

2. vytřídit z útvarů syny příslušníků bývalých vykořisťovatelských tříd (továrníků, statkářů, velkoobchodníků) a jiné pro lidově demokratické zřízení nespolehlivé vojáky, kteří nadále v čs. lidově demokratické armádě **nebudou cvičeni ve zbraní** a navrhnout je k přemístění do Pomocných technických praporů.

II. Postup práce výběrové komise

A) Při úkolu třídicím:

Každému nováčkovi bude ihned po nástupu do základní služby velitelem setniny uloženo vyplnit dotazník. (Vzor dotazníku je v příloze). Velitelé útvarů obdrží potřebný počet dotazníků od příslušného velitelství oblastí. Vyplněné dotazníky budou odevzdány výběrové komisi.

DOZ bude mít kromě toho k dispozici výsledky prověřování spolehlivosti hranců prováděné orgány MNB.

Výběrová komise předvolá každého vojína k osobnímu rozhovoru, při němž si dá vojínem ještě bližší vysvětlit okolnosti a skutečnosti, uvedené v dotazníku. Pokud by ani po provedeném rozhovoru nenabyla přesvědčení o správnosti údajů, zařídí pěti DOZ provedení dotazu u příslušných úřadů obce posledního bydliště nebo občanského působiště (závodu) vojína.

Osoby závadné vybere výběrová komise z těchto kategorií:

1. Osoby, které se dopustily trestních činů podle dekretů presidenta republiky č. 18/1945 Sb. a č. 138/1945 Sb. (velký a malý dekret) nebo podle nařízení Slovenské národní rady č. 33;